

N:o 3.

Kongl. Maj:ts nådiga Proposition till Riksdagen, med förslag till Lag angående bevisning inför Rätta, Lag angående ändrad lydelse af 5 kap. 1 § Ärfdabalken, Lag angående ändring i 14 kap. Jordabalken och Lag angående ändring i Förordningen angående handelsböcker och handelsräkningar den 4 Maj 1855; gifven Stockholms Slott den 12 Januari 1893.

Under åberopande af bifogade i Statsrådet och Högsta Domstolen förda protokoll vill Kongl. Maj:t härmed, jemlikt 87 § Regeringsformen, föreslå Riksdagen att antaga härvid fogade förslag till

- 1:o) Lag angående bevisning inför Rätta;
- 2:o) Lag angående ändrad lydelse af 5 kap. 1 § Ärfdabalken;
- 3:o) Lag angående ändring i 14 kap. Jordabalken, och

4:o) Lag angående ändring i Förordningen angående handelsböcker och handelsräkningar den 4 Maj 1855.

Kongl. Maj:t förblifver Riksdagen med all Kongl. nåd och ynnest städse välbevågen.

OSCAR.

Aug. Östergren.

Förslag

till

Lag

angående bevisning inför Rätta.

I KAP.

Om bevis i allmänhet så ock om parts erkännande.

1 §.

I rättegång gälle såsom bevisadt det, hvarom Rätten vid noggrant öfvervägande af allt, som i målet förekommit, finner sig öfvertygad; dock lände till efterrättelse hvad angående verkan af visst slag af bevis är i lag särskildt stadgad.

I domen skola angifvas de hufvudsakliga skäl, hvarå Rätten grundar sin öfvertygelse.

2 §.

Finner Rätten, der fråga är om skadestånd, part vara dertill berättigad, men är ej angående skadans omfång fullständig utredning förebragt; ege Rätten bestämma skadeståndet till det belopp, som med afseende å upplysta eller eljest af Rätten kända förhållanden pröfvas skäligt.

3 §.

Har i tvistemål, som kan genom förlikning mellan parterna afslutas, part inför Rätten erkänt viss omständighet, vare vidare bevisning derom emot honom ej erforderlig.

Gör parten sannolikt, att erkännandet varit föranledt af missuppfattning, eller att det tillkommit genom tvång eller förledande, skall erkännandet

vara utan verkan. Återkallar parten eljest sitt erkännande, pröfve Rätten med afseende å de skäl, som för återkallelsen åberopas, och öfriga omständigheter i saken, om och i hvad mån verkan af erkännandet genom återkallelsen förringas. Finnes erkännandet uppenbart osant, skall det lemnas utan afseende, ehvad det återkallas eller icke.

4 §.

I brottmål, så ock i tvistemål af annan beskaffenhet, än i 3 § sägs, ege Rätten, med hänsyn till hvad i öfrigt förekommit i målet, pröfva, hvilken verkan såsom bevis må tilläggas parts erkännande.

II KAP.

Om vittnen.

5 §.

Vill part fästa sin talan med vittne, nämne vid Rätten, der målet handlägges, den han till vittne åberopar; och pröfve Rätten, huruvida förhöret må tillåtas.

6 §.

Den är jäfvig att vittna, hvilken är yngre än femton år eller saknar förståndets fulla bruk eller är förlustig medborgerligt förtroende.

Är den, som till vittne åberopas, under tilltal för brott, som kan medföra förlust af medborgerligt förtroende; pröfve Rätten efter omständigheterna, huruvida åtalet bör utgöra hinder för hans hörande.

7 §.

Eger den, som till vittne åberopas, del i saken, ändå att han ej förer talan i målet, eller kan han af dess utgång vänta synnerlig nytta eller skada; vare han i det mål jäfvig att vittna.

I brottmål må målsegrande, ändå att han afsagt sig rätt till talan, ej höras såsom vittne; dock vare ej embets- eller tjensteman eller den, som är förordnad eller vald att förrätta offentligt tjensteärende eller utöfva annan

allmän befattning eller kallad att tillhandagå vid offentlig förrättning, i egen-
skap af målsegande jäfvig att vittna om brott, som blifvit emot honom be-
gånget under utöfningen af embetet, tjensten eller uppdraget; ej heller vare
i fråga om brott, som blifvit föröfvadt emot två eller flera, den ene af dem
jäfvig att vittna om det, som händt den andre.

Den, som skäligen misstänkes för brott eller delaktighet deri, må ej
höras såsom vittne angående brottet.

8 §.

Den, som med part eller med någon, hvilken jemlikt 7 § är jäfvig i
målet, är eller varit förenad i äktenskap, eller är trolofvad, eller är i rätt
ned- eller uppstigande skyldskap eller svågerlag, eller är i den skyldskap,
att den ene är den andres broder eller syster eller broder- eller systerbarn,
eller är i svågerlag i ty, att den ene är eller varit gift med den andres
syskon, vare i det mål jäfvig att vittna. Huruvida fosterföräldrar eller
fosterbarn till part eller till någon, hvilken jemlikt 7 § är jäfvig, må vittna
i målet, pröfve Rätten efter omständigheterna i hvarje särskildt fall.

Ej skall det räknas för jäf, att vittne är i det förhållande här är
nämndt till någon, som väl å tjenstens vägnar eller i egenkap af förmyndare
eller såsom syssloman för kommun, bolag eller förening förer talan i målet,
men sjelf icke eger sådan del i saken, som enligt 7 § utgör laga jäf, eller
kan af målets utgång vänta synnerlig nytta eller skada.

9 §.

Åsämjas parterna att låta den vittna, som enligt 7 eller 8 § är jäfvig,
eller som för annat brott än mened är förlustig medborgerligt förtroende,
må han såsom vittne höras, der Rätten finner det lämpligt; dock må ej
någon, som enligt 7 eller 8 § är jäfvig, utan sitt medgifvande förpligtas att
aflägga vittnesmål.

10 §.

Är den, som till vittne åberopas, vid Rätten tillstådes, vare han pligtig
att strax aflägga vittnesmål, der Rätten så förordnar.

Vill part kalla någon att aflägga vittnesmål, begäre hos Domaren
stämning å vittnet. Allmän åklagare, som å tjenstens vägnar förer talan
vid Underrätt, ege dock sjelf utfärda stämning å vittne, som han vill der
åberopa.

11 §.

I stämning å vittne skall intagas uppgift å parterna och målet äfvensom tid och ort för inställelsen. Stämningen skall i hufvudskrift eller be-sannad afskrift tillställas vittnet så tidigt, att vittnet kan bekvämligen in-finna sig vid Rätten å tid, som i stämningen är utsatt.

12 §.

Innan vittne höres, efterfråge Rättens ordförande, om jäf mot vittnet finnes.

Åberopas till vittne någon, som ej är känd, eller förekommer anled-ning att mot vittne finnes sådant jäf, som i 6 § omförmåles; förelägge Rätten den part, som äskar vittnets hörande, att angående vittnet förebringa den upplysning, Rätten finner nödig. Ej må vittnet höras innan sådan upplys-ning vunnits.

Gör part mot vittne annat jäf, och förekommer anledning att jäfvet är lagligen grundadt, ändå att det ej kan strax fulltygas; låte Rätten med förhöret anstå till annan dag, då parten har att styrka jäfvet, vid äfventyr att vidare rådrum för sådant ändamål ej medgifves.

Finnes, sedan vittne blifvit hört, att det var jäfvigt, har Rätten att derå fästa afseende då verkan af vittnesmålet bedömes.

13 §.

I Rättens protokoll skall anteckning ske angående vittnes ålder, yrke och hemvist. Förekommer omständighet, hvilken Rätten finner vara af sär-skild betydelse för bedömande af vittnets trovärdighet, varde sådant ock i protokollet anmärkt.

14 §.

Förr än vittne afgifver sin berättelse, skall vittnet med hand å bok aflägga denna ed: »Jag N. N. lofvar och svär vid Gud och hans heliga evangelium, att jag skall vittna och gifva tillkänna allt, hvad jag vet i denna sak händt och sant vara, så att jag ej något förtiger, tillägger eller förändrar; så sant mig Gud hjelpe till lif och själ.»

15 §.

Vittne må ej utan sitt medgifvande höras angående omständighet, hvars uppenbarande kan utsätta vittnet eller någon, till hvilken vittnet står i det förhållande, 8 § omförmäler, för åtal. Framställes till vittnet fråga angående sådan omständighet, ege vittnet förty vägra att besvara frågan.

16 §.

Är genom allmän lag eller särskild författning någon ålagdt att ej uppenbara hvad han på grund af embete, tjenst eller annan befattning får sig bekant; må han ej om sådant höras såsom vittne, med mindre han blifvit i laga ordning löst från sin förpligtelse. Ej heller må den, som blifvit anlitad att föra parts talan i rättegång eller deri honom biträda, utan hufvudmannens medgifvande höras såsom vittne om hvad han för fullgörande af det uppdrag fått sig förtrodt.

17 §.

Eftergifva parterna å ömse sidor vittneseden, varde vittnet hördt utan ed, om Rätten finner det kunna tillåtas.

18 §.

Sedan vittne aflagt ed, erinre Rättens ordförande vittnet om edens vigt och betydelse. Är eden eftergifven, varde vittnet erinradt, att derigenom vittnets förpligtelse och ansvar icke förringas.

Förekommer anledning att vittne till följd af bristande religionskunskap icke rätt förstår edens vigt, ege Rätten hänvisa vittnet till dess själasörjare att af honom erhålla nödig undervisning.

19 §.

Vittne skall muntligen och i ett sammanhang afgifva sin berättelse. Rättens ordförande har att till vittnet framställa de frågor, som erfordras för vinnande af säker och fullständig upplysning om hvad vittnet har sig bekant i målet. Part vare berättigad att genom Rättens ordförande till vittnet framställa frågor angående sådant, som hörer till saken.

Skriftlig berättelse, som af vittne åberopas, må ej uppläsas innan vittnet

muntligen afgifvit sin utsaga, der ej Rättens ordförande med afseende å särskilda omständigheter finner det böra medgifvas.

20 §.

Vittnes berättelse skall strax upptecknas och för vittnet uppläsas. Rättens ordförande inhemte derefter vittnets förklaring, om dess utsaga är rätteligen fattad; och varde förklaringen i protokollet anmärkt. Påminner sig vittnet sedan något mera, förr än i saken är dömdt, gifve det strax Rätten tillkänna.

21 §.

Förekommer anledning att vittne i parts närvaro af rädsla eller annan orsak ej fritt utsäger sanningen, eller hindrar part vittne i dess berättelse genom att falla vittnet i talet eller annorledes; ege Rätten förordna, att parten ej må vara tillstädes medan vittnet höres.

Sedan parten åter förekallats, skall vittnets berättelse uppläsas för parten; och ege han derefter att genom Rättens ordförande till vittnet framställa de frågor, hvartill anledning må finnas.

22 §.

Äro vittnen flera, skola de hvar för sig aflägga ed och särskildt höras. Ej må under förhör med vittne vara tillstädes annat vittne, som senare skall höras.

23 §.

Finnas vittnens utsagor mörka eller stridiga, må Rätten ställa vittnena till förhör emot hvarandra.

Pröfvas nödigt, att någon, som vittnat i målet, ånyo höres, ege Rätten förordna om vittnets inkallande.

24 §.

Skall någon, som vittnat i målet, ånyo höras, må han vittna å förut aflagd ed; och varde han om den ed af Rättens ordförande erinrad.

25 §.

Är vittne, som blifvit lagligen kalladt, ej tillstädes när målet företages till behandling, och visas ej laga förfall, dömes till böter från och med fem till och med ett hundra kronor; och förelägge Rätten vittnet vid vite att inställa sig å annan tid. Kommer ej vittnet ändå, må vittnet till Rätten hemtas. I brottmål, deri den tilltalade hålles häktad, må Rätten genast låta hemta vittne, som utan styrkt laga förfall uteblifvit.

Afstår den, som låtit kalla vittnet, från sin begäran om vittnets hörande, eller kommer eljest frågan derom att förfalla; må ej vittnet sedan för uteblifvande dömas till böter eller fällas att utgifva vite.

Vittne, som blifvit dömdt till böter eller fäldt att utgifva vite, ege söka ändring i beslutet genom besvär.

26 §.

Vägrar vittne att aflägga vittnesmål eller att besvara framställd fråga, pröfve Rätten de skäl, vittnet åberopar, och gifve sitt utslag deröfver. Förklaras vittnets vägran ej vara lagligen grundad, men tredskas vittnet ändå; förelägge Rätten vittnet vid vite och, der vittnet ej deraf låter sig rätta, vid äfventyr af häkte att fullgöra sin skyldighet. Ej må af anledning, som nu är sagd, någon i samma mål ådömas viten till högre sammanlagdt belopp än fem hundra kronor eller hållas i häkte under längre tid än sammanlagdt sex månader. Vittne, som blifvit i häkte insatt, skall åter för Rätten inställas i stad inom fjorton dagar och å landet inom sex veckor; erfordras för den skull urtima ting, gälle derom hvad om urtima ting för ransakning med häktad finnes stadgadt.

Återkallar den, som åberopat vittnet, sin begäran om vittnets hörande, eller kommer eljest frågan derom att förfalla; vare angående tillämpning af förelagdt vite lag, som i 25 § sägs: är vittne i häkte insatt, förordne Rätten, att vittnet genast skall ur häktet lösgifvas.

27 §.

1 mom. I beslut, hvarigenom Rätten förklarat vittnes vägran att aflägga vittnesmål eller att besvara framställd fråga icke vara lagligen grundad, ege vittnet söka ändring genom besvär. Utan hinder af sådan klagan må tvångsmedel, hvarom i 26 § sägs, mot vittnet användas, der Rätten finner omständig-

heterna dertill föranleda och förbud från högre Rätt ej kommer. Har vittne enligt 26 § fälts att utgifva vite, ege vittnet söka ändring i beslutet genom besvär.

2 mom. Vill vittne klaga öfver Rättens beslut om vittnets hållande i häkte, gälle derom hvad om klagan öfver beslut rörande häktning är för brottmål stadgad.

28 §.

Den, som påkallat vittne, ersätte vittnet dess resekostnad, uppehälle och tidspillan. Sämjas de ej om beloppet, lägge Rätten dem emellan efter ty skäligt pröfvas. Vittne, som enligt Rättens beslut blifvit hemtadt, skall sjelf vidkännas hemtningskostnaden.

Kallas någon att aflägga vittnesmål vid annan domstol än den Under rätt, inom hvars domvärjo vittnet har sitt hemvist, och är detta beläget på längre afstånd än femtio kilometer från det ställe, der förhöret skall hållas; vare den part, som påkallat vittnet, skyldig att i förskott till vittnet utgifva skjutspenningar för en häst fram och åter eller, der jernvägs- eller ångbåtslägenhet kan för resan eller någon del deraf begagnas, afgift för billigaste plats å bantåg eller ångbåt.

Om ersättning till vittne, som i brottmål af allmän åklagare eller enligt Rättens förordnande inkallats, är särskildt stadgad.

29 §.

I Rättens beslut angående ersättning, hvarom i 28 § sägs, ege såväl vittnet som den, hvilken dömts att till vittnet utgifva ersättningen, söka ändring genom besvär; dock må beslutet genast verkställas.

30 §.

Vistas vittne, som vid Underrätt åberopas, utom Rättens domvärjo, och hindras vittnet af sjukdom eller annan giltig orsak att inställa sig vid Rätten, eller finnes inställelsen medföra oskäligen kostnad; ege Rätten uppdraga åt annan Underrätt att hålla vittnesförhöret.

Förordnar Öfverrätt eller Konungen om vittnes hörande, bestämme tillika, efter ty lämpligast finnes, hvar vittnet skall höras.

31 §.

Kan vittne till följd af sjukdom eller ålderdomssvagheter ej inställa sig vid domstol, varde vittnet afhördt i sin bostad. När förhöret hålles af Häradsrätt, vare ej erforderligt, att af nämnden flere än två sitta i Rätten.

32 §.

Nu kommer part å tid, då målet icke är före vid Rätten, och söker att få vittne hördt: visar parten, att i följd af vittnets sjukdom eller af annan orsak det icke utan våda kan anstå med vittnets hörande; ege Rätten, ändå att vederparten ej blifvit hörd öfver ansökningen, förordna om vittnesförhöret. Handlägges målet vid Häradsrätt, och kan ej dess beslut afvaktas, ege Rättens ordförande meddela förordnande, som nu är sagdt.

33 §.

Har Rätten jemlikt 30 eller 31 § förordnat om vittnes hörande vid annan domstol eller i vittnets bostad, och är ej i beslutet utsatt dag för förhöret, eller har i fall, som 32 § omförmäler, Rätten eller dess ordförande tillåtit vittnes hörande; åligge den part, som åberopat vittnet, att om dagen för förhöret underrätta vederparten så tidigt, att denne kan vid förhöret sig inställa. Sker det ej, och visas icke giltig ursäkt, varde förhöret inställt, der ej vederparten är tillstädes.

Finnes i brottmål, deri den tilltalade hålles häktad, nödigt, att vittne höres vid annan domstol än den, der målet är anhängigt, eller skall i sådant mål Rätten hålla vittnesförhör i fall, som 31 eller 32 § afser; åligge den domstol, som skall hålla förhöret, att föranstalta ej mindre att den tilltalade, der det utan synnerlig olägenhet kan ske, varder vid förhöret inställt, än ock att nödig underrättelse meddelas åklagaren i målet.

34 §.

Gör part, när vittne skall höras vid annan domstol än den, der vittnet åberopats, mot vittnet jäf, som förut ej pröfvats, eller vägrar vittnet att aflägga vittnesmål eller att besvara framställd fråga, och finner domstolen anledning förekomma, att jäfvet är lagligen grundadt, eller att vittnet eger skäl för sin vägran; varde förhöret inställt och parten hänvisad att vid den domstol, der vittnet åberopats, påkalla pröfning af jäfvet eller af skälen för vittnets vägran.

35 §.

Vistas vittne utom Riket, och begär förty part, att vittnet höres å utrikes ort, må Rätten det tillåta, der giltiga skäl visas. Förhöret må ega

rum vid utländsk domstol, inför svensk beskickning eller inför svensk konsul, som enligt lag eller Konungens bemyndigande eger anställa sådant förhör.

Har vederparten uppgifvit ombud å den ort, der förhöret skall hållas, bör ombudet i god tid förut underrättas om förhöret.

36 §.

I mål angående brott, hvarå straffarbete enligt lag kan följa, må den, som är jäfvig att vittna, höras utan ed, der anledning är att hans hörande kan lända till upplysning i målet och Rätten finner det lämpligt.

Hörsammar ej den, som blifvit kallad att sälunda upplysningsvis höras, Rättens bud, vare lag, som om vittne är stadgadt: är den, som skall höras, icke af den ålder eller sinnesbeskaffenhet, att enligt lag ansvar kan honom ådömas; ege Rätten, der han tredskas, förordna, att han skall till Rätten hemtas. Ej må dock någon, som till den tilltalade är i det förhållande, hvarom i 8 § sägs, tvingas att komma tillstädes.

I fråga om ersättning för inställelsen ege den, hvilken upplysningsvis höres, enahanda rätt som vittne.

37 §.

Söker någon att till framtida säkerhet få vittne hördt angående omständighet, hvarom han ej har rättegång med annan; pröfve domstolen, huruvida sökandens rätt kan bero deraf, att vittnet höres. Finnes det, och afses ej att genom förhöret vinna upplysning angående brott eller skamlig gerning, varde vittnet hördt, der ej jäf kan utletas. Finner domstolen tillfälle böra lemnas annan, hvars rätt kan vara beroende af vittnesförhöret, att dervid närvara, låte domstolen genom sökandens försorg kalla honom till förhöret; och njute han för inställelsen skälig ersättning.

Ej vare någon pliktig att för vittnesmåls afläggande i fall, som här är sagdt, inställa sig vid annan domstol än den Underrätt, inom hvars domvärjo han har sitt hemvist.

III KAP.

Om sakkunnige.

38 §.

Finnes för pröfning af fråga, som icke utan särskild insigt i viss vetenskap, konst eller handtering kan bedömas, nödigt att inhemta yttrande

af sakkunnig; höre Rätten öfver frågan myndighet, embets- eller tjänsteman eller annan, som är satt att tillhandagå med yttrande i det ämne, frågan rör, eller nämne en eller flera för redbarhet och för skicklighet i ämnet kända personer att afgifva yttrande.

39 §.

Vid val af sakkunnig har Rätten att tillse, att uppdraget ej lemnas någon, som till saken eller till någondera parten är i sådant förhållande, att derigenom hans tillförlitlighet kan anses förringad.

40 §.

Nämnes till sakkunnig någon, som icke på grund af embete, tjänst eller annat allmänt uppdrag har att afgifva yttrande i frågan; förordne Rätten tillika, huruvida den sakkunnige har att afgifva skriftligt utlåtande eller skall muntligen vid Rätten meddela upplysning.

41 §.

Ej må någon, som icke å embetets vägnar eller eljest på grund af allmänt uppdrag har att afgifva yttrande såsom sakkunnig, mot sin vilja dertill förpligtas. Den, som åtagit sig sådant uppdrag, må sedan ej utan giltig ursäkt undandraga sig att det fullgöra; tredskas han, ege Rätten hålla honom dertill medelst vite.

Sakkunnig, som blifvit fäld att utgifva vite, ege söka ändring i beslutet genom besvär.

42 §.

Sakkunnig, hvars yttrande ej afgifves å embetets vägnar eller eljest på grund af allmänt uppdrag, skall, der Rätten så förordnar, aflägga ed, att han skall efter bästa förstånd och samvete fullgöra det uppdrag, som honom i målet lemnats.

Eden skall inledas och avslutas så, som i 14 § angående ed af vittne stadgas. Är af den sakkunnige skriftligt utlåtande afgifvet, varde eden derefter lämpad; och må i ty fall eden afläggas vid den Underrätt, som för den sakkunnige är lägligast.

43 §.

Sakkunnig njute för sitt biträde skälig godtgörelse efter ty Rätten bestämmer. Om ersättning till sakkunnig, som å embetets vägnar eller eljest på grund af allmänt uppdrag har att afgifva yttrande, gälle hvad särskildt stadgas.

Ersättningen skall utgifvas af kåranden eller, der målet är i högre Rätt fullföljdt, af klaganden, men stanna å den, som vid sakens slut Rätten finner dertill skyldig. I brottmål, der allmän åklagare å tjenstens vägnar förer talan, skall ersättningen förskottsvis utgå af allmänna medel.

I Rättens beslut angående ersättningen ege såväl den sakkunnige som den, hvilken dömts att till honom utgifva ersättningen, söka ändring genom besvär; dock må beslutet genast verkställas.

44 §.

Hvad här ofvan i detta kapitel är stadgadt skall ock ega tillämpning i fall, då Rätten finner nödigt att vid besigtning eller undersökning af visst föremål anlita biträde af sakkunnig.

45 §.

Är i allmän lag eller särskild författning meddelad föreskrift angående sakkunnigs hörande i visst fall, lände den till efterrättelse.

46 §.

Vill part hafva sakkunnig, som ej är nämnd af Rätten, hörd i målet, gälle derom hvad i II Kap. om vittne är stadgadt.

IV KAP.

Om skriftliga bevis.

47 §.

Företer part skriftlig handling att dermed styrka sin talan, pröfve Rätten handlingens beskaffenhet och riktighet, så ock hvad vitsord och verkan den i målet eger.

48 §.

Finnes handling, som part åberopar, i motpartens värjo, och är anledning att af handlingen kan i målet vinnas upplysning, som eljest ej är att tillgå; vare den part, som innehar handlingen, skyldig att den på Rättens anmaning förete. Undandrager han sig det, pröfve Rätten, hvilken verkan såsom bevis må tilläggas denna underlåtenhet. Rätten ege ock, der sådant finnes nödigt, genom vite tillhålla den part, som innehar handlingen, att den vid Rätten förete; dock må ej i brottmål vite föreläggas den tilltalade.

49 §.

Nu finnes handling, som af part åberopas, hos annan än motparten: pröfvas partens rätt väsentligen bero deraf, att handlingen företes, och är den ej annorledes att tillgå; ege Rätten medelst vite tillhålla den, som innehar handlingen, att den vid Rätten förete. Är anledning att handlingens företeende kan lända innehafvaren eller någon, som till honom står i det förhållande, 8 § omförmäler, till skada eller synnerlig olägenhet; må ej honom åläggas att förete handlingen.

Hvad nu är sagdt ege ej tillämpning å den, som å embetets vägnar innehar handling, hvilken till bevis i målet åberopas.

50 §.

Har någon, som ej är part i målet, blifvit jemlikt 49 § fäld att utgifva vite, ege han söka ändring i beslutet genom besvär.

51 §.

Den, som jemlikt 48 eller 49 § skall förete handling, ingifve den i hufvudskrift, der ej Rätten finner styrkt afskrift vara för ändamålet tillfyllest. Innehåller handlingen jemväl sådant, som icke rör saken och som innehafvaren ej vill hafva kunnigt, ege han till Rätten ingifva utdrag af handlingen jemte intyg, som af Rätten godkännes, att intet, som angår saken, utslutits.

52 §.

Den, hvilken jemlikt 49 § skall förete handling, njute för besvär och kostnad, som af sådan anledning honom tillskyndas, ersättning, efter ty

Rätten pröfvar skäligen, af den part, hvilken begärt handlingens företeende. Nöjes endera ej åt Rättens beslut, ege deri söka ändring genom besvär; dock må beslutet genast verkställas.

53 §.

Huru i brottmål handling, som kan tjena till bevis, må tagas i beslag, derom gälle hvad särskildt stadgas.

V KAP.

Om syn.

54 §.

Finnes i mål, som är anhängigt vid Underrätt, för sakens utredning eller pröfning nödigt, att Rätten besigtigar föremål, som ej kan till Rätten flyttas; träde Rätten samman å stället, der föremålet finnes, att hålla syn.

55 §.

Pröfvas syn nödig i mål, som är anhängigt vid Öfverrätt, förordne Rätten en af sina ledamöter att hålla synen och kalle två underdomare i orten att dervid biträda; meddele derjemte erforderliga föreskrifter om vittnens hörande och tillkallande af sakkunnigt biträde vid synen. Öfverrätten ege ock, der det finnes lämpligare, uppdraga åt Underrätten i orten att synen förrätta. Det protokoll, som vid synen föres, varde till Öfverrätten ingifvet, och döme Öfverrätten sedan i saken.

56 §.

Finner Konungen mål, som dragits under Dess pröfning, ej kunna afgöras utan syn, förordne Konungen, huru synen skall hållas.

57 §.

Skall syn hållas af Häradsrätt, ege Rättens ordförande, der biträde af sakkunnig vid synen finnes nödigt, enahanda befogenhet, som jemlikt 44 § tillkommer Rätten.

58 §.

Kostnad för syn skall gäldas såsom i 43 § föreskrifves beträffande kostnad för sakkunnigs biträde.

59 §.

Är i allmän lag eller särskild författning för visst fall meddelad föreskrift angående syn, lände den till efterrättelse.

60 §.

Hvad i IV Kap. stadgas angående skyldighet för den, som innehar skriftlig handling, att den vid Rätten förete, skall i tillämpliga delar gälla i fråga om annat föremål, som Rätten aktar nödigt att för målets utredning eller pröfning taga under skärskådande.

VI KAP.

Om parts ed.

61 §.

Har i tvistemål part till bestyrkande af sin uppgift angående viss omständighet, hvaraf målets utgång beror, förebragt sådan bevisning, att uppgiften, ehuru ej styrkt, dock finnes sannolik; ege Rätten förordna, att andre parten skall höras på ed angående den omständighet. Möter mot hans hörande sådant hinder, som i 63 eller 64 § sägs, eller äro parterna ense, att den part, som åberopat omständigheten, bör på ed höras; må edligt förhör anställas med denne part, så vida Rätten finner tillförlitlig upplysning kunna derigenom vinnas.

Äro å samma sida flera parter, mot hvilkas hörande på ed hinder ej möter, pröfve Rätten, huruvida det må anses nödigt, att de alla höras, eller om förhör bör anställas med allenast någon eller några af dem.

62 §.

I brottmål må edligt förhör anställas med den tilltalade, om till stöd för åtalet förekommit sådan bevisning, som i 61 § sägs; dock må det ej ske när å brottet enligt lag kan följa straffarbete.

63 §.

Edligt förhör må ej anställas med part, som är yngre än femton år eller saknar förståndets fulla bruk eller för mened är förlustig medborgerligt förtroende, ej heller med part, hvilken ed eljest icke kan utan synnerlig våda anförtros.

64 §.

Angående omständighet, hvarom part icke kan antagas ega säker kännedom, må han ej höras på ed.

65 §.

Finnes anledning att den part, hvilken bevisskyldigheten åligger, kunnat på annat sätt utan oskäligen kostnad eller svårighet åstadkomma upplysning om den omständighet förhöret skulle angå, må icke mot vederpartens bestridande förhöret tillåtas.

66 §.

I beslut, hvarigenom Rätten förordnar om edligt förhör med part, bör tydligt angifvas den omständighet, hvarom parten skall höras.

67 §.

Edligt förhör skall, om målet är anhängigt vid Underrätt, hållas vid den Rätt, så framt ej tvingande omständigheter det hindra; i ty fall ege Rätten uppdraga åt annan Underrätt att hålla förhöret. Är målet anhängigt vid Öfverrätt eller hos Konungen, förordne Öfverrätten eller Konungen, hvar förhöret skall ega rum.

Kan parten till följd af sjukdom eller ålderdomssvagheter ej inställa sig vid domstol, gälle hvad angående vittne är för dylikt fall i 31 § stadgad.

68 §.

Förekommer anledning att part, som skall på ed höras, till följd af bristande religionskunskap ej rätt förstår edens vigt, ege Rätten hänvisa parten till hans själasörjare att erhålla nödig undervisning.

69 §.

Då edligt förhör med part skall hållas, erinre Rättens ordförande parten, att hvad han vid förhöret uppgifver skall af honom till rigtigheten med ed bekräftas; och varde derefter med parten anställdt förhör angående den omständighet, som i edgångsbeslutet angifves. Sedan partens utsaga blifvit upptecknad, skall det upptecknade för parten uppläsas och denne tillfrågas, om hans utsaga blifvit rätteligen fattad.

Innan eden afläggas, bör Rättens ordförande erinra parten om edens vigt och betydelse samt uppmana honom att, der hans utsaga i något afseende afviker från sanningen, deri göra rättelse. Sedan bekräfte parten med ed, att hans utsaga, sådan den blifvit af honom vidkänd, är sann.

Parts ed skall inledas med orden: »Jag N. N. svär och betygar vid Gud och hans heliga evangelium» och avslutas med denna försäkran: »så sant mig Gud hjelpe till lif och själ».

70 §.

Kommer ej parten tillstådes å den för förhöret utsatta dag, och visas ej giltig utsäkt, må hans utevaro ej hindra målets afgörande.

71 §.

Rätten ege fritt bedöma, hvilken verkan bör tilläggas den omständighet, att part beedigat viss uppgift, eller att han undandragit sig edligt förhör eller vid sådant förhör vägrat att besvara viss fråga.

72 §.

Ej må parterna höras på ed emot hvarandra angående samma omständighet.

Visar sig vid förhör med part i tvistemål, att han till följd af minnesvaghhet, bristande uppfattningsförmåga eller af annan orsak ej kan meddela

bestämd uppgift om förhållandet; vare det med honom anställda förhöret ej hinder för andre partens hörande på ed.

73 §.

Finner Rätten, der fråga är om skadestånd, upplysning angående skadans belopp icke kunna annorledes vinnas, ege Rätten tillåta den part, som bör njuta skadestånd, att edligen bekräfta hvad han till ledning för skadans mätande uppgifvit.

74 §.

Har Rätten enligt 61 eller 62 § meddelat förordnande om ene partens hörande på ed, utan att andre parten äskat eller medgifvit sådant förhör, ege denne senare part i beslutet söka ändring genom besvär; och må beslutet ej tillämpas, förr än det vunnit laga kraft eller blifvit slutligen fastställt.

I annat fall, än nu är sagdt, må beslut angående parts hörande på ed ej öfverklagas annorledes än i sammanhang med hufvudsaken.

Yppas, innan part blifvit på ed hörd, omständighet, som utgör laga hinder för förhöret eller föranleder, att förhöret finnes icke vidare vara nödigt eller lämpligt, ege Rätten sjelf återkalla beslutet.

75 §.

Har part, som undandragit sig edligt förhör, fört klagan i hufvudsaken, och finner högre Rätt beslutet om hans hörande på ed lagligen grundadt; ege Rätten, der parten det yrkar och laga hinder ej möter, tillåta, att han varder på ed hörd.

76 §.

Äro i tvistemål, som kan afslutas genom förlikning, parterna ense, att, der ene parten edligen bekräftar sin uppgift eller sitt nekande, hvad sålunda bekräftas skall gälla utan vidare bevis, och finner Rätten der omständighet, eden skulle angå, vara af beskaffenhet, att målets utgång deraf beror; låte Rätten den part, hvilken ed sålunda bjuden är, aflägga eden; dock må det ej tillåtas, om den, som skulle gå eden, är för mened förlustig medborgerligt förtroende eller Rätten eljest finner ed icke utan synnerlig våda kunna honom anförtros.

VII KAP.

Särskilda bestämmelser.

77 §.

Är vittne eller annan, som till upplysning i rättegång skall höras, icke mächtig svenska språket, ege Rätten tillkalla någon, som kan såsom tolk biträda vid förhöret.

Är den, som skall höras, döf eller stum, må förhöret ske medelst skriftligen affattade frågor eller svar. Kan ej lämpligen så förfaras, må såsom tolk tillkallas någon, som förstår att meddela sig med den, som skall höras.

Hvad i III Kap. stadgas om sakkunnig, som af Rätten förordnas, skall i tillämpliga delar gälla om tolk; dock skall ersättning för biträde vid vittnesförhör utgifvas af den, som har att gälda ersättning till vittnet.

78 §.

Är den, som enligt denna lag skall aflägga ed, jude, bör edsförpligtelsen ske vid »Gud och hans heliga lag». Tillhör han främmande trosamfund, hvars lära ej tillstödjer honom att aflägga ed, eller är han af annan icke kristen lära än den mosaiska; förordne Konungen, huru förfaras bör.

79 §.

Förstår ej den, som skall aflägga ed, svenska språket, må eden afläggas å språk, som han förstår.

Den, som är stum, skall, der han är skrifkunnig, aflägga ed på det sätt, att han inför Rätten egenhändigt skrifer och undertecknar eden.

80 §.

Angående tid och ordning för fullföljd af talan, som jemlikt 25 §, 27 § 1 mom., 29, 36, 41, 43, 50, 52 eller 74 § må genom besvär fullföljas, gälle hvad i fråga om klagan öfver slutligt utslag i brottmål är stadgadt.

81 §.

Genom denna lag upphävas:

9 och 10 §§ i 14 Kap. samt 1 §, första, tredje, fjerde och femte punkterna af 3 §, 4 till och med 11 §§, 13 till och med 31 §§, första punkten af 32 § och 34 till och med 37 §§ i 17 Kap. Rättegångsbalken tillika med de särskilda stadganden, som utgöra förklaring eller ändring af nämnda lagrum eller tillägg deri;

hvad i 21 Kap. 3 § Rättegångsbalken föreskrifves om rättegångskostnad i det fall, då part kommit sin vederpart på edgång; så ock hvad i 25 Kap. 5 § samma balk stadgas om fullföljd af talan emot edgångsbeslut; samt

hvad 4 och 5 mom. i 16 § af Förordningen om nya Strafflagens införande och hvad i afseende derå iakttagas skall den 16 Februari 1864 stadga angående skyldighet för part att i visst fall göra sig urtjufva.

82 §.

Der i lag eller särskild författning förekommer hänvisning till lagrum, som jemlikt 81 § upphört att gälla, skall motsvarande bestämmelse i denna lag tillämpas.

83 §.

Genom hvad här ofvan i 81 § blifvit förordnad skola ej anses upphäfd:

3 § i Förordningen angående stämmingsmän den 10 Augusti 1877, samt 34 § i Förordningen om krigsdomstolar och rättegången deri den 11 Juni 1868.

84 §.

Denna lag skall lända till efterrättelse från och med den 1 Januari 1894; dock skola mål, som vid nämnda tid redan äro anhängiga, behandlas efter äldre lag.

Förslag

till

Lag

angående ändrad lydelse af 5 Kap. 1 § Ärfdabalken.

Häri genom förordnas, att 5 Kap. 1 § Ärfdabalken skall erhålla följande förändrade lydelse:

Det barn, som dödt födes, må ej ärfva. Säg barnets fädernes fränder, att det var dödt födt, men visar modern, eller hennes arfvingar, att det var qvickt födt, ärfve då barn fader sin, moder barn sitt och hennes arfvingar henne. Fallor annat arf medan barnet ännu i moderlifvet är, och födes det med lif fram, vare lag samma. Dör modern i födseln, och barnet lever efter henne, ärfve då det sin moder, och barnets arfvingar barnet.

Denna lag skall träda i kraft den 1 Januari 1894; dock skall i mål, som då äro anhängiga, äldre lag tillämpas.

Förslag

till

Lag**angående ändring i 14 Kap. Jordabalken.**

Härigenom förordnas, att 4 § 14 Kap. Jordabalken skall upphöra att gälla, samt att 3 § samma Kap. skall erhålla följande förändrade lydelse:

Nu vill någon med den synedom sig ej åtnöja; vädje då under Hofrätt, som i Rättegångsbalken sägs.

Denna lag skall löpa till efterrättelse från och med den 1 Januari 1894; dock skola mål, som vid nämnda tid redan äro anhängiga, behandlas efter äldre lag.

Förslag

till

Lag

angående ändring i Förordningen angående handelsböcker och handelsräkningar den 4 Maj 1855.

Häri genom förordnas, att 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 24 och 25 §§ i Förordningen angående handelsböcker och handelsräkningar den 4 Maj 1855, 12 och 24 §§ sådana de lyda enligt Förordningen den 12 September 1868, skola upphöra att gälla, samt att 23 § i förstnämnda förordning skall erhålla följande ändrade lydelse:

Räkning å varor, utborgade till köpman utan aftal om öppen kredit, skall gäldenären bevisligen tillställas senast inom tre månader efter utgången af det år, hvarunder det utborgade i handelsboken inskrefs, der ej annorlunda uttryckligen aftaladt blifvit. Är räkningen gäldenären vederbörligen tillställd, och har han ej inom tre månader, sedan han den emottog, bevisligen tillsagt fordringsegaren, att räkningen ej godkännes, eller ock till Rätten, hvarunder gäldenären lyder, klander derå instämt; vare då räkningen lika utmätningsgild som förfallet skuldebref. Har gäldenären genom sin påskrift räkningen godkänt; vare lag samma.

Denna lag skall träda i kraft den 1 Januari 1894; dock skall i mål, som då äro anhängiga, äldre lag tillämpas.

Utdrag af protokollet öfver Justitiedepartementssärenden, hållet å Stockholms Slott Fredagen den 27 Februari 1891 inför den under Hans Maj:t Konungens frånvaro i nåder tillförordnade regering:

Statsråden: Herr Friherre VON OTTER,
Friherre ÅKERHJELM,
GROLL,
WIKBLAD.

Expeditionschefen Lindbäck anmälde i underdånighet:

Nya Lagberedningens underdåniga skrifvelse den 14 December 1889, hvarmed Beredningen, som genom nådigt bref den 28 Oktober 1887 erhållit befallning att, med hufvudsaklig ledning af de grundsatser, som omfattats af Förstärkta Lagberedningens flertal, utarbete förslag till lag angående bevisning inför rätta, öfverlemnadt förslag till

1:o) Lag angående bevisning inför rätta;

2:o) Lag angående ändrad lydelse af 5 kap. 1 § Ärfdabalken;

3:o) Lag angående ändring i 14 kap. Jordabalken; samt

4:o) Lag angående ändring i förordningen angående handelsböcker och handelsräkningar den 4 Maj 1855, tillika med motiv dertill äfvensom i ärendet afgifna särskilda yttranden.

Enligt föredragandens tillstyrkan fann Kongl. Regeringen godt förordna, att öfver ifrågavarande af Nya Lagberedningen afgifna förslag Högsta Domstolens utlåtande skulle för det ändamål, 87 § Regeringsformen omförmäler, genom note ur protokollet inforas.

Ex protocollo
C. P. Hagbergh.

*Utdrag af protokollet öfver lagärenden, hållet uti Kongl. Maj:ts Högsta
Domstol Torsdagen den 28 Maj 1891.*

Närvarande:

Justitieråden: WRETMAN,
GLIMSTEDT,
HERSLOW,
SKARIN,
WESTMAN.

Justitierådet Wretman anförde:

Den 24 sistlidne April förordnade Högsta Domstolen, att handlingarna rörande Nya Lagberedningens förslag till Lag angående bevisning och ändring i vissa dermed sammanhängande lagstadganden skulle till närmare granskning mellan Högsta Domstolens i ärendets handläggning deltagande ledamöter cirkulera; och då jag nu är beredd att i omförmälda ärende mig yttra, får jag af förekomne anledningar härmed till dagens protokoll afemna följande yttrande:

Förslaget till *Lag angående bevisning inför rätta* anser jag föranleda till följande anmärkningar och erinringar.

1 §.

Det torde vara uppenbart, att domaren vid utöfningen af den honom här tillerkända bevispröfning ej må grunda sin öfvertygelse på andra än objektiva skäl eller dervid taga hänsyn till annat än hvad i målet förekommit och i protokollet finnes anmärkt, samt att, för beredande af full trygghet i nämnde hänseenden, domaren bör i sitt domslut klart och bestämdt angifva de grunder, på hvilka han stödjer sin öfvertygelse; men enär föreskrifterna i 24 kap. 3 § Rättegångsbalken måhända ej kunna

anses såsom härvid tillfyllestgörande, hemställes, att på lämpligt ställe i förslaget måtte intagas föreskrifter i nu angifna syften.

3 §.

Vid 1 mom. anser jag böra tilläggas stadgande derom, att domaren ej bör anses ovilkorligen bunden af parts erkännande, derest domaren finner uppenbart att saken förhåller sig annorlunda.

7 §.

Såsom vilkor för den i 3 mom. embets- eller tjänsteman med flere tillerkända rätt att vittna om brott, som blifvit emot honom begånget under tjensteutöfning, torde böra stadgas, att embets- eller tjänstemannen icke i egenskap af allmän åklagare eller eljest sjelf för talan i målet.

8 §.

Enär den, som i egenskap af förmyndare för talan inför domstol, i de flesta fall kan sjelf anses såsom sakegare, finner jag, att i 2 mom. orden "eller i egenskap af förmyndare" böra utgå.

9 §.

Då stadgandet att ej någon, som enligt 7 eller 8 § är jäfvig, må mot sitt bestridande förpligtas att aflägga vittnesmål förutsätter, att en dylik person bör till rätten inkallas för att yttra sig om han vill göra gällande denna rätt till vägran, men sådant i många fall torde förorsaka onödigt uppskof, hemställes, att orden "mot sitt bestridande" måtte utbytas mot "utan sitt gjorda medgifvande" eller något dylikt.

10 och 11 §§.

De häri meddelade bestämmelser, hvilka innefatta inskränkning i de förpligtelser vittneseden enligt sin lydelse i 16 § ålägger, torde därför lämpligen hafva sin plats näst efter sistnämnda §.

16 §.

Enligt min åsigt har i förslaget utan giltigt skäl uteslutits föreskriften i 17 kap. 16 § Rättegångsbalken att vittneseden bör afläggas "med hand & bok"; och

då det ännu torde vara af vigt, att vid eds afläggande dess religiösa betydelse på ett symboliskt sätt framhålles, hemställer jag, att stadgande i sådant syfte måtte på lämpligt ställe i förslaget införas.

19 §.

Beträffande andra stycket synas mig fall kunna förekomma, såsom exempelvis i tvister angående affärsförhållanden, då det icke skäligen bör åläggas ett vittne att utan stöd af skriftlig uppteckning redogöra för allt hvad vittnet må hafva att i saken meddela; hvilket förhållande äfven kan ega rum vid tillfälle, då vittne anser det vara för sig af vigt att med noggrannhet bestämma just de ordalag, hvori vittnesmålet bör affattas; likasom det vore möjligt, att vittne saknade förmåga af ett redigt muntligt framställningsätt.

På grund häraf anser jag det ovilkorliga förbudet mot uppläsande af skriftlig vittnesberättelse, innan vittnet muntligen afgifvit sin utsago, icke vara lämpligt, samt hemställer, såsom för ändamålet tillfyllestgörande, att åt domarens pröfning för hvarje särskildt fall öfverlemnas, huruvida sådan uppläsning på förhand af åberopad vittnesberättelse må tillåtas.

25 §.

Den i 3:dje punkten af 1:a stycket rätten gifna tillåtelse att i brottmål angående häktad person genast låta hemta vittne, som ej kommit tillstädes å utsatt tid, anser jag böra inskränkas till det fall att vittnet utan anmaldt laga förfall dervid uteblifvit.

Vidare finner jag det böra tillåtas vittne att genom besvär söka ändring i beslut angående dess hemtande till rätten, dock utan att dylika besvär må utgöra hinder för beslutets verkställande.

26 §.

Stadgandet i sista punkten att, för vissa fall, rätten må förordna om vittnes lösgifvande ur häkte, torde, med afseende å nuvarande underdomstolars sammansättning, kunna utsträckas så, att äfven rättens ordförande egde om slikt lösgifvande förordna.

28 §.

Vid andra stycket erinras, att, då den ersättning för resekostnad, hvartill vittne är berättigadt, icke nödvändigt inskränker sig till hvad part enligt här gifna föreskrifter

har att till vittnet förskottsvis utgifva, utan kan komma att uppgå till högre belopp, orden "vittnets resekostnad med" böra såsom missledande utgå.

Då de särskilda stadganden, till hvilka i tredje punkten hänvisas, blott med vissa inskränkningar tillerkänna i brottmål hörda vittnen rätt till ersättning för resekostnaden af allmänna medel, synas de i denna § föreslagna allmänna föreskrifterna i flera fall innefatta skyldighet äfven för allmän åklagare att godtgöra af honom å tjänstens vägnar inkallade vittnen; men då en sådan skyldighet torde anses allt för betungande, hemställer jag om sådan ändring härutinnan att allmän åklagares skyldighet i nämnda hänseende borttages eller väsentligen inskränkes.

33 §.

Härvid erinras, att den underrättelse om vittnesförhör, som, enligt första punkten af första stycket, det åligger part att meddela vederparten, uppenbarligen bör lemnas denne så tidigt, att han kan hinna komma tillstädes vid förhöret; hvarom alltså föreskrift bör här intagas.

Vid andra stycket anmärkes, att, enär det här förekommande stadgandet bör kunna tillämpas äfven då målet är beroende på högre rätts pröfning, orden "vid annan domstol än den, der ransakningen hålles" torde utbytas mot andra mer lämpliga.

35 §.

Då det synes mig vara särdeles angeläget att vid vittnesförhör äfven utom riket de i 34 § angående jäf meddelade föreskrifter, så vidt sig göra låter, varda iakttagna, anser jag föreskrift härom böra i lagen intagas.

I öfrigt åberopas anmärkningen vid 33 § första stycket.

36 §.

Det i andra punkten ovilkorligen stadgade äfventyr af hemtning för underlåtenhet att inställa sig vid rätten synes i vissa fall, der målets beskaffenhet medgifver uppskof, vara allt för strängt; och jag anser därför att på rättens pröfning må bero att använda jemväl de i 25 § för vittnen stadgade påföljder af böter och viten.

37 §.

Då i här omförmälda fall det vore beroende af särskild pröfning, huruvida begärdt vittnesförhör finge ega rum eller icke, och det synes särdeles betungande för den, hvars hörande påkallas, att ovilkorligen inställa sig vid rätten innan det blifvit afgjort att hinder för vittnesförhöret ej möter, hemställer jag att, såsom vilkor för

skyldighet att i här afsedda fall inställa sig vid domstol, måtte stadgas att rätten derom förordnat.

Vidare anser jag erforderligt, att i lagen intages ett stadgande i samma syftning som sista punkten af 17 kap. 23 § Rättegångsbalken angående rätt till jäf och påminnelser emot för dödsfalls skull hörda vittnen vid blifvande tvist.

43 §.

För min del hemställer jag att i andra stycket orden "men stanna å den som vid sakens slut rätten finner dertill skyldig" såsom öfverflödiga och möjligen missledande måtte utgå.

Utan särskild föreskrift eger nemligen rätten i det slutliga utslaget att, enligt grunderna i 21 kap. Rättegångsbalken, bestämma huruvida den part, som utgifvit ersättningen, har att därför af vederparten undfå godtgörelse eller icke; och då talan emot rättens beslut i denna del får fullföljas endast i den ordning, som för ändringsökande i hufvudsaken är stadgad, eger bestämmelsen i tredje stycket derå icke tillämpning.

44 §.

Då bestämmelserna i 46 § icke innefattas under de stadganden, hvilka i här angifna fall borde vinna tillämpning, hemställer jag, att hänvisningen måtte med afseende härå rättas.

55 §.

Föreskriften att öfverrätt, om syn i der anhängigt mål finnes erforderlig, auntingen sjelf skall hålla synen eller uppdraga åt underrätten i orten att den förrätta synes mig icke tillfredsställande. Den förra utvägen blefve i allmänhet förenad med betydande kostnad och olägenhet, och i de fall, då underrätten redan hållit en syn, hvars rättighet skall genom ny sådan granskas, lärer det endast undantagsvis finnas lämpligt att åt samma underrätt anförtro den nya synens förrättande.

Vid sådana förhållanden torde den nu i 14 kap. 3 § Jordabalken medgifna utväg att öfverrätten för ändamålet utser särskilda synemän böra bibehållas; och hemställes därför, att ett stadgande i sådant syfte här måtte tilläggas med föreskrift jemväl att öfverrätt då ock eger förordna om sättet för vittnens hörande och tillkallande af sakkunnigt biträde.

VI kapitlet.

Om parts ed.

Hvad angår det af Beredningen afgifna första förslaget, som hufvudsakligen innefattar bibehållande af den nuvarande värjemålseden, synes detta förslag icke i någon väsentlig mån undanrödja de allmänt erkända brister, som vidlåda detta bevisningsmedel; och anser jag mig härvid böra hufvudsakligen erinra:

att genom stadgandet (i 65 §) att, när till ed dömes, rätten tillika skall i tvistemål "bestämma, i den mån det lämpligen kan ske, huru edens afläggande eller bristande åt eden kommer att i hufvudsaken verka", synas mig högst få fördelar, men ofta olägenheter vara att förvänta; och skulle det sålunda ifrågasatta vilkorliga domslutet, efter mitt förmenande, komma att användas i jmförelsevis få fall, helst vid många tillfällen värjemålsedens innehåll eller den till edgång dömdes rätt att endast delvis fullgöra eden komme att mycket försvåra meddelande af dylikt domslut;

att, äfven om den till edgång dömdes eller båda parterna voro nöjda med sjelfva edgångsbeslutet, rättens beslut om påföljden af edens gående eller bristande deråt kunde vara af beskaffenhet att endera eller båda parterna funno sig böra derutinnan i högre rätt söka ändring, hvarigenom en särskild långvarig rättegång kunde uppstå innan fråga om edens fullgörande komme i fråga;

att, enligt 68 § den oegentlighet kan uppstå, att, äfven om edgångsbeslut ej blifvit af någondera parten öfverklagadt, men å edgångsdagen ingendera af dem tillstädeskomme och förty då ej visades att edgångsbeslutet vunnit laga kraft, rätten skulle låta målet hvila och sedermera i visst fall vara pliktig att utsätta ny dag för edgången, oaktadt den till edgång dömdes genom uteblifvande å den först bestämda edgångsdagen gjort sig till laga påföljd därför förfallen; och

att den i 70 § rättens ordförande ålagda skyldighet att, innan ed aflägges, förklara det som skall med ed fästas, synes kunna föranleda till mycket missförstånd och obehörig inverkan på den till edgång dömdes.

På grund af hvad sålunda blifvit anfördt och då jag anser det vara särdeles önskvärdt att den nuvarande värjemålseden helt och hållet afskaffas, får jag tillstyrka, att det af Beredningen särskildt afgifna förslaget (N:o 2) till VI kapitlet om parts ed måtte i hufvudsakliga delar antagas; och vill jag dervid blott anföra följande erinringar:

För min del anser jag, i det här afsedda fall att ena parten till bestyrkande af viss omständighet förebragt bevisning, som gjorde uppgiften derom sannolik, dom-

stolens rätt att förordna att andra parten skall höras på ed angående samma omständighet ej böra vara beroende deraf, att förstnämnda part derom framställt begäran. Ofta saknar parten insigt derom, hvilkendera af parterna åläge bevisningsskyldighet beträffande viss omständighet och naturligt är att part icke gerna vill, genom att påkalla edgång, sjelf erkänna otillräckligheten af den bevisning han förebragt. Behofvet af parts hörande på ed kan ofta nog för domaren framträda först vid det slutliga noggranna öfvervägandet af allt hvad under rättegången förekommit; och då bör den omständighet att den bevisningsskyldige parten ej förstått att påkalla sådant hörande ej utgöra hinder för rätten att för sanningens vinnande derom omedelbart förordna.

Om nämnda vilkor uteslutes, måste det naturligtvis tillåtas den bevisningsskyldige parten att särskildt öfverklaga det beslut, hvarigenom rätten, utan hans begäran eller medgifvande, förordnat om vederpartens hörande på ed; men äfven den tidsutdrägt, som härigenom kan uppkomma, anser jag icke utgöra tillräckligt skäl att afvika från den sålunda uttalade grundsatsen.

62 §.

Med åberopande af hvad jag anført vid 61 § hemställes, att orden "der åklagaren eller målsegaren det äskar och" måtte uteslutas.

65 §.

Derest afseende fästes å hvad vid 61 och 62 §§ blifvit hemställt, borde stadgandet här i enlighet dermed förändras.

72 §.

Då det icke kan vara meningen att den i andra stycket meddelade bestämmelse skall ega tillämpning i brottmål, bör sådant, till undvikande af missuppfattning, genom förändring af redaktionen utmärkas.

74 §.

Med åberopande af hvad som anförts vid 61 § samt då, på sätt i det af Herr Presidenten Berg vid förslaget fogade särskilda yttrande närmare utvecklas, jemväl i det fall att rätten funnit hinder möta för den icke bevisningsskyldige partens hörande och af sådan anledning beslutat att i stället på ed höra hans motpart, den förre syntes icke skäligen kunna utestängas från rätt att särskildt öfverklaga beslutet, hemställes, att här måtte upptagas bestämmelse om sådan rätt för part, hvilken icke äskat eller medgifvit att motparten finge på ed höras.

75 §.

För min del anser jag i denna § endast böra uttryckas, att den omständigheten att part undandragit sig edligt förhör icke utgör hinder för högre rätt att ånyo besluta om partens hörande på ed.

VII kapitlet.

Särskilda bestämmelser.

80 §.

Derest den vid 74 § gjorda hemställan godkännes, bör samma § här upptagas såsom äfven angående fall, der talan öfver meddeladt beslut skulle genom besvär fullföljas; men då, enligt min åsigt, laglig anledning saknas till stadgandet att klagan öfver här omförmälda beslut äfven i tvistemål skulle anföras i den för besvär öfver utslag i brottmål stadgade ordning anser jag orden "i brottmål" i §:ns slutmening böra utgå.

Slutligen erinras att, i händelse det särskilda förslaget angående parts ed hufvudsakligen godkännes, bör lydelsen af 3 § i 21 kapitlet och 5 § i 25 kap. Rättegångsbalken i erforderliga delar ändras.

Emot förslagen till *lagar* angående ändring i

1:o) 5 kap. 1 § Ärfdabalken,

• 2:o) 14 kap. Jordabalken och

3:o) Förordningen angående handelsböcker och handelsräkningar den 4 Maj 1855 har jag icke någon anmärkning att framställa.

Ex protocollo
N. v. Dardel.

Utdrag af protokollet öfver lagärenden, hållet uti Kongl. Maj:ts Högsta
Domstol Måndagen den 2 Maj 1892.

Förmiddagen.

Närvarande:

Justitieråden: GLIMSTEDT,
HERSLOW,
SKARIN,
LILIENBERG.

Sedan Högsta Domstolen den 24 April 1891, i närvaro af Justitieråden Wretman, Glimstedt, Herslow, Skarin, Lilienberg och Westman, förordnat, att handlingarna rörande Nya Lagberedningens förslag till

1:o) Lag angående bevisning inför rätta;

2:o) Lag angående ändrad lydelse af 5 kap. 1 § Ärfdabalken;

3:o) Lag angående ändring i 14 kap. Jordabalken; och

4:o) Lag angående ändring i förordningen angående handelsböcker och handelsräkningar den 4 Maj 1855

skulle för närmare granskning emellan bemälda ledamöter cirkulera, så hade under den derefter förflutna tiden *dels* Justitierådet Wretman, som den 6 Augusti 1891 erhållit nådigt afsked från justitierådsembetet, till Högsta Domstolens protokoll för den 28 förutgångne Maj aflemnadt yttrande i omförmälda ärende, *dels* och Justitierådet Westman afiidit; och företogs nu åter detta ärende till slutlig handläggning i närvaro af öfrige bland förenämnde ledamöter; varande ett tryckt exemplar af berörda förslag bilagdt detta protokoll.

Förslag till lag angående bevisning inför rätta.

Justitierådet *Skarin*, med hvilken Justitierådet *Glimstedt* instämde, yttrade: 1734 års lag uppställer i 17 kap. 33 § Rättegångsbalken såsom hufvudgrundsats i fråga om bevisningsskyldigheten, att "käranden åligger sitt käromål lagligen bevisa eller vare svaranden fri. Vänder svaranden någon omständighet före, att sig dermed värja; bör ock han med bevis den styrka". I 20 § heter det, att den parten eger vitsord, "som bästa vittnen hafver, de der klaraste skäl och omständigheter vid handen gifva"; samt att "äro å båda sidor jemngoda bevis och vittnen; då gällan de, som svaranden värja, förty att domaren eger heldre fria än fälla."

Genom dessa stadganden är, enligt min uppfattning, på ett oöfverträffligt klart och tydligt sätt parternas ställning till hvarandra i fråga om bevisningen angifven. Till dessa bestämmelser måste domaren i hvarje rättegång taga hänsyn. De utgöra, så att säga, utgångspunkten för pröfningen af hvarje rättstvist.

Att dessa stadganden blifvit ur förslaget uteslutna, utan att af några motsvarande ersättas, synes mig vara en betänkelig brist, helst desamma ej torde vara oförenliga med den friare bevispröfning, förslaget vill införa.

I afseende på den fria bevispröfningens företråde framför legala bevisningsregler torde, såsom i de flesta grenar af lagstiftningen, det väl kunna med sanning sägas, att intet lagbud kan så uppställas, att genom dess tillämpning i hvarje afsedt fall det materielt rätta så fullständigt uppnås, som det för en af lagbud obunden domare är möjligt, under förutsättning att han är fullkomligt rättrådig, samvetsgrann och för sitt värf skicklig.

Men der dessa förutsättningar hos domaren saknas — och vid lagstiftning kan man ju ej utgå från antagandet, att de alltid förefinnas — lära till förekommande af godtycklighet och ojemnhet i lagskipningen formella bestämmelser ej kunna undvaras, och det torde väl just vara erfarenheten om domarnes ofullkomlighet, som först föranledt införandet af de legala bevisningsregler, som man nu vill afskaffa.

Visserligen är det sant att i fråga om bevispröfningen, som har att taga hänsyn till så många, oändligt skiftande förhållanden, det är svårare än beträffande de flesta andra delar af lagstiftningen att uppställa allmängiltiga formella regler; men erfarenheten har dock visat, att sådana regler, der de funnits behöfliga, dock kunnat med fördel införas.

Emellertid lärer väl här såsom i många andra delar af lagstiftningen gälla, att ju fullkomligare organisation gifves åt domstolen, ju större förutsättningarne äro för att den i hvarje fall vill och kan träffa det rätta, desto mindre behöfver och bör dess pröfningsrätt vara af lagbud inskränkt, och tvärtom, att ju ringare garanti sjelfva domstolens organisation innebär för en tillfredsställande pröfning i detta hänseende,

desto större blir behovet att genom lagbud, såvidt möjligt, leda pröfningen i den rätta riktningen.

Äfven om man alldeles obetingadt teoretiskt ger företräde åt den fria bevispröfningen, lärer således möjligheten af dess praktiska tillämpning bero på det sätt, hvarpå domstolarne med afseende å en sådan pröfning äro inrättade.

Det är alldeles riktigt, att den nyare lagstiftningen i andra länder gått i riktning mot den fria bevispröfningen; men detta har skett i sammanhang med en domstolsorganisation, som lemnat väsentliga garantier mot de missbruk, hvartill den fria bevispröfningen utan därför nödiga förutsättningar hos domstolarne uppenbarligen kan leda. Ingenstädes har, såvidt jag kunnat finna, utom beträffande s. k. bagatellsaker, fri bevispröfning anförtrots åt enmansdomstolar; utan man har antingen i sjelfva domstolens kollegiala form eller i öfverlemnande af bevisningsfrågan åt jury sökt vinna en mångsidigare och mera betryggande pröfning af denna fråga.

Våra underdomstolar på landet likasom alla de rådstufvurätter, der bisittarne äro illiterate, torde kunna hänföras till enmansdomstolar i den mening att afgörandet i regeln faktiskt beror ensamt på den lagfarne ordförandens åsigt.

Så länge denna organisation af underdomstolarne kvarstår, synes mig tvifvelaktigt, huruvida nödvändiga förutsättningar förefinnas för införande af fri bevispröfning äfven i den modifierade form förslaget innehåller. Ätminstone lärer man icke till stöd för den föreslagna reformen kunna åberopa exemplet af andra länder, der helt andra förhållanden gjort det möjligt att med fördel införa den fria bevispröfningen.

Förslaget lemnar icke någon antydning om hvem bevisningsskyldigheten i särskilda fall åligger och uppställer till domarens ledning i fråga om bevispröfningen allenast den hufvudgrundsats, att "i rättegång ej annat må gälla såsom bevisadt än det, hvarom rätten vid öfvervägande af allt som i målet förekommit finner sig öfvertygad".

Efter vanligt språkbruk lärer väl detta ej betyda något annat eller mera än att rätten icke är skyldig eller ens berättigad att godkänna någon som helst bevisning, hur fullständig den efter legala bevisningsregler än må vara (t. ex. två eller flera ojäfviga sammanstämmande vittnen) med mindre rätten finner sig deraf öfvertygad.

Under hvilka förhållanden rätten skall anse något bevisadt lemnas oafgjordt utan annan hänvisning än den, som möjligen kan hemtas af förenämnda negativa regel. Den naturligaste och närmast till hands liggande samt med den fria bevispröfningen mest öfverensstämmande tolkningen lärer väl blifva den, att rätten skall anse såsom bevisadt allt, hvarom rätten på grund af hvad i målet förekommit finner sig öfvertygad, dervid rätten icke synes vara af förslaget förhindrad att till grund för sin öfvertygelse lägga hvad helst i målet förekommit, t. ex. utsaga af endera parten eller af vittne, som sedan befunnits jäfvigt, blott verklig öfvertygelse hos rätten derigenom vunnits.

Förslaget komme således att medföra, att rätten kunde i ena fallet, oakadt en bevisning, som från den legala bevisningsteoriens synpunkt vore alldeles fullständig

(t. ex. i brottmål eget erkännande, bekräftadt af ojäfviga vittnens sammanstämmande utsaga), likväl förklara sig deraf ej öfvertygad och på den grund uttala sitt "icke skyldig", och deremot i andra fallet t. ex. allenast på grund af ena partens för rätten fullt trovärdiga utsaga eller intyg af ett vittne, som sedan befunnits jäfvigt, förklara den omständighet styrkt, hvarpå målets utgång beror.

Förslaget föreskrifver ej ens, att rätten skall i sitt utslag redogöra för hvad som ligger till grund för dess uttalande om hvad som må gälla som bevisadt eller ej; och förslagets affattning föranleder därför ej annat antagande än att från dess ståndpunkt rätten fullgjort sin skyldighet, då den helt enkelt förklarar, i ena fallet, att den af förebragt bevisning ej finner sig öfvertygad om sanningen af ett åberopadt faktum och därför ogillar ett derpå stödt yrkande, eller, i andra fallet, att den på grund af hvad i målet förekommit finner sig öfvertygad om rigtigheten af en uppgift och förty bifaller det påstående, som derpå grundats. Att 24 kap. 3 § Rättegångsbalken hädanefter mera än hittills skulle verka fullständighet i domstolarnes motivering af besluten i bevisningsfrågor torde näppeligen vara att antaga.

Det ligger visserligen i sakens natur att i rättsskipningen ej något bör ske af godtycke; och naturligtvis är, såsom i motiven angifves, ej förslagets mening, att domarens uttalande i bevisningsfrågan skall grundas på godtycke; men han skall grunda detta uttalande, säger förslaget, på sin öfvertygelse, och denna får han stödja på hvad helst i målet förekommit af beskaffenhet att kunna hos honom verka en sådan. Såvidt jag kan förstå är dock härigenom faktiskt ett temligen fritt spelrum lemnadt just åt domarens godtycke. Ty äfven om för andra den af rätten uttalade öfvertygelse synes fotad på alltför lösliga eller alldeles otillräckliga grunder, har rätten, som uttalat en sådan, likväl ej felat mot lagens bud eller gjort sig skyldig till straffbar felaktighet. Den har för sin del kommit till en bestämd öfvertygelse och dömt derefter, alldeles som förslaget påbjuder.

När pröfningen af bevisningsfrågan är öfverlemnadt åt en kollegial domstol eller åt en jury, således åt flera i regeln erfarna och samvetsgranna personer, ligger deri en ganska stor garanti för att en ensidig subjektiv uppfattning ej erhåller för stort spelrum. Emellertid har, åtminstone der bevisningsfrågan med fri pröfningsrätt varit öfverlemnadt åt jury, erfarenheten i ej sällsynta fall visat för rättskänslan ganska upprörande utslag i bevisningsfrågor.

Det lider väl ej något tvifvel att, äfven om sådan fri bevispröfning förslaget innebär skulle, med bibehållande af nuvarande domstolsorganisation, i lagstiftningen införas, vår upplysta och samvetsgranna domarecorps i regeln kommer att, fortfarande såsom hittills, på ett tillfredsställande sätt handhafva lagskipningen i det rättas intresse. Lika stora brister, som förslaget efter mitt förmenande i detta hänseende innehåller, hafva genom den svenske domarens förståndiga lagtillämpning utjempats.

Men då frågan ju gäller huruvida hvad förslaget i detta hänseende vill införa har så mycket företräde framför rättegångsbalkens föreskrifter, att den ifrågasatta

reformen kan anses önskelig, är ju nödigt undersöka om och i hvad mån förändringen med afseende å förhanden varande förhållanden verkligen kan anses medföra förbättring.

Som bekant inträffar i vårt land med vår nuvarande domstolsorganisation synnerligen ofta, att ordförandeplatsen i såväl häradsrätter som rådstufvurätter med illitterate bisittare innehafves af unge, nyss från akademien komne män, hvilka, om än livvade af den bästa vilja och det största nit, dock omöjligen kunna vara i besittning af den omfattande erfarenhet och det mogna omdöme, som för pröfning af invecklade bevisningsfrågor erfordras. Genom de bevisningsregler vår nuvarande lag innehåller äro de svåraste missgreppen härutinnan förebyggda eller, om de inträffa, åtminstone underkastade ansvar. Men skulle lagen komma att i detta hänseende föreskrifva domaren endast att i bevisningsfrågor lägga den öfvertygelse, han vid öfvervägande af hvad i målet förekommit vunnit, till grund för sitt uttalande, utan att närmare bestämmas, hvarpå han finge grunda denna öfvertygelse, synes mig en ganska betänkelig ojemnhet och osäkerhet i lagskipningen kunna uppstå. Öfvertygelse är och måste under alla förhållanden vara något i hög grad subjektivt. Hvad som hos den ene åstadkommer en bestämd öfvertygelse lemnar den andre tveksam; och huru domarens slut än utfaller, vare sig att han på de lösaste grunder finner sig öfvertygad eller, oakadt den fullständigaste formella bevisning, förklarar sig ej öfvertygad, gifver förslaget honom ej allenast rätt utan äfven pligt att åberopa blott sin vunna öfvertygelse eller sin saknad af sådan såsom fullt giltig grund för sitt domslut, hvilket, hur orimligt det i andras ögon äro må synas, dock icke lär för honom kunna medföra ansvar.

Man må ej här invända, att en sådan uppfattning af förslaget ej är öfverensstämmande med dess anda och mening; att förslagets mening är, att domaren skall i hvarje fall grunda sin öfvertygelse endast på fakta, som för alla förståndiga människor äro objektiv giltighet; att han bör i utslaget anföra sådana grunder för sin vunna öfvertygelse; samt att, om han häruti visar oförstånd, ansvar kan, likasom för annat oförstånd i embete, följa. Förslaget innehåller, såvidt jag kan förstå, intet af allt detta. Förslaget ålägger domaren blott att följa den öfvertygelse, han vid pröfning af hvad i målet förekommit vunnit, och, när han så gör, har han, huru orimlig denna öfvertygelse än må förefalla andra, fullgjort lagens bud och synes ej i något fall böra vara underkastad ansvar.

De få legala bevisningsregler, vår lag innehåller, torde icke, särskildt med hänsyn till den lagtillämpning, som i detta hänseende allmänt gjort sig gällande, hafva vållat eller komma att vålla några afsevärda olägenheter. Någon klagan öfver sådana har ej heller mig veterligen försports, åtminstone torde befogad anledning till dylik klagan ej förefinnas; och vid sådant förhållande lär man vara berättigad antaga, att verkligt behof af lagförändring rörande denna fråga för närvarande ej förefinnes.

Till fullo erkännande de fördelar den fria bevispröfningen under därför nödiga

förutsättningar i många hänseenden erbjuder framför de legala bevisningsreglerna, måste jag dock såsom min åsigt uttala, att, då dessa förutsättningar för närvarande i vårt land saknas, förslaget bestämmer i detta hänseende, äfven om de skulle kunna utan synnerlig fara och olägenhet införas, dock i alla händelser icke innebära någon förbättring eller påkallas af något sådant kämbart behof, som torde böra ligga till grund för all förändring af bestående lagar.

Justitierådet *Herslow* anförde: Det lär icke kunna förnekas, att genom de i 1734 års lag uppställda, absolut förbindande regler angående beskaffenheten och måttet af den bevisning, som fordras för att sanningen af ett åberopadt förhållande skall anses vara ådagalagd, den formella rätten blifvit — så att säga — legaliserad på bekostnad af den materiella. Å ena sidan är genom dessa regler hvarje käredepart, hvilken icke kan bevisa sin rätt just på det sätt, som lagen sanktionerat, alldeles utestängd från denna rätt, om också domaren och med honom hvarje med sundt förstånd begåfvad person, som tagit kännedom om hvad i rättegången förekommit, derigenom vunnit den klaraste och fullaste öfvertygelse om rättmätigheten af det i målet väckta anspråket. Å andra sidan tvinga dessa regler domaren att uttala en fällande dom öfver hvar och en svarandepart, mot hvilken det stadgade måttet af sådan bevisning, som lagen godkänner, blifvit förebragt, äfven om den inre halten af denna bevisning skulle förefalla skäligen misstänkt. Frågan om hvad som i hvarje mål skall antagas för sant har 1734 års lag en gång för alla på förhand besvarat; den lemna alldeles å sido domarens i målet vunna personliga insigt och bestämmer icke blott hvilka slag af bevis må öfva något inflytande i saken, utan i regeln också hvad verkan hvarje särskildt slag skall medföra.

Faran och olägenheterna af en legal bevisteori, som förhindrar domaren att taga tillbörlig hänsyn till de olika företeelserna i hvarje särskild rättegång, ligga i öppen dag. Vår lags bevisregler äro särskildt egnade att göra förbrytaren, åtminstone den, hvars brott är riktigt groft och som med omsorg och skicklighet planlagt och förberedt gerningen samt derjemte är nog fräck att ihärdigt neka, snart sagdt oåtkomlig af lagen. Ju mer, såsom tyvärr flera tecken från vår tid utmärka, aktningen för edens helgd försvagas, desto äfventyrligare varder det att åt det särskilda slag af bevis, som förstas med vittne, utan åtskilnad tillmäta den höga och förhärskande betydelse, som tillägges detsamma i 1734 års lag. I alla sådana mål, der den egentliga tvisten rör sig om det sinnes- eller själstillstånd, hvori en person befunnit sig vid utförandet af någon viss handling, t. ex. huruvida han varit tillräckelig eller om han handlat med eller utan uppsåt, visa sig våra bevisregler nästan omöjliga att tillämpa. Der någon genom annans obehöriga åtgörande lidit skada, beröfva dessa regler, äfven om den skadebringande handlingen vederbörligen konstateras, i de flesta fall den förorättade all utsigt till ekonomisk upprättelse i följd af svårigheten att åstadkomma exakt bevisning om skadans värde.

Under trycket af dessa och andra dylika från hvarje legal bevisteori mer

eller mindre oskiljaktiga olägenheter, har på senare tiden den svenska domstolspraxis, visserligen på sidan om bestående lag, men i full öfverensstämmelse med den upplysta allmänna meningen här i landet, mer och mer utvecklat sig i rigtningen mot fri bevispröfning, så att det system, som med detta uttryck betecknas, i sjelfva verket numera redan är med vår lagskipning i hufvudsakliga delar införlifvad. Sålunda lärer näppeligen någon svensk domare för närvarande anse sig förhindrad att antaga ett af endera parten uppgifvet förhållande, om hvars sanning domaren blifvit genom hvad i målet förekommit fullt och fast öfvertygad, såsom lagligen styrkt, äfven om detsamma icke blifvit af motparten erkändt eller af tvenne sammanstående vittnen vitsordadt. Och öfverhufvud har den s. k. circumstantiella bevisningen tillvunnit sig en vigt och betydelse, som ingalunda tillerkännes den i 1734 års lag.

Då nu, med anledning af det remitterade förslaget, den fråga först och främst framställer sig, huruvida en förändring af vår gällande rättegångsbalk i det syfte, förslaget innebär, är af behovet påkallad och med den nuvarande sammansättningen af våra domstolar förenlig, drager jag icke i betänkande att besvara denna fråga obetingadt jakande. Reformens nödvändighet är, såsom jag nyss påpekat, redan af lagskipningen på det kraftigaste sätt vitsordad. För min del saknar jag all anledning till den misstanke, att den svenska domarecorpsen icke skulle vara vuxen den uppgift, som den genom praxis redan i väsentliga delar införda reformen ställer på domaren; och jag anser en dylik misstanke desto mindre vara omfattad af den allmänna meningen, som den s. k. Förstärkta Lagberedningen, hvilken bestått af såväl jurister som lekmän, i sitt i ämnet afgifna betänkande, på samma gång hon förordadt att underrätterna å landet skulle bibehålla sin nuvarande organisation af en lagfaren domare med nämnd och enahanda organisation, med visst undantag, äfven gifvas åt stadsdomstolarne, det oaktadt icke tvekat att tillstyrka, att, såsom orden lyda, de nu i rättegångsbalken förekommande regler om hvad som utgör fullt eller halft bevis och de rättsliga verkningarna deraf böra upphöra att gälla, så att domaren såväl i tvistemål som i brottmål vid pröfning af förebragt bevisning i regeln må ega full frihet att efter bästa förstånd och samvete, men utan godtycke, för sig fastställa bevisets verkan i saken.

Enär det vid sådant förhållande icke gerna kan ifrågasättas, att den frihet i afseende å bevispröfningen, som domstolarne redan tillegnat sig, skulle åter dem fråntagas och praxis sålunda återföras till den ståndpunkt, hvilken 1734 års lag intager, men å andra sidan rättsordningen synes kräfva, att sådana lagbud, som af allmänna meningen utdömts såsom föråldrade och derföre icke vidare efterleivas, icke må kvarstå såsom fortfarande gällande, utan afskaffas och ersättas med mera förnuftiga och ändamålsenliga, torde en förändring af vår lag i den rigtning, förslaget angifver, så framt man icke just vill att lag och lagskipning fortfarande skola stå i strid mot hvarandra med allt skäl kunna betecknas såsom snart sagdt oafvislig. Huru långt man i sagda rigtning bör gå är deremot en annan fråga.

1 §.

Justitierådet *Lilienberg* yttrade: Med villigt erkännande af de stora svårigheter, som måste hafva mött vid affattandet af det inledande stadgandet i denna lag, måste jag dock såsom min åsigt uttala, att detta icke erhållit en tillfredsställande lydelse. Då det nu gäller att, med förkastande af den gamla legala bevispröfningen, legalisera en friare sådan, väntar man sig att i spetsen för den nya lagen se i tydliga drag angifvet, huru domaren hädanefter skall förfara, hans ställning till pröfningen af beviset och hvad han såsom bevis må beakta; men härom finner man endast en i negativ form meddelad antydning, som i första rummet ter sig såsom en af ömhet om rättens öfvertygelse föranledd protest mot det bestående, och endast genom en slutledning, som lemnas åt läsaren att sjelf göra, framställer det positiva budet att det, hvarom rätten finner sig öfvertygad, skall gälla såsom bevisadt. Det är dock icke endast paragrafens form, utan äfven dess innehåll, som enligt min mening lemnar rum för anmärkning. Om man framskrider vidare i lagen, finner man efter hvartannat bestämmelser meddelade rörande eget erkännande, vittnen, sakkunnige, skriftliga bevis, syn och parts ed, och, i synnerhet med den form 1 § erhållit, skulle domaren häraf lätt kunna förledas att antaga, att det sålunda i lagen angifna, men icke annat, eger han att såsom bevis beakta. Han saknar i lagen hvarje antydning om en särdeles viktig grupp af bevis, nemligen indicierna, som i 1734 års lag hade sin särskilda § och äfven i de äldre lagförslagen uppräknats vid angifvandet af bevismedlen. Nu invändes visserligen, att indicierna just framkomma i och genom de af lagförslaget beskrifna bevisen. Men så är icke alltid fallet, de kunna framkomma äfven genom parterna sjelfva. En parts sätt att framställa ett påstående eller att besvara en fråga, en vägran att svara, den fullständiga öfverensstämmelsen mellan en målsegandes beskrifning på en stulen saks utseende och saken sjelf med mera dylikt, utgör bindande skäl och omständigheter, till hvilka domaren måste taga hänsyn, utan att de kunna rubriceras under de i lagförslaget angifna bevismedel. Det vore därför önskligt, att, om man också icke vill göra dessa indicier till föremål för ett särskildt stadgande, man åtminstone kunde i 1 § uttrycka, att domaren vid bestämmandet af hvad som bör anses styrkt eller icke eger grunda sin öfvertygelse derom såväl på de bevisningsmedel, hvilka i denna lag särskildt omförmälas, som på andra i målet förekomna skäl och omständigheter. Men äfven om man icke vill uttala sig utförligare än Assessoren Wold i den af honom föreslagna lydelse af denna §, anser jag dock denna för sin positiva form vara att föredraga framför förslagets lydelse.

Justitierådet *Skarin* anförde: Af hvad jag förut anført framgår, att 1 §, hvilken synes vara afsedd att innehålla de allmänna hufvudgrunder, efter hvilka domaren vid bevispröfningen har att rätta sig, efter min åsigt alldeles för ofullstän-

digt angifver lagstiftarens mening, och i alla händelser alldes för knapphändigt behandlar denna fråga.

Mot den negativa regel paragrafen uppställer, att ingen som helst bevisning får, utom der för visst slag af bevis är annorlunda särskildt stadgadt, gälla, när den icke förmått verka öfvertygelse hos domaren, torde ur den fria bevispröfnings synpunkt ej vara något att invända. Men af denna regel får väl domaren ej den ledning eller den insigt om lagstiftarens mening, som vid de grannliga bevisningsfrågornas pröfning, är behöflig.

Den första frågan, domaren måste, när ett på målets utgång inverkan förhållande å endera sidan bestrides, uppställa, är ju den: hvem bevisningsskyldigheten åligger. Visserligen innehåller allmänna lagen och särskilda författningar många bestämmelser om hvem som i särskilda fall har denna skyldighet, men för alla de fall der sådana bestämmelser saknas, och dessa fall äro ju de ojemförligt flesta, torde en allmän regel, motsvarande hvad 17 kap. 33 § Rättegångsbalken innehåller, icke kunna undvaras. Äfvenledes torde i en lag angående bevisning den grundsatsen att i tvifvelaktiga fall domaren eger hellre fria än fälla icke böra saknas.

Den fråga domaren vidare har att göra sig eller hvad han vid bevispröfningen har att taga hänsyn till lemnas här utan svar eller åtminstone utan ett tydligt sådant. Med anledning af paragrafens ordalydelse lærer väl domaren närmast hafva att besvara frågan så, att han har att taga hänsyn till allt hvad i målet förekommit af beskaffenhet att inverka på *domarens egen* öfvertygelse. Detta är dock, såsom af motiven framgår, uppenbart icke förslaget mening, utan meningen är ju den, att han har att taga hänsyn till hvad i målet förekommit endast för såvidt det i handlingarne finnes anmärkt och är af beskaffenhet att inverka på alla omdömesskickliga människors öfvertygelse, d. v. s. af beskaffenhet att ega objektiv giltighet; men denna mening, som efter min uppfattning ej har stöd utan snarare motsäges af paragrafens ordalydelse, synes böra uttryckas; och slutligen torde föreskrift tarivas derom, att domaren i utslaget tydligen angifver de grunder, hvarpå han kommit till sitt beslut i bevisningsfrågan.

Justitierådet *Herslow* yttrade: I stället för att, såsom den legala bevisteorien går till väga, uppställa en mängd, till följd af omöjligheten att förutse och omfatta alla de skiftande företeelserna i hvarje särskildt mål, alltid mer eller mindre bristfälliga regler till ovilkorlig efterrättelse för domaren i hvarje förekommande fall vid afgörandet af frågan om hvad som skall gälla såsom lagligen bevisadt, öfverlemnar det nya systemet sagda fråga helt enkelt åt domarens egen omsorgsfulla och samvetsgranna pröfning samt hans dervid på grund af alla de skäl och omständigheter, som i målet förekommit, vunna personliga insigt i och öfvertygelse om sakens verkliga sammanhang. Fri är denna pröfning visserligen i den mening, att hon i regeln icke är bunden af några i sjelfva lagen meddelade absoluta regler, men såsom en akt utslutande af förståndet är hon åter underkastad alldes samma lagar, som det mensch-

liga omdömet, så framt det är sundt, medvetet eller omedvetet i alla andra fall följer; och bevispröfningens enlighet med vanligt sundt förnuft eller, med andra ord, dess objektivitet kan följaktligen af andra förnuftiga människor kontrolleras. I sjelfva begreppet af pröfning ligger, att allt godtycke är derifrån uteslutet, ty pröfning och godtycke äro alldeles motsatta begrepp, och, då vidare hvarje af statsmyndigheten utsedd domare måste förutsättas vara i besittning af en sund och redig omdömesförmåga, följer häraf, att, i händelse icke domaren, vid fullgörande af hvad till hans embete hörer, omsorgsfullt och samvetsgrant begagnar sitt omdöme, han gör sig skyldig till tjenstefel och dermed också förfallen till ansvar.

Att denna min uppfattning af det nya systems grunddrag och väsen, hvilket enligt föreliggande förslag är ämnadt att ersätta vår nu gällande lags bevisteori, är densamma som författarens af förslaget, tyckes mig framgå af den karakteristik af detta system, som nu ifrågavarande § uppenbarligen afser att meddela. Men mot redaktionen synas mig befogade anmärkningar kunna framställas. Valet af den negativa formen förefaller icke lyckligt. Skarpare, än här skett, torde böra framhållas, att, med undantag af s. k. notoriska d. v. s. allmänt kända fakta, hvad i målet förekommit och i protokollet finnes upptaget är den enda grundval, hvarpå domaren får bygga sin öfvertygelse om sakförhållandet, och för att dels förvissa sig om att domaren noggrant iakttager denna föreskrift, dels ock sätta vederbörande i tillfälle att lättare och säkrare kontrollera den tankegång, som ledt domaren till domslutet, lärar här eller på annat lämpligt ställe i den föreslagna lagen böra stadgas, att domaren skall klart och bestämdt i domen angifva de väsentliga skäl och omständigheter, på hvilka hans öfvertygelse är grundad. Det i 24 kap. 3 § Rättegångsbalken förekommande allmänna stadgande torde i detta hänseende näppeligen göra tillfyllest.

Justitierådet *Glimstedt* förklarade sig biträda de af Justitieråden *Skarin* och *Lilienberg* emot affattningen af denna § gjorda anmärkningar.

2 §.

Justitierådet *Skarin*, med hvilken Justitierådet *Glimstedt* instämde, yttrade: Paragrafens mening torde vara att i fråga om skadestånds belopp, som sällan kan med bevisning till siffran exakt bestämmas, åt domstolen inrymma befogenhet att ingå i en mera på subjektivt omdöme grundad skälighetspröfning, sådan som nu enligt praxis ej sällan uppdrages åt gode män.

En sådan befogenhet för domstolen är redan i åtskilliga fall genom nu gällande lag stadgad och enligt praxis äfven af domstolarne utöfvad; men ett bestämdt stadgande i detta syfte torde, såsom undanrödjande all tvekan och osäkerhet härutinnan, vara af behovet påkalladt. Emellertid synes mig paragrafens affattning kunna gifva anledning att deri inlägga en annan mening än den jag antager vara förslagets.

Är, säger förslaget, fullständig utredning angående skadans *omfång* ej förebragt,

eger rätten bestämma skadeståndet till det belopp, som med afseende å *upplysta* eller eljest af rätten kända förhållanden pröfvas skäligt.

Att när skadans *omfång* ej är fullständigt utredt (t. ex. vid vållande till eldskada har utredning ej vunnits om alla de föremål, som genom elden förstörts), rätten eger bestämma skadeståndet till det mindre belopp, som motsvarar det omfång af skadan, hvarom upplysning erhållits, är en själfklar sak, som alldeles icke behöfver sägas; och då väl ej något förhållande kan vara för rätten känt, utan att detsamma blifvit på ett eller annat sätt upplyst, synas dessa ord: "eller eljest af rätten kända" vara utan betydelse, men kunna genom den motsättning, hvori de stå till ordet: "upplysta" vålla den missuppfattning att rätten härvid skulle ega grunda sitt domslut på sådana förhållanden, som ej ens vore i dess protokoll omnämnda och ej heller kunde antagas vara bekanta för den öfverrätt, som kunde komma att döma i saken, hvilket väl ej är eller åtminstone ej bör vara meningen.

Allt hvad som härutinnan behöfver eller bör uttryckas synes mig vara, att skadestånds belopp eger rätten, äfven när fullständig utredning derom ej vunnits. bestämma och jemka efter som skäligt pröfvas.

3 och 4 §§.

Justitierådet *Skarin* yttrade: Med förslagets uppfattning af eget erkännande såsom bevismedel synes konsekvensen hafva fordrat, att detta likasom de öfriga bevismedlen, vittnen, sakkunnige, skriftliga bevis o. s. v. behandlats i ett särskildt kapitel,

3 §:s 1:sta stycke upptager eget erkännande i förlikbara tvistemål såsom ett särskildt slag af bevis, för hvilket det undantag från den i 1 § uttalade allmänna regel egde rum, att detsamma skulle gälla, äfven om rätten ej derigenom funne sig öfvertygad om sanningen af det erkända förhållandet.

I andra styckets sista punkt heter det emellertid, att, om erkännandet finnes uppenbart osant — hvilket från den fria bevispröfningens synpunkt väl icke vill säga annat än att om rätten finner sig öfvertygad, att erkännandet är osant — så skall det lemnas utan afseende.

Lagbudets innehåll är således: att i tvistemål af förenämnde beskaffenhet eget erkännande gäller såsom fullt bevis, der ej rätten finner sig öfvertygad om dess origtighet, under det andra bevismedel enligt 1 § skulle gälla endast för såvidt rätten deraf finner sig öfvertygad.

Skilnaden synes mig faktiskt blifva så ringa, att, med antagande af fri bevispröfning, det förefaller mig obehöfligt och äfven inkonseqvent och oegentligt, att den i lagen uttalas. Äfven andra bevismedel än eget erkännande, t. ex. sammanstående ojäfviga vittnen och parts ed, torde ega den beviskraft, att rätten faktiskt låter dem gälla, der den ej på grund af andra omständigheter kommer till öfvertygelse om deras origtighet.

4 §, som ställer eget erkännande i brottmål och icke förlikbara tvistemål i paritet med de bevis, för hvilka den i 1 § uppställda allmänna regeln gäller, synes mig innefatta en onödig omsägning och därför kunna uteslutas.

Med antagande af eget erkännande jemväl i förlikbara tvistemål såsom *bevismedel*, för hvilket, likasom för andra sådana, gäller hvad i 1 § sägs, synes föga behöfva derom i lagen stadgas annat än möjligen hvad 3 §:s 2:dra stycke innehåller om verkan af återkallelse af eget erkännande.

Inom Lagberedningen hafva olika meningar uttalats huruvida i förlikbara tvistemål eget erkännande bör anses såsom ett bevismedel eller såsom en utöfning af den parten i dylika mål tillkommande dispositionsrätt, hvilken — förmenar man — då den omfattar tvistens hela föremål, jemväl bör omfatta rätt att med juridisk verkan erkänna ett faktum, som inverkar på tvistens afgörande.

Betraktar man eget erkännande såsom en utöfning af dispositionsrätten, synes dock ett sådant erkännande likasom medgifvande af ett påstående böra hafva den juridiska verkan, att det erkända faktum likaväl som det medgifna påståendet blifver ett ostridigt förhållande, som icke vidare är föremål för tvist eller för rättens pröfning, alldeles oberoende huruvida rätten skulle finna erkännandet osant eller påståendet orätmätigt.

Men anser man, såsom Lagberedningen i den delen utan skiljaktighet gjort, erkännandet böra af rätten lemnas utan afseende, när det finnes vara osant, och således ställer det under rättens pröfning, synes mig riktigt, att erkännandet, såsom i förslaget skett, hänföres till bevismedlen.

5 §.

Justitierådet *Skarin* anförde: Paragrafens ordalydelse föranleder den uppfattning att endast i det fall, att part, som begär vittnesförhör, vore i tillfälle uppgifva vittnets namn, pröfning af hans begäran skulle ega rum, hvaraf skulle kunna dragas t. ex. den slutsats, att afseende ej kunde fästas å en begäran om uppskof för vittnesförhör i annat fall än att vittnets namn kunde uppgifvas.

Det synes mig, som om paragrafen ej behöfde eller borde innehålla annat än att, om part vill fästa sin talan med vittne, den rätt, som handlade målet, hade att pröfva huruvida förhöret finge ega rum.

6 §.

Justitieråden *Glimstedt*, *Herslow*, *Skarin* och *Lilienberg* anmärkte, att uttrycket "saknar förståndets bruk" syntes kunna gifva anledning till tvekan om hvilken grad

af förståndsvaghet borde utgöra hinder för att vittna, helst uttrycket i 63 §: "saknar *sundt* förstånd" syntes i förevarande hänseende uppställa strängare fordringar, hvilket dock uppenbarligen icke kunde vara afsedt; och hemställde Justitieråden, att åt stadgandet i denna del måtte gifvas en affattning, som utmärkte att den vore oduglig att vittna, hvilken icke vore i besittning af sitt fulla förstånd.

Justitierådet *Skarin*, med hvilken Justitierådet *Glimstedt* instämde, tillade: Med fri bevispröfning är faran att tillåta vittnesmål af person, mot hvars trovärdighet i allmänhet anledning till tvifvel förefinnes, ganska ringa. Rätten fäster vid vittnesmålet det större eller mindre afseende detsamma synes förtjena.

Deremot är det ju alltid, särdeles i brottmål, en afgjord fördel att kunna använda så stort bevismateriel, som kan anskaffas; och de nu befintliga vittnesjäfven torde ej sällan hafva vållat att en brottsling undgått straff.

Att åt en person, som för mened är förlustig medborgerligt förtroende, icke kan anförtros edgång, hvars helgd han visat sig missakta, torde ligga i sakens natur; men åtskilliga andra brott, för hvilka lagen stadgar förlust af medborgerligt förtroende, äro af beskaffenhet att de icke ovilkorligen berättiga till den slutsats, att den till sådant brott skyldige äfven skulle missakta eden. Många fall förekomma, då det så för samhället som den enskilde kan vara af största vigt att förlust af medborgerligt förtroende, hvilken förlust måhända efter en mycket kort tid upphör, icke utestänger en person från vittnesmål.

Det synes mig därför i rättssäkerhetens intresse vara en fördel, att rätten må kunna, när omständigheterna dertill föranleda, på ed höra äfven sådana personer, som för annat brott än mened äro i saknad af medborgerligt förtroende; och anser jag förty härutinnan Assessoren *Wolds* förslag vara att föredraga.

Justitierådet *Herslow* hemställde, att, då från den fria bevispröfningens synpunkt giltigt skäl icke torde förefinnas, att den, som för annat brott än mened vore förlustig medborgerligt förtroende, skulle anses absolut oduglig såsom vittne, ifrågavarande § måtte erhålla den lydelse, som inom Nya Lagberedningen föreslagits af Assessoren *Wold* och jemväl förordats af Justitierådet *Carlson*.

7 och 8 §§.

Vid första stycket af 7 § yttrade Justitierådet *Lilienberg*: I händelse det inträffar, att, sedan en person blifvit *dömd till ansvar* för ett begånget brott, en annan varder tilltalad för delaktighet i brottet, eller ock att denne tilltalas i samma mål som den först nämnde, men att målet endast i hvad den delaktige angår fullföljes till högre rätt, uppstår fråga, om det är tillåtet att höra den redan dömda såsom vittne emot hans medbrottsling. Äldre Lagberedningen ansåg, att han ej borde vara jäfvig, och, enligt hvad en ledamot af Nya Lagberedningen yttrat och dess motiv också angifva, skulle enligt förevarande § hinder ej möta att höra honom såsom vittne,

hvarför denne ledamot föreslagit ett stadgande härom, men, i öfverensstämmelse med utländska processlagar, af motsatt innehåll mot Äldre Lagberedningens. Om man nu — och detta vore, såsom jag har anledning antaga, öfverensstämmande med nu gällande praxis — skulle anse den redan dömd i dylika fall jäfvig att vittna och att derom icke behöfver särskildt lagstiftas, så leder detta tanken öfver till det motsatta förhållandet, att nemligen en person, som tilltalats för brottet, men *frikänts* eller *ej kunnat sakfällas*, åberopas till vittne emot en annan, som åtalas för samma brott. Huruvida jäf eger rum i detta fall torde vara omtvistadt. Då Lagkomiténs förslag till Rättegångsbalkens senare del föredrogs, anmärkte Högsta Domstolen, att, enär ett utan allt skäl anställt åtal ej borde blifva hinder för vittnesmåls afläggande, borde det stadgas, att den, som varit eller är under tilltal för delaktighet, ej finge vittna, derest icke rätten redan pröfvat eller, då frågan om vittnesmål uppstår, pröfvade afgifvelsen obefogad. Hvad som bidrager att göra denna fråga tvistig är, att ett befrielseutslag i urbota mål enligt 17 kap. 32 § Rättegångsbalken i allmänhet icke hindrar, att målet ånyo kan upptagas, om nya skäl och omständigheter förekomma, och den redan frikände kan därför fortfarande hafva intresse af att söka vältta miss-tanken ifrån sig på eu annan. Ett stadgande, som afgör denna fråga, synes mig därför vara af nöden och torde, utan afseende å hvad nyss är sagdt, böra gå i den rigtning, Högsta Domstolen en gång anvisat. Deremot torde frågan huruvida en person, som, ehuru ej tilltalad, dock misstänkes för eller rent af erkänner delaktighet i brottet, må vittna eller ej, böra få bero af omständigheterna, ehuru det medgifves att äfven denna fråga varit föremål för motsatta meningar. Om han befinnes "ega del i saken", måste han förklaras jäfvig. I annat fall står ju alltid den i 10 § anvisade utväg honom öppen.

Justitierådet *Skarin*: Det inträffar ej sällan att, när en person är tilltalad för brott, en annan, som varit i brottet delaktig, åberopas till vittne. Denne är då i regeln stäld i valet emellan att antingen genom sitt vittnesmål röja sin delaktighet i brottet eller afgifva osann utsaga; och har erfarenheten visat, att den senare utvägen ganska ofta väljes. I en sådan belägenhet torde, såvidt undvikas kan, lagen ej böra försätta någon. Då det ej lärer vara tydligt, att den, som, ehuru ej tilltalad i brott-målssaken, likväl varit i brottet delaktig, har, såsom det i 7 § 1:sta stycket heter, i saken del, synes ett stadgande i syfte att i dylikt fall befria från vittnespligt vara lämpligt, ungefär såsom det blifvit af Assessoren Wold under 7½ § föreslaget.

I afseende å andra stycket af 7 § yttrade:

Justitierådet *Skarin*, med hvilken Justitieråden *Glimstedt* och *Lilienberg* instämde: En målsegrande är ofta mer intresserad att få sin vederdeloman befordrad till straff, än att utfå skadeersättning för brottet. Den omständighet att han möjligen just i afsigt att kunna uppträda som vittne afsagt sig rätt till talan i målet synes alldeles icke böra göra honom tjeulig till vittne i ett mål, af hvars utgång han icke desto mindre kan vara i högsta grad intresserad. Han torde äfven i åtskilliga fall,

oaktadt afsägelsen, stå i sådant förhållande till målet, att han mot sin vilja deri kan indragas såsom part. Att icke förty låta honom vittna, det är att tillåta vittnesmål i egen sak och strider alltför mycket mot både vårt allmänna rättsmedvetande och den i 7 §:s 1:sta stycke uttalade grundsats.

För min del anser jag därför hela andra stycket böra utgå.

Justitierådet *Lilienberg* tillade: Om detta stycke skall bibehållas, måste påpekas, att ordalagen, jemförda med motiven, otvetydigt synas leda derhän, att en målsegare, som angifvit ett gröfre brott till åtal, skulle, ehuru såsom angifvare underkastad rekonventionsansvar, dock kunna få vittna i målet, derest han sjelf afsäger sig rätt till talan, hvilket icke torde vara förslagens mening. Den restriktion, som uttryckts med orden "i fall, der allmän åklagare ej utan angivelse eger tala å brottet", torde därför böra uteslutas.

Beträffande första stycket i 8 § yttrade:

Justitieråden *Glimstedt*, *Skarin* och *Lilienberg*, att de ansågo skyldskaps- och svågerlagsjäfvet icke utan äfventyr för rättssäkerheten kunna inskränkas så långt, som Beredningen föreslagit, på samma gång som den utsträckta vittnespligt för skyldemän och besvägrade, hvilken häraf följde, icke syntes vara förenlig med behörig hänsyn till dessa personers grannliga ställning; och borde därför enligt Justitierådens åsigt bland de i första stycket omförmälda jäf upptagas äfven skyldskap å sidolinien i tredje led samt första svågerlaget å sidan i andra led.

Vidare anförde Justitierådet *Skarin*: Då en person, som å tjenstens vägnar, t. ex. allmän åklagare, eller i egenskap af förmyndare förer talan i målet, deri är part, lära väl de, som till honom stå i sådant jäfsförhållande, som förut i paragrafen sägs, ej vara lämpliga vittnen. Jag föreställer mig, att det skulle vara stötande för allmänna rättsmedvetandet och äfven kunna föranleda svåra missförhållanden, om t. ex. en länsman finge använda sin hustru och sina barn till vittnen att bekräfta af honom anställda åtal.

Det synes mig som hela sista stycket af 8 § skulle kunna utan olägenhet undvaras, då äfven jäfsförhållande till syssloman torde kunna efter förut angifna allmänna grunder bedömas.

Justitierådet *Herslow* anförde i afseende å förevarande tvenne paragrafer: Under det vår nu gällande lag förbjuder, att andra personer må höras såsom vittnen, än sådana, hvilka besitta de egenskaper i allmänhet äfvensom intaga den ställning till parterna och det särskilda målet, att de på förhand kunna antagas vara fullt trovärdige, utgår deremot det system, som betecknas med uttrycket "fri bevispröfning", från den synpunkt, att domaren vid efterforskning af sanningen i hvarje mål icke bör försmå någon källa, äfven den grumligaste, men å andra sidan har skyldighet att, genom noggrant aktgifvande på och sammanställande af allt hvad i målet förekommit, pröfva och urskilja, huru mycken tillit hvarje i målet meddelad utsaga förtjenar. Emellan dessa båda olika systemer har förevarande förslag, såsom också i

motiven påpekas, intagit en medlande och jemkande ståndpunkt, i ty att detsamma väl från vittnesmål utestänger dem, hvilka företrädesvis kunna misstänkas att vara partiska, men låter äfven sådana personer vittna, hvilkas trovärdighet ingalunda är höjd öfver allt tvifvel. Huru långt man i sistnämnda afseende kan gå utan fara för rättssäkerheten, derom kan icke annat än råda mycket olika meningar; men enär, hvad särskildt beträffar vittneskompetensen, vår lag och vår domstolspraxis alltjemt varit i full öfverensstämmelse med hvarandra och vi derföre sakna all erfarenhet, huru, med nuvarande domstolsorganisation och rättegångsförfarande, en väsentlig inskränkning af vittnesjäfven kan komma att verka, synes försigtigheten bjuda att vid vårt rättegångsväsendes reformerande i detta särskilda hänseende icke gå alltför bråd-störtadt till väga. För min del anser jag det icke tillrådligt att i brottmål låta målseganden eller den, hvilken till honom står i sådant förhållande, som i förslagets 8 § förnäles, höras såsom vittne. Ett enda undantag från denna regel synes mig kunna medgifvas, det nemligen, att embets- eller tjänsteman eller annan sådan person, som i första punkten af tredje stycket i förslagets 7 § omtalas, må, såsom äfven för närvarande i viss mån är fallet, af sin egenskap af målsegande vara oförhindrad att vittna om brott, som mot honom blifvit begånget under utöfning af hans tjensteverksamhet, förutsatt dock att icke personen förer talan i målet och sålunda sjelf är part i detsamma. Vidare håller jag före, att, då det uttryck "hafva i saken del", som vår nu gällande lag begagnar till betecknande af ett särskildt jäfsförhållande, är allt för dunkelt och sväfvande och derföre också gifvit anledning till mycket olika meningar, sagda uttryck, såvidt det åsyftade förhållandet icke innefattas i det i förslaget redan upptagna intressejäfvet, bör i lagen ersättas med sådana ordalag, som klart och bestämdt angifva den verkliga meningen.

9 §.

Justitieråden *Herslow*, *Skarin* och *Lilienberg* yttrade, att, då bestämmelsen i denna paragraf, att den, som enligt 7 eller 8 § vore jäfvig att vittna, icke finge mot sitt bestridande förpligtas att aflägga vittnesmål, syntes för befrielse från vittnespligten fordra, att vittnet uttryckligen bestrede att aflägga vittnesmål, och i följd häraf, derest vittnet uteblefve, det skulle blifva nödigt att, änskönt jäfvet vore upplyst, tvinga vittnet till inställelse för att utröna, huruvida vittnet ville göra bruk af sin vägringsrätt eller icke, men det syntes vara lämpligare att i dylikt fall frågan om vittnets hörande (på sätt ock i 25 § 2:dra stycket syntes vara förutsatt) utan vidare förfölle, Justitieråden hemstälde att orden: "mot sitt bestridande" måtte utbytas mot: "utan sitt medgifvande".

Vidare erinrade Justitieråden *Herslow* och *Skarin*, att den, som i egenskap af tillkalladt vittne varit tillstädes vid ett rättsärendes afslutande eller i sådan egen-
Bih. till Riksd. Prot. 1893. 1 Saml. 1 Afd. 3 Häft.

skap bestyrkt en skriftlig handling, icke skäligen borde kunna, när hans hörande sedermera påkallades, under åberopande af jäf undandraga sig att vittna; och hemstälde derföre Justitieråden, att i nämnda hänseende nödigt förbehåll måtte i denna paragraf intagas.

10 och 11 §§.

Justitierådet *Lilienberg* yttrade: Om man, såsom förslaget i 10 § gör, skulle utsträcka vittnets rätt att förtiga en på målets utgång inverkan omständighet icke blott till det fall att dess uppenbarande kan utsätta vittnet eller dess skyldeman för åtal, utan äfven till alla de fall, då uppenbarandet kunde ådraga dem eller någon af dem annat synnerligt men, fruktar jag för min del att denna rätt komme att missbrukas. Under synnerligt men kan innefattas både direkt och indirekt skada af mångahanda slag, som vittnet kan vilja undvika lika gerna som ett åtal, ja det ligger ganska nära att tänka sig, att ett vittne skulle tiga för att icke skaffa sig en ovän eller för att icke vittna emot en vän eller en fordringsegare o. s. v. Visserligen skulle enligt 26 § af förslaget vittnets ifrågavarande rätt blifva föremål för domstolens pröfning; men dels är uttrycket "synnerligt men" så omfattande, att deråt kan gifvas en mycket olika tolkning vid olika domstolar, och dels kan vittnet allt för väl tiga på sådant sätt, att denna fråga aldrig kommer under domstolens pröfning. Då dessutom, på sätt längre fram närmare anmärkes, en sådan pröfning synes mig alldeles oförenlig med vittnets rätt att tiga och derföre måste undvikas, är det desto nödvändigare, att denna rätt noga till sin innebörd bestämmes. Enligt min mening bör man endast befria vittnet från att vittna emot sig sjelft eller sina närmaste, eller med andra ord att vittna så, att vittnet sjelft ådrager sig eller dem åtal för det ifrågavarande brottet eller delaktighet deri; och härtill synes mig därför vittnets ifrågavarande rätt böra inskränkas.

Justitierådet *Herslow* instämde i hvad Justitierådet *Lilienberg* anmärkt, samt ansåg att, i stället för hvad 10 § innehöll, allenast borde förklaras, att vittne icke vore pligtigt att yppa sådan omständighet, genom hvars uppenbarande vittnet eller någon, till hvilken vittnet stode i det förhållande, som 8 § omförmälde, utsattes för åtal.

Justitierådet *Skarin* yttrade: En person kan ofta komma i behof att rörande någon sin civila eller kriminella angelägenhet förtro sig åt en vän eller en yrkesmessig rådgifvare utan att vilja anlita denne att föra talan i rättegång eller deri biträda. Sådant torde böra vara tillåtet utan risk att hvad i detta ändamål i förtroende och under förbehåll af tystnad meddelas skall komma att genom ett eventuellt vittnesmål offentliggöras; och synes mig ett tillägg i dylikt syfte böra göras till 11 §.

Justitieråden *Herslow* och *Skarin* anmärkte vidare, att de i dessa paragrafer meddelade bestämmelser, hvilka innefattade inskränkning i den förpligtelse, vittnes-

eden enligt sin lydelse ålade, lämpligen syntes böra följa omedelbart efter den paragraf (16 §), hvilken omhandlade nämnda ed.

12 §.

Justitierådet *Skarin*, med hvilken Justitierådet *Lilienberg* instämde, yttrade: Då stämning kan meddelas äfven af annan än domaren, torde orden "hos domaren", till förekommande af missförstånd, böra utgå.

15 §.

Justitierådet *Skarin* anförde: Sista punkten af 15 § synes kunna tolkas på ett sätt, att den komme att för vittnen medföra synnerligt obehag. Man kan deri inlägga den mening, att part skulle ega emot vittne till rättens protokoll framdraga hvilken förklenande omständighet som helst af beskaffenhet att kunna inverka på rättens omdöme om vittnets trovärdighet och derom förebringa bevisning.

Då vittnespligten är ovilkorlig, vore härigenom en lätt utväg öppnad att bereda förhatliga personer förnärmelser och kränkningar, hvilken troligen ej komme att lemnas obegagnad. Omständighet af betydelse för bedömandet af vittnets trovärdighet kan vara af ganska privat natur (t. ex. ett presumeradt kärleksförhållande mellan vittnet och endera parten); och det behöfver ej närmare påpekas huru förhatligt det vore, om part skulle ega, till förringande af vittnes trovärdighet, ej blott inför rätten anförä en sådan omständighet utan äfven derom åstadkomma bevisning. I motiven är visserligen framhållet, att denna partens rätt icke får missbrukas till indragande af personliga förhållanden utan betydelse i angifna hänseende eller till framställande af nedsättande uppgifter, som icke kunna styrkas, och att det tillkommer domaren att tillbakavisa dylika försök, men i lagen, hvilken ensam måste tjena domaren till rättens snöre, finnes ej någon antydning om rätt eller pligt för domaren att, när en föreburen omständighet af hvad slag som helst finnes vara af särskild betydelse för bedömande af vittnets trovärdighet, förvägra parten att anförä och styrka en sådan. Processen skulle kunna utgrena sig till en sorts ransakning med vittnet, möjligen om förhållanden, som visserligen kunde vara af inflytande på omdömet om vittnets trovärdighet, men hvilka dock icke borde, åtminstone ej af den anledning att vittnets hörande blifvit äskadt, dragas under offentligheten, dervid vittnet skulle komma att stå i en så mycket ogynnsammare ställning, som det svårligen lär kunna tillåtas vittnet att förebringa motbevisning.

Då part väl, utan särskildt medgifvande i lagen, måste ega förebringa sådana, ett vittnes trovärdighet förringande omständigheter, som kunna med laga kraft egande domar eller andra offentliga handlingar styrkas, och andra omständigheter i samma syfte alldeles icke, eller åtminstone icke utan domarens pröfning i hvarje särskildt

fall torde böra få till protokollet anföras eller styrkas, synes hela stadgandet antingen böra utgå eller åtminstone, till förekommande af missbruk, erhålla den inskränktare omfattning, som nu antydts.

16 §.

Justitieråden *Glimstedt*, *Herslow*, *Skarin* och *Lilienberg* erinrade, att ur förslaget uteslutits den nu i 17 kap. 16 § Rättegångsbalken meddelade föreskrift, att vittneseden borde afläggas "med hand å bok", utan att samma föreskrift blifvit genom annan bestämmelse i förslaget ersatt. Då emellertid, enligt Justitierådens mening, det vore af vigt, att edens afläggande egde rum under en form, som läte edens religiösa betydelse på ett symboliskt sätt jemväl i yttre måtto framträda, hemställes, att stadgande i sådant syfte måtte på lämpligt ställe i förslaget upptagas.

Justitierådet *Lilienberg* anförde: Den enligt 10 § vittnet medgifna rättigheten att förtiga vissa omständigheter, ja att alldeles vägra att aflägga vittnesmål, kommer efter min åsigt i strid med vittnets genom eden afgifna försäkran att vittna och gifva tillkänna *allt*, hvad vittnet vet i saken händt och sant vara samt att *icke något förtiga*, tillägga eller förändra. Dessa ordalag äro alldeles oinskränkta, och dock tillåter lagen, att löftet brytes, då det gäller någon upplysning, som kan lända vittnet sjelf till men. Härmed har man beträdd de hemliga förbehållens farliga väg; och, fastän jag nogsamnt känner, att man, äfven utan någon skrifven lag, i praxis befriar från menedsansvar ett vittne, som förtegat något, som kunde ådraga vittnet sjelf ansvar, så är dock nu, när det gäller att genom lag bekräfta denna rättighet, motsägelsen emellan detta förbehåll och det allt omfattande löftet så i ögonen fallande, att det synes mig nödvändigt att vidtaga någon ändring i edsformuläret. Löftet borde omfatta hvad vittnet såsom vittne åligger att uppenbara, men inom detta område allt utan inskränkning. Dermed skulle också vittnet hafva edligen försäkrat, att om vittnet sedermera i sitt vittnesmål förtiger något af sådan beskaffenhet, som i 10 § omförmäles, så är det just af denna beskaffenhet, d. v. s. sådant som vittnet icke är skyldigt att omvittna, och dermed skulle också all vidare inquisition derom, likasom hela den deraf följande proceduren emot vittnet, undvikas, såsom närmare utvecklas vid 26 §.

17 §.

Justitierådet *Skarin* yttrade: Det synes mig uppenbart att i förlikbara tvistemål rätten ej bör, såsom här, i olikhet med hvad för närvarande eger rum, föreslås, ega att, när vittnesed af parterna å ömse sidor eftergifves, ändock ålägga vittnet ed. En sådan förändring, som med fri bevispröfning blifver mindre behöfelig än eljest, står icke tillsammans med den parterna i dylika mål tillkommande dispositionsrätt.

För min del anser jag därför, att rättens pröfningsrätt i detta fall bör inskränkas till sådana mål, som omförmälas i förslagets 4 §.

18 §.

Justitierådet *Lilienberg* hemställde, om icke det något ålderdomliga ordet "själsörjare" skulle kunna utbytas mot "vederbörande prest" eller "religionslärare". Den härom nu gällande Kongl. resolutionen den 7 Augusti 1753 använder på motsvarande ställe icke ordet "själsörjare", utan "prestskapet".

19 §.

Justitieråden *Herslow*, *Skarin* och *Lilienberg* anmärkte, beträffande föreskriften i andra stycket, att, enär *dels* fall kunde förekomma, då det icke skäligen kunde fordras, att vittnet utan stöd af en skriftlig uppteckning skulle redogöra för hvad vittnet hade att i saken meddela, *dels ock* det icke borde vara vittnet förmenadt att, der sådant af särskilda skäl kunde vara af vigt, sjelft noggrant bestämma de ordalag, hvari vittnet ansåge sig böra affatta den utsaga, vittnet hade att med ed bekräfta, ett ovilkorligt förbud mot uppläsande af skriftlig vittnesberättelse, innan vittnet muntligen afgifvit sin utsaga, icke syntes vara lämpligt, utan vore, för det med ifrågavarande föreskrift afsedda ändamål tillräckligt, om det lemnades beroende af domarens pröfning i hvarje särskildt fall, huruvida uppläsande af dylik vittnesberättelse borde tillåtas, innan vittnet afgifvit muntlig utsaga.

20 §.

Justitierådet *Skarin* anförde: Då till följd af vittnes aflägsenhet eller annan orsak vittnesförhöret med begifvande af den rätt, der målet är anhängigt, hållits vid annan rätt, synes det olämpligt och onödigtvis betungande för vittne, som sedan erinrar sig något till upplysning i målet, att nödgas gifva sådant tillkänna ovilkorligen inför den rätt, som handlägger målet, utan torde vittnet böra ega, när vittnet finner sådant för sig lämpligare, göra tillkännagifvandet inför den rätt, der vittnesförhöret egt rum. Att vittnet får optionsrätt i detta fall, synes så mycket nödvändigare, som det alldeles icke är gifvet, att vittne, som höres vid annan domstol, ens får underrättelse om vid hvilken rätt målet är anhängigt.

22 §.

Justitierådet *Skarin*, med hvilken Justitierådet *Glimstedt* instämde, yttrade: När vittnena äro flera, torde i de flesta fall såsom hittills ed kunna lämpligast samtidigt af dem afläggas. Domaren är ju oförhindrad, att, när han dertill finner anled-

ning, affordra hvarje vittne särskild ed. Att ovilkorligen föreskrifva särskild edgång af hvarje vittne synes mig opraktiskt och föranledande onödig tidsutdrägt vid rättsförhandlingarne.

23 §.

Justitierådet *Skarin* anförde: Sista stycket innehåller ett nytt stadgande, som synes obehöfligt och äfven origtigt, för så vidt det angår förlikbara tvistemål, i hvilka det väl alltid bör bero på någondera parten, huruvida med ett redan hört vittne skall anställas förnyadt vittnesförhör, som möjligen kan vara förenadt med betydliga kostnader. Detta stycke synes därför kunna utgå.

25 §.

Då det syntes icke kunna vara afsedt att i det fall, tredje punkten af första stycket omförmälde, vittne, som på grund af anmaldt förfall uteblifvit, skulle kunna omedelbart derefter genom hemtning inställas för rätten, hemstälde Justitieråden *Glimstedt*, *Herslow*, *Skarin* och *Lilienberg*, att, till förekommande af en motsatt uppfattning, föreskriften i nämnda punkt måtte undergå erforderlig jemkning i fråga om redaktionen; och anförde vidare Justitieråden *Skarin* och *Lilienberg*, att, ehuru klagan öfver beslut att hemta vittne, då beslutets verkställighet ej får af klagan uppehållas, i de flesta fall ej torde kunna medföra praktisk betydelse, syntes likväl, då öfverrätts beslut någon gång lärer kunna före verkställigheten erhållas, det icke böra vara vittne förment att öfver hemtningsbeslutet, likasom öfver fällande till böter eller vite, anföra besvär; hvadan sista stycket af 25 § syntes böra erhålla en förändrad redaktion i sådant syfte.

26 §.

Justitieråden *Glimstedt*, *Herslow*, *Skarin* och *Lilienberg* förenade sig i följande af Justitierådet *Skarin* afgifna yttrande: Denna paragraf handlar om påföljd för vittne, som vägrar *dels* att aflägga vittnesmål och *dels* att besvara framställd fråga.

Med vittne, som vägrar aflägga vittnesmål, förstås förmodligen här vittne, som vägrar att aflägga vittnesed, ty vittne, som, sedan det aflagt ed, vägrar att afgifva vittnesmål, torde böra komma under samma behandling, som vittne, hvilket vägrar besvara framställd fråga.

Då skyldighet för vittne, som af rätten förklarats ojäfvigt, att låta sig höras på ed är och bör vara ovilkorlig, är naturligt, att rätten mot tredska i sådant fall bör ega använda fullt verksamma tvångsmedel.

I vår lag stadgas (17: 5 R. B.) vite eller, der vittnet ej orkar böta, fängelse;

och har, såvidt jag förspört, erfarenheten ej visat eller det ens blifvit påstådt, att detta stadgande saknar nödig tvångskraft.

Att, såsom förslaget, föreskrifva häkte såsom enda och omedelbara påföljden af dylik vägran synes innebära en onödig och för rättskänslan upprörande våldsamhet, helst vittnet tillerkännes rätt att klaga öfver rättens beslut i ty fall, och denna klagan, om vittnet, hvars vägran ju kan vara befogad, skulle i häkte afbida öfverrätts beslut, i de flesta fall torde blifva ändamålslös.

Det synes därför, som det alldeles icke är nödigt att, för att framtvinga vittnesed, använda åtminstone i första rummet annat tvångsmedel än vite och, först om sådant visar sig overksam, fängelse. Åtminstone torde under alla förhållanden domaren böra hafva valet öppet emellan dessa båda tvångsmedel.

Helt annat är förhållandet med vittne, som, sedan det aflagt eden, vägrar afgifva vittnesberättelse eller besvara framställda frågor. När vittnet edligen förbundit sig att vittna och gifva till känna allt hvad vittnet vet i saken händt och sant vara, torde åt vittnets eget samvete och omdöme böra öfverlemnas att på vittnesedens ansvar afgöra hvad vittnet anser sig pligtigt att yppa, utan att vidare tvångsmedel i sådant hänseende böra af rätten användas. Underlåter vittnet efter aflagd ed utan giltigt skäl att yppa hvad det har sig rörande saken bekant, torde det vara underkastadt ansvar, der svårare påföljd ej bör ega rum, åtminstone efter 13 kap. 4 § Strafflagen.

Förslaget stadgar i 10 §, att vittne ej må utan sitt medgifvande höras angående omständighet, hvars uppenbarande kunde utsätta vittnet eller någon, till hvilken vittnet står i det förhållande 8 § omförmäler, för åtal eller annat synnerligt men, och att vittne eger vägra besvara fråga angående sådan omständighet, hvilken ju möjligen kan vara allt hvad vittnet har sig angående saken bekant.

26 § innehåller likväl den bestämmelse att, i händelse af sådan vägran, rätten skall pröfva de skäl, vittnet åberopar, och gifva sitt utslag. Det synes likväl klart, att vittnet ej kan anföra sådana skäl, som sätta rätten i stånd att bedöma befogenheten af dess vägran, utan att yppa just det, som lagen berättigar vittnet att förtiga; ty om vittnet inskränker sig till att anföra endast, att vittnet jemlikt 10 § anser sig icke skyldigt besvara frågan, är väl rätten alldeles ur stånd att bedöma, om vittnet härtinnan har rätt eller ej.

Hvad 26 § i denna del innehåller synes därför alldeles oförenligt med 10 § och därför böra utgå, så att rättens befogenhet att använda tvångsmedel inskränkes att dermed tvinga vittnet till edgång.

I öfverensstämmelse härmed torde 26 § och i följd deraf äfven 27 § böra omredigeras.

Justitierådet *Herslow* tillade, att rättens befogenhet att använda tvångsmedel borde omfatta äfven det fall, då någon, som på grund af bestämmelsen i förslagets 78 § skulle annorledes än på ed höras såsom vittne, tredskades att ställa sig till efterrättelse hvad Konungen i sådant afseende förordnat.

Justitierådet *Lilienberg* anförde: I afseende å det af Nya Lagberedningen föreslagna förfarandet emot vittne, som tredskas, vill jag äfven erinra om de stora svårigheter och kostnader, som skulle uppstå vid tillämpningen. Antingen skulle vittnet hvar tredje vecka på landet, eller måhända så ofta vittnet sagt sig ämna aflägga berättelse, forslas från länsfängelset till vanliga tingsstället och urtima ting hållas derstädes, eller ock skulle domare, nämnd och parter inställa sig vid länsfängelset på de orter, hvarest ransakningar med häktade der hållas. I senare fallet uppstår fråga, om förslaget skall tolkas så, att statsverket skulle ersätta domstolens kostnader, eller om endera parten skulle göra detta och hvilkendera.

Ett utbyte af den föreslagna häkningspåföljden emot vite skulle visserligen strida mot den i motiven uttalade uppfattning, att äfventyret borde vara af beskaffenhet att kunna upphöra i och med detsamma vittnespligten fullgöras. Om ett vite en gång är förstutet, måste det naturligen också utkrävas. Men häri kan jag för min del icke finna något principiellt origtigt eller obilligt; ty den, som genom sin obefogade vägran att vittna brutit emot en allmän medborgerlig pligt och derigenom vållat uppehåll och kostnader, bör ej kunna beklaga sig öfver att han därför får plikta. Deremot synes mig rättvist, att ett maximum bestämmes, hvilket de förelagda vitena sammanlagdt icke få öfverstiga, på det att denna förseelse icke må blifva allt för hårdt bestraffad. Likaledes bör, om fängelse skall användas för det fall att vite visat sig overksam, en viss latitud af högst sex månader stadgas, utöfver hvilken tid ett vittne ej må hållas i fängelse i och för samma mål.

28 §.

Justitierådet *Skarin*, med hvilken Justitieråden *Glimstedt* och *Herslow* instämde, anförde: Då i mål emellan enskilda parter vittnes rätt till ersättning för kostnad och tidspillan i och för vittnesförhöret torde icke mindre vara förtjent att af lagstiftaren skyddas, än partens rätt att i sitt intresse få vittnet afhördt, synes vittnet i regeln icke böra vara förpligtadt att utan sitt medgifvande i sådana mål tillstädeskomma med mindre ersättning för inställelsen till vittnet i förskott erlägges eller åtminstone säkerhet därför ställes. Är inställelsen förenad med betydligare kostnad, såsom då eu resa af större längd, t. ex. mer än 50 kilometer, måste företagas, synes, såsom Lagberedningen föreslagit, dock utan afseende derå om domstolen är vittnets forum domicilii eller ej, resekostnad, der så äskas, alltid böra förskjutas.

Att en part är så fattig att han ej mågtar utgifva vittnesersättningen synes i allmänhet ej böra medföra förpligtelse för vittnet att i partens intresse utan godtgörelse underkasta sig uppoffringen af en inställelse vid domstol. Det torde vara föga rimligt att en medellös person eller en, som åtminstone lyckats förskaffa sig ett fattigdomsintyg -- och dessa äro, enligt hvad erfarenheten visat, ingalunda de minst processlystne — skulle ega att i sitt intresse tvinga hvem som helst till inställelse, äfven om målet vore af aldrig så obetydlig beskaffenhet.

Då likväl det för en medellös part kan vara af så stor vigt att få afhördt ett vittne, som han icke mäktar betala, att staten i den allmänna rättssäkerhetens intresse bör tillse att i sådant fall saknaden af tillgångar ej bör utgöra hinder för parten att bevara eller utfå sin rätt, synes det väl undantagsvis för synnerligen trängande fall kunna stadgas förpligtelse för vittne att, utan på förhand erhållen betalning eller säkerhet därför, komma tillstädes; men detta bör ske endast sedan rätten, efter det parten styrkt sin fattigdom, finner hans behof af vittnesmålet vara så trängande, att han, oaktadt sin oförmåga att ersätta vittnet, bör berättigas påkalla dess hörande; och då staten sålunda i enskild persons intresse tvingar vittnet till inställelse, synes staten också billigtvis böra vidkännas kostnaden därför, naturligtvis med rätt till godtgörelse af parten.

Genom sakens ordnande på detta sätt synas mig vinnas följande fördelar: att medellös part, som ofta ej har något att riskera, ej skulle kunna, såsom nu understundom sker, i fullkomligt oträngda mål besvara andra att vid rätten tillstädeskomma; att, när verkligt behof förefunnnes, part utan hinder af sin medellöshet likväl kunde få den vittnesbevisning, han verkligen behöfde, förebragt; och att vittnet ej behöfde utan godtgörelse för annans enskilda intresse betungas med uppvaktning vid domstol.

Staten, som redan nu får vidkännas kostnaden för vittnesmål i åklagaremål, skulle visserligen drabbas af en ökad utgift; men denna utgift torde ej blifva synnerligen afsevärd, då tillstånd för medellös person att i denna ordning erhålla vittnesförhör ej borde lemnas utom i fall, der partens behof befunnes synnerligen trängande; och äfven om man, af hänsyn till kostnaden, ej skulle vilja berättiga vittne till godtgörelse af staten i dylika fall, vore redan mycket vunnet genom ett stadgande, som hindrade medellös part att i oträngda mål besvara andra att vid rätten tillstädeskomma.

Enligt förslaget skulle deremot en medellös part kunna besvara hvem som helst inom ett visst område med inställelse, äfven om rättegången rörde hur obetydlig sak som helst, men deremot, om saken vore af aldrig så stor vigt, sakna utväg att få vittne, som bodde utom sagda område, hördt.

Af det nu anförda följer att jag för min del ej kan tillstyrka antagande af 28 § med dess nuvarande form och innehåll.

Justitierådet *Lilienberg* erinrade *vid andra stycket*, att, då den ersättning för resekostnad, hvartill vittne vore berättigadt, icke nödvändigt inskränkte sig till hvad part enligt här gifna föreskrift hade att till vittnet förskottsvis utgifva, utan kunde komma att uppgå till högre belopp, orden: "vittnets resekostnad med", såsom missledande, borde utgå;

och, *beträffande tredje stycket*, att, då de särskilda stadganden, till hvilka här hänvisades, icke tillerkände ett af åklagare åberopadt vittne rätt att af allmänna medel undfå ersättning för resekostnad, derest icke vittnets hemvist vore beläget på

minst fem kilometers afstånd från det ställe, der rätten sammanträder, eller att erhålla förskott å resekostnaden i annat fall, än när vittnet saknade medel att bekosta sin inställelse, deraf syntes följa, att i de fall, då ersättning eller förskott icke utginge af allmänna medel, åklagaren vore underkastad den allmänna förpligtelse i sådant hänseende, föreskrifterna i första och andra styckena af denna § bestämde. Då emellertid en dylik skyldighet för åklagaren uppenbarligen skulle blifva alltför betungande, torde ifrågavarande bestämmelse böra så affattas, att allmän åklagare fritages från nämnda skyldighet i mål, som af honom å tjenstens vägnar utfördes.

33 §.

Justitieråden *Herslow*, *Skarin* och *Lilienberg* erinrade, att den underrättelse om tillämnadt vittnesförhör, hvilken enligt första punkten af första stycket det åläge part att meddela vederparten, uppenbarligen borde lemnas denne så tidigt, att han kunde hinna komma tillstädes vid förhöret; hvarom alltså föreskrift borde här intagas.

Vid andra stycket anmärkte *bemälde Justitieråd*, att i händelse brottmål, deri den tilltalade hölles häktad, vore beroende på pröfning i högre instans, uttrycket: "den domstol, der ransakningen hålles", vore oegentligt och att samma uttryck derföre borde utbytas mot annat, som lämpade sig äfven för nämnda fall.

34 §.

Justitierådet *Skarin* erinrade att, med anledning af hvad vid 26 § blifvit anmärkt, en omredigering af denna § erfordrades.

35 §.

Justitierådet *Lilienberg* åberopade Justitierådet *Wretmans* vid denna § afgifna yttrande.

36 §.

Justitieråden *Herslow* och *Lilienberg* yttrade: I fråga om den, hvilken skall upplysningsvis höras, skulle enligt förslaget, för att framtvunga inställelse, användas strängare åtgärder, än som i fråga om vittne äro i 25 § stadgade. Såsom skäl härfor åberopas i motiven att "dels för ransakningens verksamma bedrifvande skyndsamhet är af nöden och dels vissa jäfsanledningar äro af beskaffenhet att utesluta tillämpning af böter och vite." Då emellertid behovet af skyndsamhet synes kunna behörigen tillgodoses genom stadgandet i tredje punkten af första stycket i 25 § samt den omständigheten att i vissa fall omförmälda påföljder icke kunna användas icke lär

innefatta tillräckligt skäl att jemväl i andra fall utesluta deras tillämpning, hemställas, att i förevarande hänseende må i allmänhet hänvisas till de för vittnen gifna bestämmelser, men för de fall, der böter eller viten icke kunna ådömas, rätten må ega befogenhet att, der det finnes nödvändigt, genom hemtning framtinga inställelse.

37 §.

Justitierådet *Skarin* yttrade: Att, då i här omförmälda fall det alltid vore beroende af särskild pröfning, huruvida begärdt vittnesförhör finge ega rum eller icke, och det syntes innefatta ett onödigt betungande af den, hvars vittnesmål påkallades, att ålägga honom inställa sig vid rätten, innan det vore afgjort att hinder för vittnesförhöret ej möter, Justitierådet hemställde, att såsom vilkor för skyldigheten att i här afsedda fall inställa sig vid domstol måtte stadgas, att rätten derom förordnat.

Vidare anmärkte Justitierådet, att förslaget syntes icke lemna tillräcklig ledning för bedömande af frågan, hvilken verkan borde tilläggas den omständigheten att, när vittnesmålet åberopades i rättegång, vittnet befunnes jäfvigt; i följd hvaraf Justitierådet hemställde, att i nämnda hänseende bestämd föreskrift måtte meddelas.

38—46 §§.

Justitierådet *Skarin* yttrade: Införandet i lagstiftningen af stadganden om det bevismedel, som benämnes "sakkunnige", torde väl, ehuru detta bevismedel redan nu under hvarjehanda former användes i praxis, vara af behovet påkalladt.

De bestämmelser, förslaget i detta hänseende innehåller, synas mig dock vara mera vidlyftiga och invecklade än behöfligt är. Man kan säga, att förslaget uppställer fyra olika slag af sakkunnige, med olika föreskrifter för hvart och ett af dessa slag.

Såsom sakkunnige upptager förslaget nemligen:

1:o myndighet, embets- eller tjänsteman eller annan, som är satt att tillhandaga med yttrande i det ämne frågan rörer;

2:o) en eller flere för redbarhet och för skicklighet i ämnet kända personer, som rätten nämner att afgifva yttrande;

3:o) af part åberopad, af rätten ej nämnd sakkunnig, som skall höras angående omständighet i målet, hvilken den sakkunnige vid besigtning eller undersökning eller annorledes iakttagit; och

4:o) af part åberopad annan sakkunnig, hvars hörande rätten tillåter.

1:o) och 2:o) omfatta sådane sakkunnige, som rätten finner nödigt att höra och om hvilkas hörande den förty förordnar.

3:o) och 4:o) omfatta de sakkunnige, som af part åberopas, och hvilkas hörande rätten tillåter.

Tredje slaget sakkunnige, som skulle höras angående omständighet, hvilken den

sakkunnige vid besigtning, undersökning eller annorledes iakttagit, likställes af förslaget med vittnen. Då emellertid af dessa sakkunnige vittnen väl ofta komme att fordras, att de utom redogörelse för den iakttagna omständigheten äfven skulle uttala ett på deras sakkunskap grundadt omdöme, hvilket i många fall torde sammanfalla med redogörelsen för den iakttagna omständigheten, synes enda skillnaden emellan dem och det 4:de, i sista stycket af 46 § omförmälda slaget af sakkunnige vara den, att de sistnämnde endast skulle höras för uttalande af ett omdöme, men icke rörande någon iakttagen omständighet.

För min del kan jag icke inse något giltigt skäl att låta denna oväsentliga skiljaktighet föranleda ett olika behandlingssätt af båda slagen af sakkunnige. Detta skulle dock enligt förslaget blifva förhållandet. 41, 42 och 43 §§ skulle nemligen tillämpas på 4:de, men ej på 3:dje slaget.

Det synes mig riktigt att af part åberopad sakkunnig, som höres angående iakttagen omständighet, behandlas som vittne; men då ett omdöme väl måtte kunna fordras af ett sådant vittne likaväl som af andra, lärar väl den omständigheten, att en sakkunnig af part åberopas blott för afgifvande af ett omdöme, ej böra föranleda annan behandling.

Detta synes mig vara att utan tvång inveckla saken samt vålla domstolarne onödigt bryderi i valet emellan hvilket behandlingssätt i särskilda fall skulle följas.

När 3:dje slaget kan behandlas såsom vittne, lärar 4:de slaget också kunna det; men om bevismedlet vittnen är redan stadgad i II kapitlet, så att derom torde ej behöfva i sammanhang med sakkunnige vidare ordas. Det torde dessutom just böra vara karakteristiskt för begreppet sakkunnige i den mening lagen bör taga detta ord, att rätten funnit detta bevismedel till sin upplysning nödigt och förty förordnat om dess användande.

Hela 46 § synes mig derföre kunna och böra uteslutas.

Beträffande de båda första slagen af sakkunnige, om hvilkas hörande rätten skulle förordna, så äro dessa från hvarandra i visst afseende väsentligen olika.

1:sta slaget omfattar myndighet, embets- eller tjänsteman eller annan, som är satt att tillhandagå med yttrande i det ämne frågan rörer. Kammarkollegium, Vetenskapsakademien, Medicinalstyrelsen, Väg- och Vattenbyggnadsstyrelsen, Öfverintendentsembetet, Landtmäteristyrelsen, Patentbyrån, läkare, landtmätare m. fl. äro hit hänförliga. Bestämmelserna om dessa myndigheters och tjänstemäns åliggande att på domstols anmodan afgifva utlåtande och i följd deraf domstols befogenhet att begära sådant synas lämpligare hafva sin plats i vederbörandes instruktioner och reglementen och torde näppeligen behöfva eller böra intagas i allmän lag rörande bevisning inför rätta, i synnerhet som dessa utlåtanden väl i många fall icke äro att hänföra till bevismedel mera än t. ex. en vetenskaplig utredning af en i en rättegång förekommande rättsfråga är att anse såsom bevisning i rättegången. Detta slag af sakkunnige, hvarpå för öfrigt 39 § i ganska många fall icke lärar kunna tillämpas, sy-

nes mig derfor kunna här uteslutas eller åtminstone endast behöfva i förbigående omnämnas såsom en utväg, den rätten eger att på officiel väg anskaffa ett på sakkunnskap grundadt yttrande; hvarefter med bevismedlet sakkunnige i lagen skulle endast förstås det 2:dra slaget, eller "en eller flere för redbarhet och för skicklighet i ämnet kände personer", dem rätten förordnade att afgifva ett sakkunnigt yttrande, som rätten på eget initiativ eller på framställning af någondera parten funnit nödigt.

Bestämmelserna om sakkunnige kunde då blifva ganska korta och enkla. De stadganden, förslaget rörande detta slag af sakkunnige innehåller, synas mig föranleda följande anmärkningar:

När parterne ej sjelfve föreslagit sakkunnige och rätten i öfverensstämmelse dermed förordnat, torde parterne alltid böra få tillfälle att yttra sig om jäf enligt 39 § mot de personer, rätten vill i sådant afseende anlita.

42 § synes föranleda, att ed skulle afläggas, när sakkunnig erhållit uppdrag att muntligen meddela upplysning, före uppdragets fullgörande, men deremot, då skriftligt utlåtande skulle afgifvas, först efter det sådant skett. Något skäl till denna olikhet synes mig ej förefinnas, utan torde rätten böra ega att härutinnan förfara efter omständigheterna.

Då sakkunnige oftast är ett ganska dyrt bevismedel, torde förordnande derom, såvida derigenom kostnad skulle föranledas, aldrig böra mot begge parternes bestående meddelas. I alla händelser läser i förlikbara tvistemål kostnaden för detta bevismedel, hvilken ju kan uppgå till lika mycket eller mera än tvistens hela värde, ej böra påtvingas parterne, lika litet som i dylika mål annan bevisning bör kunna af domstolen påläggas den bevisningsskyldige. Föredrager denne part att öfverlemnna ett dylikt mål i outredt skick till pröfning framför att underkasta sig den kostnad en fullständigare utredning skulle medföra, får han bära följden deraf och rätten torde böra finna sig deri. Ej heller läser det alltid vara rätt och billigt, att käranden eller klaganden åläggas förskjuta ersättningen till sakkunnige. Mången gång torde nödvånget af sakkunnige vara föranledt af svaranden eller förklaranden; och vore han medellös, kunde han blifva frestad att söka påbörda käranden eller klaganden en kostnad, som för svaranden eller förklaranden, äfven om denne slutligen dömdes att återgälda den, blefve betydelslös. Rätten synes böra ega öppet efter omständigheterna bestämma, huruvida endera eller begge parterne skola förskjuta kostnaden, med rättighet för rätten, att, der så nödigt pröfvas, fordra detta förskott erlagdt eller säkerhet derfor stäld, innan förordnande för sakkunnige meddelas.

Enligt min uppfattning tarfvar III kapitlet förty en fullständig omarbetning.

Vid 43 § 2:dra stycket anförde Justitierådet *Lilienberg*: Då det ofta kan inträffa, att behovet af sakkunniges tillkallande uppstått genom ett påstående å svarandens sida, torde det böra öfverlemnas åt rätten att bestämma hvem som skall förskottsvis utgifva ersättningen.

Emellertid synes det mig som om denna ersättning, äfven i andra mål än brottmål, borde förskottsvis utgå af allmänna medel. De sakkunnige tillkallas ju för att sätta domstolarne i tillfälle att skipa rättvisa, sålunda för tillgodoseende af ett viktigt statsintresse, och dessutom torde det blifva synnerligen svårt att förmå enskilde personer att åtaga sig ett uppdrag af ifrågavarande art, såvida de icke ega säkerhet för att deras arbete också varder till fullo ersatt.

Vidare hemstälde Justitieråden *Herslow* och *Lilienberg*, att i ifrågavarande stycke orden "men stanna å den, som vid sakens slut rätten finner dertill skyldig", såsom öfverflödiga och i detta sammanhang missledande, måtte utgå. Utan särskild föreskrift vore nemligen uppenbart, att rätten i det slutliga utslaget hade att, enligt de i 21 kap. Rättegångsbalken stadgade grunder, bestämma, huruvida den part, som utgifvit ersättningen, hade att sjelf vidkännas samma kostnad eller egde därför undfå godtgörelse af vederparten, och då talan mot rättens beslut i denna del icke kunde få fullföljas i annan ordning, än som för ändringssökande i hufvudsaken vore stadgad, kunde bestämmelsen i tredje stycket af denna § icke derå ega tillämpning.

Vid 44 § hemstälde Justitierådet *Lilienberg*, att, då bestämmelserna i 46 § icke innefattades under de stadganden, hvilka i här angifna fall borde vinna tillämpning, hänvisningen måtte med afseende härå rättas.

Beträffande 46 § ansåg Justitierådet *Herslow*, att någon särskild lagstiftning icke erfordrades angående sådana personer, hvilka någondera parten åberopade i egenskap af sakkunnige. Justitierådet höll före, att bemälda personer, vare sig de skulle höras angående någon af dem iakttagen omständighet i målet eller allenast ett omdöme af dem påkallades, kunde och borde, såsom med gällande domstolspraxis instämde, i alla afseenden likställas med vittnen.

Justitierådet *Lilienberg* yttrade, att, då den skilnad emellan olika slag af sakkunnige, som förslaget här upptagit och som väl med samma skäl bort iakttagas i afseende å de af rätten tillkallade sakkunnige, torde i praxis blifva svår att upprätthålla, syntes det derföre lämpligare att, såsom två skiljaktiga ledamöter i Nya Lagberedningen föreslagit, hänvisa parterne att låta höra såsom vittnen de sakkunnige, som de önska åberopa.

48—53 §§.

Justitierådet *Skarin*, med hvilken Justitierådet *Glimstedt* instämde, yttrade: Att en person, som af privaträttsliga grunder (t. ex. annans eganderätt) är pliktig utlemna eller tillhandahålla en handling, som han innehar, också bör kunna af domstol tvingas att fullgöra denna sin pligt, när sådant af den berättigade påfordras, är alldeles i sin ordning; och i denna mening är editionspligten ej någon nyhet för vår lag eller för vår lagskipning. Men förslaget utsträcker parts editionspligt äfven till andra handlingar af hvad slag som helst, som befinnas i hans värjo, utan att motparten behöfver åberopa annan grund för sitt yrkande om edition än att anledning

förekommer, att af handlingen kan i målet vinnas upplysning, som eljest ej är att tillgå. Om således en part innehar en handling, som tillhör honom ensamt, skulle, äfven om handlingen vore af aldrig så privat beskaffenhet, t. ex. hans enskilda räkenskaper eller brevexling, och äfven om dess offentliggörande kunde vålla aldrig så stor olägenhet eller skada för honom sjelf eller annan, parten likväl, blott motparten gitte visa anledning att deraf i målet kunde vinnas eljest ej tillgänglig upplysning, vara pliktig att handlingen vid domstolen förete.

Detta synes mig vara ett ingrepp i eganderätten, som hvarken af partens sanningspligt eller af nödvändighet för rättssamhället, såsom det i motiven heter, eller af någon annan giltig grund kan försvaras.

Eganderätten lärer väl innebära, att en person, såvida han ej af privaträttsliga grunder är särskildt förpligtad, icke behöfver mot sin vilja använda vare sig sina handlingar eller annan sin egendom för en annan persons enskilda intresse. Allraminst torde egaren böra vara till ett sådant användande förbunden, då derigenom skada eller olägenhet för honom sjelf skulle kunna uppstå.

Att part, utom skyldigheten att i sina utsagor hålla sig till sanningen, skulle vara pliktig tillhandagå sin motpart med bevisning mot sig sjelf torde dessutom ej följa af parts sanningspligt eller af annan rättslig grund; och förslaget tillerkänner ej ens part rätt till ersättning för besvär och kostnad, som kunde honom försakaskas genom uppfyllande af motpartens anspråk härutinnan.

Tredje man är, så vida han ej af jäf ursäktas, på grund af sin vittnespligt skyldig uppenbara hvad han vet i målet händt och sant vara, men deraf synes alldeles icke följa, att han är pliktig, mot sin vilja, använda sina handlingar eller annan sin egendom i någondera partens intresse; och han torde icke behöfva, för att undgå editionspligt, visa anledning att en handling företeende skulle lända honom eller annan till olägenhet. En sådan anledning lärer i de flesta fall ej kunna visas, utan att röja just hvad af handlingens innehåll innehafvaren i sitt eget eller annans intresse ej vill hafva offentliggjordt.

Det i 51 § sista stycket förekommande stadgande att rätten skall tillse, att af handlingen ej uppenbaras mer än nödigt är, lärer, utom att tvifvel torde kunna uppstå om stadgandets öfverensstämmelse med Tryckfrihetsförordningen 2 § 4 mom., ej medföra någon säkerhet till hemlighållandet af innehållet af en vid domstol företedd handling. En sådan handling, som måste blifva tillgänglig ej blott för domstolens ledamöter, t. ex. ordföranden och nämnden i en häradsrätt, utan äfven för domstolens tjänstemän och betjente af hvarjehanda slag, lärer svärligen, hvilka åtgärder rätten i sådant syfte än vidtager, kunna hemlighållas.

Ett antagande af editionspligten i nu föreslagen utsträckning skulle medföra, att hvarje enskildt bref likasom hvarje annan skriftlig handling skulle kunna förr eller senare framtingas vid domstol och således dragas under offentligheten; och det be-

höfver ej närmare påpekas hvilka obehag och hvilka störande förhållanden i sammanlefnaden menniskor emellan derigenom skulle förorsakas.

Af dessa skäl kan jag för min del ej tillstyrka antagandet af 48—53 §§ i förslaget.

Justitierådet *Herslow* anförde: Beträffande den här ifrågavarande s. k. processuella editionspligten är jag väsentligen af samma mening, som förslagets författare. En lag, hvilken beröfvade den, som med annan person hade rättegång, all rätt att af vare sig motparten eller tredje man fordra framläggande inför rätten af andra handlingar än sådana, till hvilka den förstnämnde hade en privaträttslig rätt, t. ex. eganderätt, skulle i hög grad verka förlamande på rättsskipningen och främja allt slags bedrägeri och orättfärdighet. Antag t. ex. att två personer med hvarandra ingått ett kontrakt och deraf fått hvar sitt exemplar samt att enderas exemplar förkommit, skulle det då verkligen kunna anses billigt och rätt, att andre kontrahenten, i fall af tvist om kontraktets innehåll, utan något äfventyr kunde helt enkelt vägra att förete det honom tillhöriga exemplaret? Eller skulle det vara för rättfärdighetskänslan tillfredsställande, om en affärsman i en process angående en med annan person uppgjord affär utan vidare egde neka att uppvisa sina från den senare mottagna bref rörande affären? På dessa frågor kan icke gerna gifvas annat än ett nekande svar. Erkännes det såsom en skyldighet för parten att i sina muntliga uppgifter till alla delar hålla sig till sanningen — en ståndpunkt, som redan vår nu gällande lag intager, till bevis hvarom endast behöfver hänvisas till stadgandet i 14 kap. 8 § Rättegångsbalken — så måste han äfven, så vidt jag kan förstå, i regeln anses pliktig att, derest han innehafver någon för sakens bedömande vigtig skriftlig handling, förete densamma i målet. Undandrager han sig utan giltigt skäl att på rättens anmaning fullgöra denna sin pligt, kan hans tredska i detta afseende rimligen icke uppfattas annorlunda, än såsom ett ganska kraftigt bevis på sanningen och rättvisan af motpartens talan. Men någon annan påföljd för sådan tredska å partens sida synes mig icke böra ifrågakomma. Att, såsom förslaget innehåller, rätten skulle ega att medelst vite tillhålla parten att fullgöra sin editionspligt, förefaller både onödigt och olämpligt. Den part, som en gång slagit in på oredlighetens väg och såge sin enda räddning i den ifrågakomna handlingens undanhållande, skulle säkerligen icke tveka att förstöra densamma eller på annat sätt göra sig af med henne, i hvilket fall det svårigen läte sig göra att tillämpa något vite; och detta skulle, så framt icke en särskild editionsed infördes, i de flesta fall äfven blifva förhållandet, om parten allenast uppgåfve, att handlingen för honom förkommit.

Hvad angår tredje man, så synes mig editionspligten för honom, så vidt densamma icke grundar sig på en annans privaträttsliga rätt, helt och hållet sammanfalla med vittnespligten. Enär, på begäran af någondera parten, tredje man kan förpligtas att yppa allt hvad han vet vara sant i målet och således också att, derest han eger kännedom om någon skriftlig handling, som tjenar till upplysning i saken, göra reda för handlingens innehåll, så finnes enligt min uppfattning icke något rimligt skäl för

att han, i händelse någon sådan handling befinner sig i hans besittning, i allmänhet skulle ega undandraga sig att för rätten förete handlingen. Den, som är skyldig att vittna, torde därför också vara editionspliktig, och tvärtom synes den, hvilken icke utan sitt medgifvande kan tvingas att aflägga vittnesmål i saken, deri icke heller hafva någon processuel editionsskyldighet, ett förhållande, som påpekas i det s. k. principbetänkandet, men tyckes mig icke hafva i förslaget blifvit framhållet med tillräcklig bestämdhet och tydlighet. Och i afseende å tredje man, hvilken, derest han är skyldig att vittna, alltid kan tillhållas att på ed upplysa, huruvida han är i besittning af den erforderliga handlingen, är föreläggande af vite ett fullt lämpligt och tillika nödvändigt medel till att, i händelse af tredska å hans sida, förmå honom att fullgöra editionspligten.

Men hvarken för part eller tredje man torde den processuella editionspligten rimligen böra utsträckas längre, än sannings- eller vittnespligten. Likasom hvarken den ene eller den andre är förbunden att omtala något annat, än hvad som rörer just den sak, hvarom målet handlar, så bör också den editionspligtige, vare sig han är part eller icke, ega frihet att fullgöra sin pligt på sådant sätt, att icke annat, än som angår den ifrågavarande saken, blottställes för offentligheten. Han bör följaktligen, såsom i principbetänkandet framhålles, men icke i det remitterade förslaget blifvit vederbörligen beaktadt, derest han förklarar, att handlingen äfven innehåller något, som icke hör till saken och hvilket han icke vill hafva uppenbaradt, vara berättigad att förete handlingen i transsumt, allenast detta är så fullständigt, att icke något af hvad som erfordras för målets bedömande är uteslutet. Till beredande af möjlighet att kontrollera att sagda frihet icke missbrukats, synes mig böra stadgas, att den editionspligtige, vare sig han är part eller tredje man, är skyldig att vid den påföljd för tredska, som i hvarterda fallet ofvan är af mig förordad, på anmaning af rätten, för ordföranden, men också blott för honom, uppvisa hufvudskriften, hvilken, sedan ordföranden ofördröjligen jemfört densamma med afskriften, genast skall till den editionspligtige återställas.

Slutligen torde editionsskyldigheten i afseende å bref och andra dylika rent privata uppsatser uttryckligen böra inskränkas till sådana skrivelser, som äro skrifna och aflättna i någondera partens namn. Huruvida åter och i hvilken utsträckning enskilda handlingar må i vissa fall kunna tagas i beslag, är en fråga, som, enligt hvad af 53 § i förslaget inhemtas, icke nu föreligger.

Af hvad jag nu anfört framgår, att jag, ehuru gillande hufvudgrunderna för förslaget i ifrågavarande afseende, måste hemställa om en icke obetydlig omarbetning af detaljföreskrifterna.

55 §.

Justitieråden *Glimstedt*, *Herslow*, *Skarin* och *Lilienberg* återopade det af Justitierådet *Wretman* vid förevarande § afgifna yttrande.

57 §.

Justitierådet *Skarin* hänvisade till hvad han förut vid 38—46 §§ om sakkunnige yttrat.

58 §.

Justitierådet *Skarin* hänvisade till hvad han förut angående kostnader för sakkunnige yttrat.

60 §.

Justitieråden *Glimstedt* och *Skarin* anförde, att af hvad de rörande editionspligten yttrat följde, att de ej kunde tillstyrka antagandet af denna §.

61—76 §§.

Justitierådet *Skarin*, med hvilken Justitierådet *Glimstedt* instämde, anförde: Mycket olika meningar äro, som bekant, rådande om värdet och behöfligheten af parts ed såsom bevismedel.

Ett vittne, som står i sådant förhållande till någon af parterna eller till tvisten i fråga, att det kan och bör antagas hafva väsentligt intresse af tvistens utgång, anses för ett så otillförlitligt bevismedel, att lagstiftaren med all omsorg söker utestänga det från vittnesmål, samt, om sådant icke destomindre blifver aflagdt, lemnar detsamma alldeles utan afseende eller åtminstone vid bedömande af dess verkan tager särskild hänsyn till vittnets jäfvighet.

Men den presumerade otillförlitligheten af ett jäfvigt vittnes utsaga torde icke böra vara enda skälet till ett sådant vittnes utestängande från vittnesmål. Vittnet bör icke utsättas för frestelsen att nödgas välja emellan sanningspligten och det egna intresset, destomindre som just presumptionen om otillförlitligheten af dess utsaga visar, att lagstiftaren anser denna frestelse vara så stark, att icke antagas kan, att den alltid eller ens i regeln motstås.

Lagförslaget har därför, som det synes mig, med fullt skäl icke allenast berättigat jäfvigt vittne att, äfven om parterna åsämjas om dess hörande, undandraga sig vittnesmål, utan äfven medgifvit ojäfvigt vittne vägra att besvara frågor rörande omständighet, hvars uppenbarande skulle utsätta vittnet för synnerligt men.

De skäl, som föranledt dessa inskränkingar i vittnespligten, synas med ännu större styrka tala mot användandet af partseden såsom bevismedel.

Parten har ju det största intresset af tvistens utgång, och för ingen kan frestelsen att låta sanningen vika för det egna intresset blifva svårare. Denna frestelse

ökas för parten derigenom, att han vanligen, när edgång kommer i fråga, redan förut i målet gjort uttalanden, hvilkas ändrande eller återkallande, när ed påfordras, ju måste vara i hög grad motbjudande och komprometterande.

Man har dock ansett rättsmedvetandet och rättssäkerheten fordra användandet af partseden. När bevisningen rörande ett påstådt, men å motsidan förnekadt faktum är otillräcklig att öfvertyga domaren om samma faktums verklighet, men dock tillräcklig att göra detsamma sannolikt, anser man sig ej kunna undvara partseden såsom tvångsmedel att få parten att tala sanning; och man har hittills, likasom förslaget äfven gör, ansett partens edliga utsaga under den nuvarande och äfven föreslagna formen af värjemålsed för ett så osvikligt bevismedel, att på edgången tvistens utgång göres beroende.

I fordna tider användes i vissa mål tortyr för att, som man trodde, rätt kraftigt tvinga en part att tala sanning. Detta tvångsmedel, som med fysiska lidanden drabbade skyldige och oskyldige och hvars verkan att framtvinga sanningen alltid torde hafva visat sig vansklig, har numera upphört att användas; men det lindrigare tvångsmedlet partseden, som har samma ändamål som tortyren och i vissa afseenden likartade olägenheter, har bibehållits. Partseden drabbar, ehuru visserligen ej med fysiska lidanden, skyldige och oskyldige; och dess verkan att framtvinga sanningen och sålunda främja den materiella rättvisan torde vara mer än osäker.

Stäld i valet emellan sin sanningspligt och sitt egna intresse, viker parten, såsom den sorgliga erfarenheten om de på edgångar ofta följande åtalen för mened visar, ej sällan från sanningen; och man har då, i stället för att lemna ett icke behörigen styrkt käromål, ofta rörande en obetydlighet, utan bifall, föranledt ett upprörande och groft brott, som, vare sig det blifver upptäckt och bestraffadt eller icke, måste blifva af ett outplånligt inflytande på menedarens hela lif.

Emellertid måste i alla de fall, der mened ej konstateras, edgången, domaren må hysa hvilken öfvertygelse som helst, blifva afgörande för målets utgång.

Å andra sidan är partens bristande åt eden alldeles icke något osvikligt bevis, att hvad han skolat under eden förneka verkligen är sant. En part kan, af samvetsbetänkligheter eller för att undvika misstanken om mened, föredraga att förlora sin sak framför att vinna den genom ett så obehagligt och förhatligt bevismedel; och dock medför ett bristande åt eden, att domaren, oberoende af sin öfvertygelse, måste antaga som sant hvad som skolat under eden förnekas och döma derefter.

Åtskilliga mål, såsom svårare brottmål, sådana mål, der den edgångsskyldige parten ej är så kvalificerad att ed kan honom anförtrös, äfvensom mål, der det omtvistade faktum ej kan antagas vara den edgångsskyldige med visshet bekant, måste redan nu utan detta bevismedel behandlas och afgöras, utan att derigenom någon våda eller olägenhet uppstått.

Man har framhållit att särskildt i mål angående uppfostringsbidrag åt oäkta barn partsed ej skulle kunna undvaras. Väl är sant att i dylika mål det är synnerligen svårt med andra bevismedel konstatera det faktum, hvarpå tvisten vanligen beror;

men deraf torde ej tillräckligt skäl kunna hemtas för bibehållande af ett i öfrigt förkastligt och otillförlitligt bevismedel, som efter min uppfattning af domstolarne i dylika mål ganska ofta på alldeles otillräckliga anledningar användes. För dessa, såsom för andra mål, torde böra gälla den tyvärr ur förslaget uteslutna satsen, att käranden skall sitt käromål bevisa, eljest vare svaranden fri; och en på denna grund stödd lagskipning torde i någon mån bidraga till stärfjande af lättsinne och sedeslöshet.

Att ett käropåstående, som väl gjorts sannolikt, men ej blifvit så styrkt, att domaren funnit sig om dess rättighet öfvertygad, ej vinner bifall, är en sak, som måste redan nu inträffa i alla de talrika fall, då edgång ej kan ådömas, och som för öfrigt är så naturlig att, om partseden borttages, derigenom ingalunda, såsom i principbetänkandet befares, något berättigadt missnöje eller förtjent misstro mot domstolarne skulle vållas.

Genom den fria bevispröfning förslaget vill införa blefve dessutom partseden vida mindre behöflig än för närvarande; ty i många, om ej de flesta fall åläggdes partseden, oaktadt domaren för sin del är öfvertygad om sanningen af det förnekade faktum och således skulle, der han icke vore af legala bevisningsregler hindrad, utan edgång uttala en fällande dom.

Genom partsedens borttagande lärer väl någon gång inträffa, hvad under alla förhållanden ej kan förekommas, att ett befogadt, ehuru icke behörigen styrkt, käromål ogillas, men å andra sidan vinnas de, som mig synes, vida öfvervägande fördelarne, att saken ej afgöres på grund af ett bevismedel, om hvars otillförlitlighet meningarne knappast kunna vara delade, och att parten ej obehörigen utsättes för frestelse till mened, för hvilken frestelse ej få och säkerligen flera, än som därför sakfällas, falla.

Då partseden således såsom bevismedel är af mycket ringa värde och derjemte olämplig såsom obehörigen utsättande parten för frestelse till brott, instämmer jag för min del i principbetänkandets åsigt om partsedens umbärlighet.

De olägenheter partseden i dess nuvarande form af normerad ed medför hafva föranledt Lagberedningen att framlägga ett alternativt förslag till lag om parts ed, enligt hvilket parten skulle underkastas förhör rörande viss omständighet i sin egen sak med skyldighet för honom att med ed bekräfta rättigheten af hvad han vid förhöret uppgåfve. Parten skulle i viss mån likställas med vittne, utan att dock vara underkastad hela den förpligtelse vittneseden medför. Ett vittne måste omtala *allt* hvad det vet i saken händt och sant vara. Partens förpligtelse skulle deremot inskränka sig dertill, att allt hvad han funne för godt omtala skulle vara sant. Han kunde förtiga hvad han ville, utan att derigenom fela mot lagens bud eller mot ordalydelsen af eden. Han finge sjelf välja de ordalag, hvori han ville framställa sina uppgifter; och frestelsen torde då ligga nära nog att söka framställa en för honom ofördelaktig omständighet i så fördelaktigt ljus som möjligt. Han skulle kunna utan ansvar uttala allenast en del af sanningen och sålunda i visst syfte vanställa det verkliga förhållandet; och frestelsen dertill skulle blifva desto starkare, som han skulle med stöd af

lagens ord kunna intala sitt samvete, att han fullgjort äfven sin moraliska pligt, blott allt hvad han fann nödigt uppgifva öfverensstäme med sanningen.

Då partseden under denna form synes mig lemna ett ändå otillförlitligare bevismateriel och vara ändå olämpligare än den normerade eden, kan jag ej annat än i likhet med Lagberedningen finna partseden, der den nödvändigt skall bibehållas, böra fortfarande såsom hittills vara normerad; dock instämmande i principbetänkandets förhoppning, att partsedens afskaffande, der sådant finnes icke kunna genast ske, endast är en tidsfråga.

Justitierådet *Herslow* yttrade: Af skäl, som i förslagets motiv anföras, har Beredningen i fråga om parts ed afgifvit tvenne förslag till lagbestämmelser, det ena med hufvudsakligt bibehållande af edens normering, det andra grundadt på det nuvarande edsinstitutets utbytande mot ett förhör med parten under friare former.

De brister, som vidlåda den normerade eden i den form, hvori den för närvarande användes, äro genom den i detta ämne under ärendets föregående behandling förebragta utredning tillräckligt framhållna. Dessa brister synas genom Beredningens förstberörda förslag icke vara i någon mån aflägsnade; fasthellre synes samma förslag egnadt att äfven framkalla olägenheter, hvilka icke för närvarande äro med den normerade eden förenade.

Genom föreskriften i 65 § af nämnda förslag, att, när till ed dömes, rätten skall "bestämma, i den mån det lämpligen kan ske, huru edens afläggande eller bristande åt eden kommer att i hufvudsaken verka", har Beredningen afsett, att den betydelse, som bör tilläggas edgångsbeslutet med afseende å den vidare sakpröfningen, skulle med full tydlighet framträda och beslutet blifva äfven formelt för samma pröfning bindande, på samma gång Beredningen antagit, att härigenom anledning till öfverklagande af rättens slutliga utslag skulle i väsentlig mån bortfalla och sålunda tidsutdräkten af dubbelt ändringssökande undvikas. Hvad sålunda åsyftats torde emellertid icke med ifrågavarande anordning uppnås. Den alternativa pröfning af målet, hvilken enligt förslaget skulle ega rum, behöfde icke vara uttömmande utan finge till sin omfattning bero af hvad domaren i hvarje särskildt fall funne vara lämpligt; och beslutets betydelse för den slutliga domen komme därför i de flesta mål antagligen att blifva ganska osäker och sväfvande; hvarjemte, då berörda provisoriska pröfning kunde äfven i de fall, der parterna i öfrigt vore nöjde med edgångsbeslutet, gifva särskild anledning till klagan samt rätten alltid hade att efter edgångsbeslutet i målet meddela slutligt utslag, mot hvilket talan finge i vanlig ordning fullföljas, någon större skyndsamhet i målens definitiva afgörande icke torde vara att af ifrågavarande förändring förvänta.

Föreskriften i 70 § (af samma förslag) att rättens ordförande, innan eden afläggas, har att för parten förklara det, som skall med ed fästas, afser, enligt hvad förslagets motiv upplysa, att förekomma det öfverklagade förhållandet att parten, på grund af origtig uppfattning af edstomat, deri inlägger en annan betydelse, än som

dermed åsyftats. Om än ifrågavarande föreskrift möjligen skulle i vissa fall förekomma angifua missförhållande, lärer det å andra sidan icke kunna förnekas, att härigenom fältet lemnas öppet för utläggningar af det genom laga kraft egaude utslag fastställda edstemat, hvilka i sjelfva verket gå utöfver dettas innehåll och derfor måste anses obehöriga. Vådan här af synes böra utgöra hinder för införande af en dylik anordning.

Under det att sålunda Beredningens ifrågavarande förslag icke torde vara egnadt att införa någon förbättring af det nuvarande edsinstitutet, synes det vara påtagligt, att det särskilda förslag i ämnet, Beredningen utarbetat, i flera hänseenden icke träffas af de anmärkningar, hvilka kunna mot det förra förslaget äfvensom mot nu gällande ordning framställas. Derigenom att föremålet för edgången icke fixeras i ett af domaren fastställt edstema, hvilket parten å edgångsdagen har att utan tillägg eller förändring edligen vitsorda vid äfventyr att eljest anses hafva brustit åt eden, utan parten lemnas öppet att fritt besvara rättens frågor och derefter med ed bekräfta sin utsaga, varder det möjligt att äfven å partseden tillämpa den grundsats om bevispröfnings frihet, utan hvilken domaren mången gång tvingas att fälla en uppenbart orättvis dom. Dessutom måste frestelsen till mened betydligt förminska, då parten vet, att den omständighet att han beedigar en för honom förmånlig utsaga icke ovilkorligen medför den följd, att han varder den vinnande i saken.

På grund af hvad sålunda anförts hemställer jag, att det förslag, som bibehåller den normerade eden, icke måtte läggas till grund för blifvande lagstiftning i ämnet, utan denna hufvudsakligen grundas på det särskilda förslaget.

Justitierådet *Lilienberg* yttrade, att han på de skäl, som i motiven finnas anförda till förmån för det särskildt af Nya Lagberedningen afgifna förslaget till detta kap., ansåge sistnämnda förslag vara att föredraga.

I öfrigt anmärktes beträffande *första förslaget*:

61 §. Justitierådet *Skarin* yttrade: I 17 kap. 30 § Rättegångsbalken uttalas den grundsats, att på grund af indicier edgång ej bör ådömas annat än i nödfall och der sanning ej annars utletas kan. Då ovilkorlig edgång på halft bevis nu bortfaller, synes mig denna grundsats böra gälla om allt ådömande af edgång och äfven böra i lagen uttryckligen uttalas. Med fri bevispröfning blir det nästan en smaksak eller i allt fall en sak beroende på domarens subjektiva omdöme, huruvida bevisningen må anses tillräcklig att hos domaren åstadkomma full öfvertygelse om ett faktum eller blott göra det sannolikt; och det synes mig här af så mycket nödvändigare, att lagen hos domaren inskräper att icke i oträngdt mål använda edgång.

I det särskilda förslaget förutsattes, såsom det synes, på giltiga skäl, att parts hörande på ed skall vara å någondera sidan begärdt, för att rätten skall ega derom förordna. Det synes mig som om lika giltiga eller ännu giltigare skäl talade mot användande af den normerade eden, utan att sådant blifvit i rättegången yrkad. Värjemålseden är ett tvåugsmedel, hvars användande ju innebär en förolämpande miss-

tro mot den edgångsskyldiges sanningsenlighet, och det lärer väl ofta inträffa, att den ene parten af rättskänsla eller aktning och undseende för motparten alldeles icke vill förolämpa honom genom användandet af ett sådant tvångsmedel. Att rätten, sådant oaktadt, skulle ega ålägga edgång, synes mig särdeles i tvister emellan enskilde obehörigt; och hemställer jag derföre för min del om ett tillägg till denna § af innehåll att värjemålsed ej må annorledes än på motpartens yrkande ådömas.

64 §. Justitierådet *Skarin* anförde: I 62 och 63 §§ meddelas bestämda regler för en persons habilitet för att värjemålsed skall kunna honom anförtros. I fråga om fyllnadsed stadgas deremot i 64 §, att, om tillförlitlig upplysning pröfvad kunna genom sådan ed vinnas, den må af rätten föreskrivas. Rätten har således fått fullkomligt fri, af regler obunden pröfningsrätt i fråga om habilitet till fyllnadsed.

Af motiven inhemtas dock, att lagstiftarens mening varit att vida högre fordringar i afseende på den personliga trovärdigheten borde ställas på afläggaren af en fyllnadsed än på den, åt hvilken värjemålsed kan anförtros. Jag lemna derhän om denna mening är riktig. Måhända kan det med skäl sägas, att, åtminstone i vissa fall, frestelsen är starkare för den, som får "svära sig till något", än för den, som skall afvärja ett anspråk, och att derför fordringarne på trovärdighet böra ställas högre hos den förre än hos den senare. Men denna mening är efter min uppfattning ej uttryckt i 64 §, hvars ordalydelse synes föranleda att fordringarne på trovärdighet äfven kunna ställas lägre (t. ex. fyllnadsed skulle kunna anförtros åt en, som ej fyllt 15 år, eller åt en, som för mened saknade medborgerligt förtroende), blott rätten funne tillförlitlig upplysning kunna derigenom vinnas. Jag vill derför till förekommande af osäkerhet vid tillämpningen endast påpeka att, om § antages i befintligt skick, lagen ej får den betydelse, som i motiven angifves vara meningen.

65 §. Justitierådet *Lilienberg*, med hvilken Justitieråden *Glimstedt* och *Skarin* förenade sig, yttrade: Den i 65 § meddelade föreskrift att, när till ed dömes, rätten skall "bestämma, i den mån det lämpligen kan ske, huru edens afläggande eller bristande åt eden kommer att i hufvudsaken verka" synes icke medföra någon egentlig fördel. Större skyndsamhet vid målens afgörande torde derigenom icke vara att förvänta, enär edgången i allt fall skulle fullgöras vid den rätt, der målet gjorts anhängigt, och i följd häraf det alltid blefve sistnämnda rätt, som komme att meddela slutligt yttrande i målet, hvaröfver sedan talan kunde i högre rätt fullföljas. Jemväl kunde inträffa, att part, som icke vore missnöjd med sjelfva edgångsbeslutet, funne sig föranlåten att klaga öfver den af rätten bestämda påföljden af edens gående eller bristande deråt, hvarigenom således en särskild rättegång kunde uppstå innan edens fullgörande komme i fråga. Ej heller torde böra förbises, att den alternativa sakpröfning, som borde ingå i edgångsbeslutet, i många fall komme att fordra ett tidsödande arbete, hvars betydelse särskildt för underrätterna å landet icke bör underskattas.

I afseende å senare stycket tillade Justitierådet *Lilienberg*, med hvilken Justitie-

rådet *Glimstedt* förenade sig, att det syntes kunna ifrågasättas, huruvida det derigenom meddelade stadgande är rätt lämpligt, då de genom en och samma sak anhängiggjorda frågor sällan sakna allt sammanhang med hvarandra, utan vanligen äro så beroende den ena af den andra, att det är vida lämpligare att de i första instansen afgöras på en gång och sedermera i de högre instanserna följas åt. Ett edgångsbeslut är ju aldrig ett slutligt yttrande i den del af saken, som edgången afser, och därför bör ej heller samtidigt dermed slutligt yttrande meddelas i öfriga delar.

68 §. Justitierådet *Lilienberg* yttrade: Att den till edgång dömde ej bör få tillåtas att gå eden, såvida det icke å edgångsdagen blifvit styrkt, att edgångsbeslutet vunnit laga kraft eller blifvit slutligen fastställt, är visserligen riktigt; men deremot torde den, som brustit åt eden, icke böra få förmånen af ett ytterligare tillfälle till edens afläggande endast därför, att bevis icke å edgångsdagen, utan först derefter, ingifvits derom att edgångsbeslutet vunnit laga kraft eller fastställelse. Rätten borde således i sistnämnda fall utsätta ny dag för edgången, endast såvida den till edgång dömde å den först bestämda edgångsdagen anmält sig att fullgöra eden, men icke i händelse han då brustit åt eden, ehvad detta skett genom uteblifvande eller genom hans förklarande att han icke ville gå eden.

70 §. Justitieråden *Skarin* och *Lilienberg* åberopade hvad i afseende å denna § redan blifvit af Justitierådet *Herslow* anfördt.

Beträffande *det särskilda förslaget* framställdes följande anmärkingar:

61 och 62 §§. Justitierådet *Lilienberg* åberopade såsom sin mening den af Justitierådet *Carlson* afgifna reservation och erinrade vid 65 §, att, derest den vid 61 och 62 §§ yttrade mening vunne afseende, denna 65 § borde i enlighet dermed förändras.

72 §. Justitierådet *Herslow* anmärkte, att, då det icke kunde vara afsedt, att den i andra stycket meddelade bestämmelse skulle ega tillämpning i brottmål, sådant ock borde, till undvikande af missuppfattning, genom förändring af redaktionen utmärkas.

74 §. Justitierådet *Herslow* instämde i hvad Herr Presidenten *Berg* i sitt vid förslaget fogade särskilda yttrande anfördt och hemställt i afseende å innehållet af denna paragraf.

81 §.

Justitierådet *Lilienberg* yttrade: Bland bestämmelser, som genom denna lag skulle upphävas, anser jag äfven böra upptagas det ännu kvarstående stadgandet i 4 mom. af Kongl. brefvet den 22 Mars 1803 angående anklagades insättande i straffanstalt för att förmås till bekännelse. Oaktadt stadgandet i 17 kap. 37 § Rättegångsbalken om användande af svårare fängelse "för att få sanningen i ljuset" upphäfdes genom förordningen den 12 September 1868, afslog dock Riksdagen samma

är väckt motion om afskaffandet af förstnämnda stadgande, som således får antagas fortfarande vara gällande, ehuru det sannolikt icke tillämpats sedan 1867 och antagligen icke heller framdeles kommer att tillämpas. Nyssnämnde Riksdags lagutskott (i utlåt. n:o 7) ansåg, att upphäfvandet af ifrågavarande stadgande förutsatte en förändring af svenska lagens bevisningslära i syfte att tillerkänna den circumstantiella bevisningen mera värde, och det kan ju därför äfven af detta skäl vara lämpligt, att stadgandet nu formligen afskaffas.

Slutligen ville Justitierådet *Lilienberg* hemställa, om icke en föreskrift erfordras, huru de böter och viten, som enligt förevarande lag skulle ådömas, böra fördelas, eller hvem de skola tillfalla, enär säkerligen i annat fall tvifvelsmål derom kommer att uppstå.

Emot förslagen till lagar angående

1:o ändrad lydelse af 5 kap. 1 § Ärdabalken,

2:o ändring i 14 kap. Jordabalken, och

3:o ändring i Förordningen angående handelsböcker och handelsräkningar den

4 Maj 1855

framställdes icke någon anmärkning.

Ex protocollo
C. P. Hagbergh.

---

*Utdrag af protokollet öfver justitiedepartementsärenden, hållet inför Han
Maj:t Konungen i Statsrådet å Stockholms slott Torsdagen den
12 Januari 1893,*

i närvaro af:

Hans Excellens Herr Statsministern **BOSTRÖM**,
Hans Excellens Herr Ministern för utrikes ärendena Grefve **LEWENHAUPT**,
Statsråden: Friherre **VON ESSEN**,
Friherre **ÅKERHJELM**,
ÖSTERGREN,
GROLL,
WIKBLAD,
GILLJAM,
CHRISTERSON,
Justitieråden: **SKARIN**,
LILIENBERG.

Departementschefen Statsrådet Östergren anmälde i underdånighet:

Nya Lagberedningens förslag till 1:o Lag angående bevisning inför Rätta, 2:o Lag angående ändrad lydelse af 5 kap. 1 § Ärfdabalken, 3:o Lag angående ändring i 14 kap. Jordabalken och 4:o Lag angående ändring i Förordningen angående handelsböcker och handelsräkningar den 4 Maj 1855 jemte Högsta Domstolens öfver dessa förslag afgifna utlåtande; och tillkännagaf Departementschefen, att han funnit de af Högsta Domstolen emot förstnämnda förslag framställda anmärkningar böra föranleda till en i några delar förändrad lydelse och derföre låtit uppgöra ett i öfverensstämmelse dermed ändradt förslag, afsedt att, jemte de tre öfriga ofvan omförmälda förslagen, Riksdagen till antagande föreläggas.

Efter att hafva redogjort för innehållet af så väl Nya Lagberedningens förslag, med de i Högsta Domstolen, enligt dess protokoll för den 28 Maj 1891 och den 2

Maj 1892, deröfver afgifna yttranden, som det nu öfversedda förslaget, anförde Departementschefen vidare:

“Förevarande förslag till Lag angående bevisning inför Rätta, hvilket är afsedt att hufvudsakligen aflösa de i 17 kap. Rättegångsbalken upptagna bestämmelser, afviker så till vida från dessa, som förslaget, i öfverensstämmelse med den i Nya Lagberedningens principbetänkande i ämnet uttalade grundsats, är byggt på fri bevispröfning och sålunda åt domaren öfverlemnar att, utan hinder af legala föreskrifter om bevismedlens verkan, bestämma sin öfvertygelse om sakförhållandet så, som omständigheterna i hvarje särskildt fall föranleda. Rigtigheten af denna grundsats, hvilken i den nyare utländska processlagstiftningen allmänt tillämpats, har sedan långt tillbaka varit äfven i vårt land erkänd, och den har, trots de motsatta bestämmelserna i 1734 års lag, i praxis gjort sig gällande i allt vidsträcktare omfång.

Vid granskningen af förslaget hafva inom Högsta Domstolen tvenne ledamöter yttrat betänklighet, väl icke så mycket beträffande sjelfva grundsatsen, som i fråga om lämpligheten att med nu bestående organisation af underrätterna i vårt land tilllämpa denna grundsats. I underdomstolarne å landet likasom i de stadsdomstolar, der bisittarne vore “illiterate“, komme nemligen afgörandet att bero af den lagfarne ordförandens mening, och man saknade derföre den garanti, andra länders lagstiftning, genom att öfverlemna bevisfrågans afgörande åt kollegiala domstolar eller åt jury, beredt mot en ensidigt subjektiv uppfattning. Särskildt vore det att befara ojemnhet och osäkerhet i lagskipningen, när, såsom ofta inträffade, ordförandeplatsen bekläddes af unge män, hvilka icke kunde vara i besittning af den omfattande erfarenhet och det mogna omdöme, som för pröfning af omfattande bevisfrågor erfordrades.

Dessa sålunda uttalade betänkligheter kan jag icke dela. Såsom redan inom Högsta Domstolen blifvit af en ledamot yttradt, “har på senare tiden den svenska domstolspraxis, visserligen på sidan om bestående lag, men i full öfverensstämmelse med den upplysta allmänna meningen här i landet, mer och mer utvecklats i riktningen mot fri bevispröfning, så att det system, som med detta uttryck betecknas, i sjelfva verket numera redan är med vår lagskipning i hufvudsakliga delar införlifvadt.“ Vid sådant förhållande kan från de i gällande lag upptagna regler angående bevispröfningen icke, på sätt af förutnämnda två ledamöter antagits, hemtas någon trygghet mot godtycke eller oförstånd, der sådant verkligen kunde befaras. Men för öfrigt synes det vara uppenbart, att då domarens frigörande från lagstadgade inskränningar vid pröfningen af förebragt bevisning innebär, att denna pröfning göres till en uppgift, mindre för den tekniskt juridiska insigten än för det sunda omdömet och den allmänna lifserfarenheten, och således måste vara egnad att vidga nämndens och de icke lagfarna rådstufvurättsledamöternes betydelse för och inflytande på denna pröfning, införandet af frihet i bevispröfningen, långt ifrån att förringa vår nuvarande domstolsorganisations förmåga att i fråga om rätt bedömande af det förebragta

bevismaterielet motsvara sin uppgift, bör vara egnadt att skärpa denna förmåga; och det torde med visshet kunna antagas, att en samverkan emellan den rättslärde domaren och hans icke lagkunnige bisittare innefattar större garantier mot en ensidig och godtycklig pröfning af bevisfrågan än denna frågas öfverlemnande till afgörande af en jury.

Farhågan att ordförandeplatsen kan komma att beklädas af personer, hvilka icke uppnått tillräcklig mognad och erfarenhet, torde icke kunna tillmätas synnerlig betydenhet, då de myndigheter, som hafva att meddela förordnande för vikarier, dervid böra tillämpa sådana grunder, att en dylik farhåga blifver helt och hållet förebyggd; i hvarje fall ställer den fria bevispröfningen icke på domaren högre anspråk, än han i många andra hänseenden måste kunna motsvara, om han eljest skall anses vuxen sitt kall. Slutligen torde icke böra förbises, att underrättens afgörande af bevisfrågan icke är ovilkorligen i målet bindande. Bevisfrågan är underkastad pröfning i alla instanser, och skulle underrätten i sitt omdöme hafva tagit miste, kan alltså rättelse i beslutet genom klagan i öfverrätten vinnas.

Vid ärendets förberedande behandling inom Förstärkta Lagberedningen, deri erfarne män från skilda verksamhetsområden deltagit, har icke heller någon tvekan yppats derom, att med bevarande af vår nuvarande domstolsorganisation den fria bevispröfningens grundsats kunde och borde i rättegångsordningen vinna tillämpning.

På grund af nu angifna förhållanden och då behovet att bringa lagstiftningen i detta ämne i full öfverensstämmelse med lagtillämpningen är uppenbart, hyser jag icke betänklighet att förorda antagandet af denna grundsats vid förevarande lagstiftning, helst grundsatsens genomförande kan ske med den varsamhet, som nödig hänsyn till öfriga förhållanden inom vårt rättegångsväsende kräfver.

Inom Högsta Domstolen har blifvit anmärkt, att då Nya Lagberedningens förslag ej föreskrifver, att Rätten skall i sitt utslag redogöra för de skäl, som ligga till grund för dess uttalande om hvad som må gälla såsom bevisadt eller icke, Rätten från detta förslags ståndpunkt skulle kunna anses hafva fullgjort sin skyldighet, derest den blott förklarade i ena fallet, att den af förebragt bevisning ej funne sig öfvertygad om sanningen af ett åberopadt faktum och derföre ogillade ett derpå stödt yrkande, eller i andra fallet, att den på grund af hvad i målet förekommit funne sig öfvertygad om riktigheten af en uppgift och förty bifölle det påstående, som derpå grundats. Med anledning af denna anmärkning och då, på sätt i de förslaget åtföljande motiv framhållits, det för bevarande af bevispröfningens objektivitet och allmängiltighet är af synnerlig vikt, att domaren i utslaget anför de grunder, hvilka vid bevispröfningen varit för honom bestämmande, men den föreskrift i nämnda hänseende, 24 kap. 3 § Rättegångsbalken innefattar, icke i praxis iakttages på sådant sätt, att den för ändamålet kan anses tillfyllestgörande, har i förslagets 1 § blifvit intagen eu uttrycklig föreskrift derom, att i domen skola angifvas de hufvudsakliga skäl, hvarå

Rätten grundar sin öfvertygelse; och synes mig härigenom blifva tillräckligt förebyggt, att vid bevispröfningen något spelrum lemnas åt domarens godtycke.

Nya Lagberedningen har i sitt förslag hemställt, att den i 17 kap. 33 § Rättegångsbalken intagna bestämmelse angående bevisskyldigheten skulle upphävas utan att ersättas genom någon annan föreskrift, och till stöd härför hufvudsakligen anført, att det icke vore möjligt att genom formella, för alla slag af rättsförhållanden lämpade föreskrifter bestämma, huru nämnda skyldighet bör emellan parterna fördelas. Ehuru jag väsentligen delar Beredningens uppfattning, att allmängiltiga formella regler angående bevisskyldigheten icke kunna, åtminstone utan stor vidlyftighet, uppställas, har jag dock, med hänsyn jemväl till de inom Högsta Domstolen härvid framställda erinringar, funnit förenämnda i nu gällande lag intagna bestämmelse i ämnet kunna bibehållas. Mot densamma kan visserligen anmärkas, att den är ofullständig och att affattningen icke är fri från vissa oegentligheter, men åt detta lagrum torde numera, efter sekellång tillämpning, allmänneligen gifvas en tolkning, som kan anses tillfredsställande. Från förslaget allmänna ståndpunkt möter ock intet hinder för bibehållande af denna föreskrift; bevispröfningens frihet berör icke i någon mån de grunder, som för bevisskyldigheten äro bestämmande. I 81 § af förslaget har följaktligen vidtagits sådan ändring, att ifrågasvarande lagrum kommer att kvarstå oförändradt.

Beträffande förslaget detaljbestämmelser hafva med anledning af de inom Högsta Domstolen framställda anmärkningar vissa mindre jemkningar vidtagits i 14, 15, 19, 25, 28, 33, 35, 36, 44 och 80 §§. Under åberopande af de för dessa ändringar inom Högsta Domstolen anförda skäl, tillåter jag mig att rörande grunderna för förslaget i öfrigt hänföra mig till de vid Nya Lagberedningens förslag fogade motiv; och anser jag mig nu endast böra redogöra för öfriga vidtagna ändringar äfvensom bemöta några särskilda, inom Högsta Domstolen framställda anmärkningar, hvilka antingen icke iakttagits eller icke föranlett sådan ändring, som inom Högsta Domstolen blifvit ifrågasatt.

Hvad angår affattningen af 1 § torde, på sätt inom Högsta Domstolen framhållits, åt den ledande grundsatsen för bevispröfningen böra gifvas en positiv form och sålunda uttalas, att såsom bevisadt gäller det, hvarom domstolen, vid noggrant öfvervägande af allt hvad i målet förekommit, finner sig öfvertygad. Af detta stadgande torde otvetydigt följa, att det, hvarom domstolen icke finner sig öfvertygad, ej kan få gälla såsom bevisadt i annat fall, än der lagen uttryckligen stadgar sådant. I händelse det af Lagberedningen framlagda särskilda förslag angående parts ed, såsom jag för min del tillstyrker, godkännes, skulle inga andra lagbestämda bevisregler komma att kvarstå än dels den, som kan anses innefattad i 3 § af förslaget, och dels de båda lagrum, som i 83 § angifvas.

Två ledamöter i Högsta Domstolen hafva vid 1 § anmärkt, att det särskilda bevismedel, som vanligen benämnes indicier eller cirkumstantiel bevisning, icke blifvit i förslaget särskildt omnämndt och att domaren häraf lätt skulle kunna förledas att antaga, att han egde att såsom bevis beakta endast de i lagen särskildt angifna bevismedlen, men icke annat. Härvid torde till en början böra erinras, att någon allmän föreskrift angående sättet för upptagande af ifrågavarande bevismedel icke lärer kunna uppställas, och att den allmänna regeln om bevispröfningens frihet är jemväl å detta slag af bevis tillämplig. Att i lagen upptaga en föreskrift angående indiciebeviset allenast i syfte att påminna domaren derom, att äfven detta bevismedel må vid bevispröfningen tillgodogöras, synes mig desto mindre vara erforderligt, som domaren i 1 § hänvisas att taga under noggrant öfvervägande "allt hvad i målet förekommit" — ett uttryck, hvarmed ej gerna kan förstås annat än alla de bevisgrunder, som enligt protokollet i målet föreligga till bedömande.

Vid 2 § hafva två ledamöter af Högsta Domstolen erinrat, att allt hvad som här behöfde eller borde uttryckas syntes vara, att skadestånds belopp egde Rätten, när fullständig utredning derom ej vunnits, bestämma och jemka efter som skäligt pröfvades; men då en sådan befogenhet för Rätten synes mig otvetydigt framgå af den lydelse, som denna paragraf i förslaget erhållit, torde någon ändring af samma lagrum icke vara erforderlig.

Inom Högsta Domstolen hafva tre ledamöter vid 6 § anmärkt, att den, som är förlustig medborgerligt förtroende, icke borde vara ovilkorligt utesluten från vittnesmål i annat fall, än då nämnda påföljd vore ådömd för menedsbrott, men att eljest borde åt Rättens pröfning öfverlemnas, huruvida han finge höras eller icke. En sådan anordning anser jag mig icke kunna tillstyrka. Om än det icke bör förnekas, att fall kunna förekomma, då den, som är förlustig medborgerligt förtroende, verkligen är förtjent af tilltro, lärer sådant icke på förhand kunna med någon grad af säkerhet utrönas; och den pröfning, som skulle åt Rätten öfverlemnas, komme derföre att sakna verkliga stödjepunkter. Utan tvifvel kunde det komma att inträffa, att Rätten, när annan bevisning saknades, funne sig böra tillåta förhöret; men just i detta fall, när vittnet komme att aflägga sitt vittnesmål utan kontroll af annan bevisning i målet, skulle det helt visst förefalla stötande, om vittnesmålet af en person i denna ställning kunde anses hafva varit för utgången afgörande. Nödig försigtighet vid den nya grundsatsens tillämpande synes mig derföre bjuda, att förlust af medborgerligt förtroende fortfarande såsom hittills ovilkorligt utestänges från vittnesmål.

I enlighet med hvad i Högsta Domstolen blifvit anmärkt har redaktionen af första stycket i 6 § blifvit jemkad till öfverensstämmelse med uttryckssättet i 5 kap. 6 § Strafflagen, och har motsvarande ändring jemväl vidtagits i 63 §.

Lika med Högsta Domstolens flesta ledamöter och på de af dem anförda skäl anser jag målsegande i brottmål icke böra få höras såsom vittne med undantag blott för det särskilda fall, som i andra stycket af 7 § i det öfversedda förslaget upptages.

Att den, som blifvit dömd för delaktighet i brott, måste anses "ega del i saken" och förty, jemlikt den allmänna regeln, icke kan höras såsom vittne synes mig uppenbart, likasom äfven att den, hvilken blifvit från åtalet slutligen frikänd, icke eger sådan del; och jag finner derföre, lika med Lagberedningen, någon föreskrift härom icke erfordras. Deremot har, till förekommande deraf att personer, hvilka skäligen misstänkas för delaktighet i brottet, såsom vittnen underkastas edligt förhör, ett uttryckligt stadgande härom blifvit i 7 § infördt.

Då, såsom af Högsta Domstolens flesta ledamöter blifvit anmärkt, det icke torde vara rådligt att så långt, som i Nya Lagberedningens förslag skett, inskränka skyldskaps- och svågerlagsjäfven och dermed på samma gång utsträcka vittnespligten för närskylde och besvägrade, har i första stycket af 8 § vidtagits den förändring, att såsom jäf upptagits jemväl skyldskap å sidan i tredje led och första svågerlaget å sidan i andra led. De betänkligheter, som af två ledamöter i Högsta Domstolen framstälts i fråga om innehållet i andra stycket af 8 §, torde deremot af skäl, som i Nya Lagberedningens motiv anföras, icke böra föranleda ändring i förslaget.

I fråga om den i 9 § vidtagna redaktionsförändring åberopar jag hvad inom Högsta Domstolen i detta afseende blifvit anfördt.

Att den, som, ehuru jäfvig, i egenskap af tillkalladt vittne varit tillstädes vid ett rättsärendes afslutande eller i sådan egenskap bestyrkt en skriftlig handling, derigenom måste anses hafva medgifvit att vittna om förhållandet och alltså icke sedermera eger på grund af jäfvet undandraga sig vittnesmål, har synt mig så uppenbart, att något uttryckligt stadgande i sådant syfte icke torde böra, på sätt tvenne ledamöter af Högsta Domstolen hemställt, i lagen intagas.

Beträffande 10—16 §§ har, enligt hemställan inom Högsta Domstolen, en omflyttning af paragrafföljden vidtagits, så att förutvarande 10 och 11 §§ flyttats efter den 16 §.

Då angående sättet att erhålla stämning å vittne icke synes mig kunna meddelas annan bestämmelse än som i fråga om part innefattas i 11 kap. 1 § Rättegångsbalken, har den af två ledamöter i Högsta Domstolen vid 10 § gjorda erinran icke föranledt ändring i förslaget.

Emot det i 13 § upptagna stadgande, att derest omständighet förekommer, hvilken Rätten finner vara af särskild betydelse för bedömande af vittnets trovärdighet, sådant skall i protokollet anmärkas, har en ledamot i Högsta Domstolen erinrat, att detta stadgande syntes kunna tolkas på sådant sätt, att det komme att för vittnen medföra synnerligt obehag, då man nemligen kunde deri inlägga den mening, att part skulle ega emot vittne till Rättens protokoll framdraga hvilken förklenande omständighet som helst af beskaffenhet att kunna inverka på Rättens omdöme om vittnets trovärdighet och derom förebringa bevisning. Stadgandets affattning synes mig emellertid vara sådan, att något missbruk vid tillämpningen icke med skäl torde vara att befara.

Vid 16 § har af en ledamot inom Högsta Domstolen anmärkts, att en person ofta kunde komma i behof att rörande någon sin civila eller kriminella angelägenhet förtro sig åt en vän eller en yrkesmessig rådgifvare utan att vilja anlita denne att föra talan i rättegång eller deri biträda, samt att sådant torde böra vara tillåtet utan risk att hvad sålunda i förtroende och under förbehåll af tystnad meddelades skulle komma att genom ett eventuellt vittnesmål offentliggöras. Ett stadgande i dylikt syfte synes mig dock lätt kunna missbrukas och derföre icke vara tillrådligt. Den, som väntade en rättegång, skulle derigenom frestas att med sina förtroenden vända sig till personer, hvilka han visste skola blifva såsom vittnen i målet åberopade; och då dessa personer sedermera, stundom efter längre tid, såsom vittnen inkallades, skulle för dem ofta uppstå svårighet att urskilja hvad de sjelfve erfarit i saken från det, som meddelats dem i förtroende. När en gång i vårt land ett ordnad advokatstånd införes, kunna förtroenden af ifrågavarande art utan risk lemnas medlemmar af detta stånd, då för dem föreskriften i första punkten af 16 § utan tvifvel kommer att blifva tillämplig.

Med anledning af hvad inom Högsta Domstolen erinrats har sista punkten af 20 § blifvit omredigerad till närmare öfverensstämmelse med nu gällande lag.

Hvad Högsta Domstolens flesta ledamöter vid 26 § anfört har föranledt den ändring i förslaget, att påföljden för den i denna paragraf omförmälda tredska att fullgöra vittnespligten bestämts i väsentlig öfverensstämmelse med nu gällande lag, hvarjemte ett maximum blifvit utsatt, hvilket i förevarande fall förelagda viten sammanlagdt icke få öfverstiga.

Att på sätt inom Högsta Domstolen blifvit ifrågasatt utesluta alla tvångsmedel mot vittne, som väl aflagt vittnesed men vägrar att afgifva någon berättelse eller att besvara viss fråga, har synts mig icke vara rådligt, då det uppenbarligen kan vara af vigt att förmå vittnet att afstå från en alldeles obehörig vägran, utan att först nödgas mot vittnet inleda åtal för brott emot 13 kap. Strafflagen. Genom den i 15 § vidtagna ändringen torde svårigheten att pröfva, huruvida vittnets vägran är grundad på giltiga skäl eller icke, vara i väsentlig mån undanröjd.

Ofvan angifna ändring i första stycket af 26 § har föranledt dels en förändrad redaktion af andra stycket i samma paragraf och dels vissa jemkningar i och tillägg till de stadganden, som blifvit i 27 § upptagna.

Inom Högsta Domstolen hafva trenne ledamöter vid 28 § framhållit behofvet af bestämmelser, hvarigenom å ena sidan åt den, hvilken kallades att såsom vittne inställa sig vid domstol — åtminstone då inställelsen vore förenad med större uppoffring — bereddes trygghet att utbekomma den ersättning, som enligt lag borde tillkomma honom, men å andra sidan den medellöse icke, i saknad af utväg att bestrida erforderligt förskott, ginge förlustig möjligheten att få vittnet hördt; och man har i sådant afseende hänvisat till det allmännas mellankomst. Utan tvifvel är den sålunda berörda frågan — om ordnandet af den s. k. fattigrätten — af framstående vigt; men

den är tillika, såsom förhandlingarna inom Förstärkta Lagberedningen visa, synnerligt svårlöst och berör delar af rättegångsordningen, hvilka nu icke varit föremål för bearbetning. Det synes mig klart, att denna fråga bör i hela sitt omfång på en gång upptagas till behandling; intill dess sådant lämpligen kan ske torde de af Nya Lagberedningen här föreslagna bestämmelser, hvilka i förhållande till nu gällande ordning innefatta ett icke oväsentligt framsteg, kunna anses tillfredsställande.

Med anledning af hvad inom Högsta Domstolen vid 43 § anförts har redaktionen i tredje stycket blifvit något jemkad, hvilket åter föranledt en motsvarande ändring i 29 §.

Lika med Högsta Domstolens flesta ledamöter anser jag sakkunnig, som, utan att vara af Rätten nämnd, af part åberopas i målet, lämpligen kunna i hvarje fall höras såsom vittne. Då sådan sakkunnig, hvilken haft att meddela någon sin iakttagelse angående omständighet i målet, derefter eger att på den aflagda vittneseden uttala på sakkunskap grundade omdömen, synes mig jemväl den sakkunnige, som ej har något att meddela angående iakttagna fakta, kunna på sådan ed höras; och i allt fall torde parten genom sin blotta uppgift, att den sakkunnige eger kännedom om något dylikt faktum, kunna föranleda, att denne blifver på vittnesed hörd. Den olikhet, som mellan dessa två slag af sakkunnige, teoretiskt sedt, förekommer, torde derföre icke böra föranleda till en åtskilnad, hvilken utan tvifvel skulle vid dess praktiska tillämpande föranleda betydande svårigheter. I 46 § har följaktligen i fråga om de af part åberopade sakkunnige endast meddelats en allmän hänvisning till de angående vittnen gifna bestämmelser.

Två ledamöter af Högsta Domstolen hafva afstyrkt antagandet af de i 48—53 §§ föreslagna stadganden angående den s. k. editionspligten, hufvudsakligen af det skäl, att sådan pligt — der den ej kunde härledas ur en privaträttslig grund — skulle stå i strid med egarens rätt till handlingen, hvilken rätt innebure, att egaren icke behöfde använda sin egendom i en annan persons enskilda intresse. Denna mening kan jag emellertid icke dela. Såvida det måste anses vara ett viktigt samhällsintresse, att rätt skipas, att den, som har rätt, också vid domstol får den erkänd, synes det mig uppenbart, att samhället är fullt befogadt att ålägga egaren af en skriftlig handling att förete denna, när sådant för nämnda ändamål erfordras. En sådan skyldighet eger sin motsvarighet i andra förpligtelser, hvilka åläggas den enskilde, skenbart i en annan persons, men i sjelfva verket i den allmänna rättsvårdens intresse. Endast så vidt editionspligten kommer i strid med något egarens intresse, hvilket är förtjent af hänsyn, bör denna pligt eftergifvas; och i hvarje fall bör vid dess utkrävande förfaras med sådan varsamhet, att icke onödigtvis dylika intressen sättas på spel.

Ehuru för närvarande i vår lag saknas allmänna föreskrifter om editionspligten i rättegång, är densamma dock i fråga om ett viktigt slag af handlingar, nemligen handelsböcker, af lagstiftningen otvetydigt erkänd; och de äldre lagförslagen i ämnet

— Lagkomiténs och Äldre Lagberedningens — innehålla angående denna skyldighet föreskrifter, väsentligen öfverensstämmande med de nu föreslagna.

Jag tvekar sålunda icke att tillstyrka antagandet af de grunder, å hvilka förslaget i denna del är byggt; och synes mig tillämpningen af dessa grunder enligt förslaget vara sådan, att editionspligten icke kan anses onödigt betungande. Att, på sätt en af Högsta Domstolens ledamöter antydt, i fråga om bref och andra dylika enskilda uppsatser begränsa editionspligten till vissa uppgifna slag torde icke vara möjligt, då allmängiltiga och på samma gång fullt lämpliga bestämmelser i sådant afseende svårigen låta sig uppställas. Den af samme ledamot uttalade åsigten, att editionspligten borde, likasom vittnespligten, inskränkas så, att tredje man, som vore jäfvig, icke borde vara editionspliktig, kan jag icke biträda. Den, som enligt 7 eller 8 § är jäfvig, befrias från vittnespligten närmast af den anledning, att man icke vill utsätta en sådan person för frestelsen att svika sanningspligten för att derigenom undvika att skada sig sjelf eller sina närmaste anhöriga. För en sådan frestelse är den editionspligtige icke utsatt. Faktiskt kommer emellertid jemväl i fråga om editionspligten skilnaden mellan den jäfvige och ojäfvige att blifva af ganska stor betydelse, då den förre, derest han förnekar, att han innehar handlingen, icke kan, såsom den senare, höras på ed angående detta förhållande.

Deremot anser jag, i likhet med samme ledamot, föreskrifterna om sättet att förete handling, som endast delvis rör saken, lämpligen kunna ändras derhän, att den editionspligtige eger sjelf besörja och förete utdrag af handlingen, om han tillika företer intyg, som af Rätten godkännes, att intet, som angår saken, derifrån uteslutits; och har i sådant syfte 51 § erhållit en förändrad lydelse.

I enlighet med hvad Högsta Domstolen hemställt har 55 § sålunda ändrats, att stadgandena om syn, som af Öfverrätt pröfvas nödig, blifvit bragta i närmare öfverensstämmelse med de föreskrifter, som för dylikt fall i fråga om syn i jordatvist innehållas i 14 kap. 3 § Jordabalken.

Vid 6 kap. i förslaget hafva två af Högsta Domstolens ledamöter ifrågasatt att från bevismedlen utesluta användandet af parts ed i rättegång. Men detta vore otvifvelaktigt att till våda för rättssäkerheten försvaga rättsskipningens kraft. Erfarenheten har otvetydigt ådagalagt behovet af partsedens användande i såväl tvistemål som ringare brottmål, och hvad under edsfrågans behandling förekommit gifver vid handen, att hos oss den allmänna rättsuppfattningen otvifvelaktigt kräfvat partsedens bibehållande. Deremot synes mig, i likhet med Högsta Domstolens fleste ledamöter, det af Beredningen framlagda alternativa förslaget till bestämmelser i ämnet vara att föredraga. Genom detsamma torde nemligen de under senare tider allt allmännare erkända bristerna vid den normerade eden blifva i väsentlig mån undanröjda, under det att genom de af Beredningen föreslagna jemkningar i bestämmelserna om den normerade eden dessa brister icke skulle, åtminstone i någon afsevärd mån, aflägsnas.

Med anledning af hvad inom Högsta Domstolen anmärkts deremot, att domstolens rätt att förordna om den icke beviskyldige partens hörande på ed vore beroende deraf, att den beviskyldige parten derom framställt begäran, synes mig förslaget böra sålunda ändras, att detta vilkor uteslutes. Häraf följer med nödvändighet, att, på sätt jemväl inom Högsta Domstolen blifvit yrkadt, den beviskyldige parten bör tillåtas att särskildt öfverklaga det beslut, hvarigenom Rätten utan hans begäran eller medgifvande förordnat om vederpartens hörande på ed. Den tidsutdrägt, som härigenom kan uppkomma, synes mig icke utgöra tillräckligt skäl att afvika från denna grundsats; och att i stället för medgifvande af en så begränsad rätt till klagan införa en bestämmelse om rätt för högre domstol att, der den funne eden hafva bort anförtros åt annan part än den, som gått eden, förordna, att förstnämnde part finge höras på ed, skulle strida mot den allmänna rättsuppfattningen, hvilken icke tillåter att ed ställes emot ed.

I enlighet med dessa grunder hafva 61, 62, 65 och 74 §§ i förslaget blifvit jemkade, och har, med anledning af den vid 72 § inom Högsta Domstolen framställda erinran, till förekommande af missförstånd, stadgandet i sista stycket af denna paragraf blifvit uttryckligen inskränkt att gälla endast i tvistemål.

Antages omförmälda förslag angående parts ed, lära, på sätt i förslagets motiv och jemväl inom Högsta Domstolen erinrats, dels den i 21 kap. 3 § Rättegångsbalken förekommande bestämmelse, att part, som tappar saken, icke skall gällda rättegångskostnad, derest han kommit vederparten på edgång, och dels föreskriften i 25 kap. 5 § samma balk om klagan öfver beslut angående värjemålsed icke kunna bibehållas; och har derföre i 81 § införts ett tillägg, enligt hvilket dessa bestämmelser skulle komma att genom den nya lagen upphävas.

I afseende å grunderna till de tre öfriga förslagen, hvilka af Högsta Domstolen lemnats utan anmärkning, tillåter jag mig att åberopa de af Nya Lagberedningen författade motiv.

På grund af hvad jag nu anfört får jag i underdånighet hemställa, att Eders Kongl. Maj:t täcktes besluta att, i öfverensstämmelse med det af mig anmälda förslag till nådig proposition, öfverlemna till Riksdagens antagande förslag till

- 1:o) Lag angående bevisning inför Rätta;
- 2:o) Lag angående ändrad lydelse af 5 kap. 1 § Arfdabalken;
- 3:o) Lag angående ändring i 14 kap. Jordabalken, och
- 4:o) Lag angående ändring i Förordningen angående handelsböcker och handelsräkningar den 4 Maj 1855.“

Justitieråden Skarin och Lilienberg åberopade sina vid förslagets granskning i Högsta Domstolen afgifna yttranden i de delar, hvori det nu framlagda förslaget afveke från de af Justitieråden uttalade åsigtter.

Statsrådets öfrige ledamöter tillstyrkte bifall till Departementschefens hemställan.

Hvad Departementschefen sålunda hemställt täcktes Hans Maj:t Konungen i nåder bifalla; och skulle proposition till Riksdagen aflåtas af innehåll bilagan litt. A vid detta protokoll utvisar.

Ex protocollo
C. P. Hagbergh.